

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Slav 8059.1.845

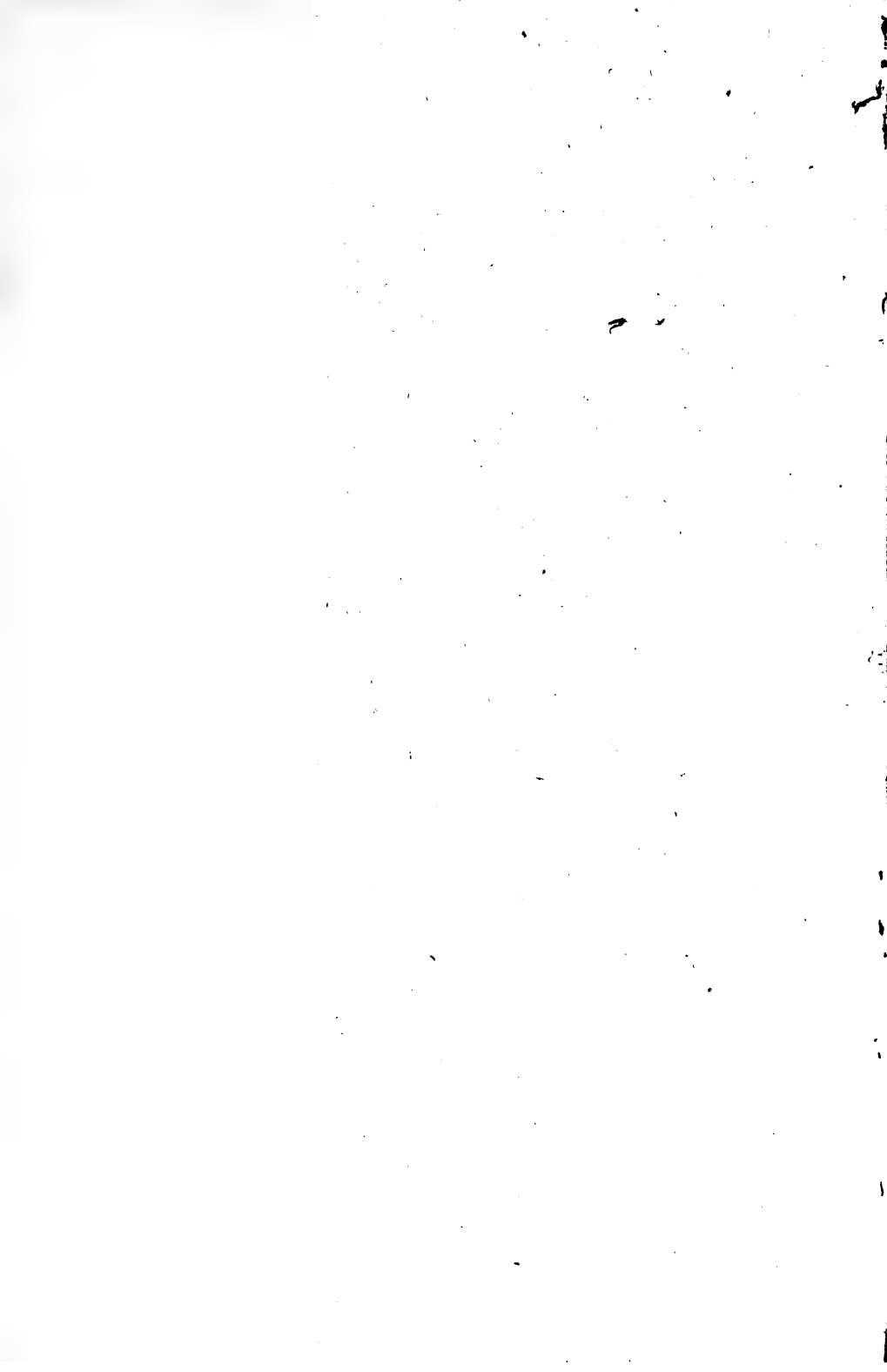
HARVARD COLLEGE LIBRARY

Bought with the income of
THE KELLER FUND

Bequeathed in Memory of
JASPER NEWTON KELLER
BETTY SCOTT HENSHAW KELLER
MARIAN MANDELL KELLER
RALPH HENSHAW KELLER
CARL TILDEN KELLER

4446

Uč.
č. k. b.

J. J. J.

BÁSNĚ

P. J. ŠAFAŘÍKA A F. PALACKÉHO

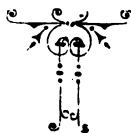
S ÚVODEM O BÁSNICKÉ ČINNOSTI JEJICH.

Vydal

Dr. FRANT. BAČKOVSKÝ.

B 150

V PRAZE 1889.

NÁKLADEM POŘADATELOVÝM.

~~Slav 8059, 1, 825~~ .

Slav 8059, 1, 845 ✓

✓

ÚVOD.

Pavel Josef Šafařík (* 1795., † 1861.) a František Palacký (* 1798., † 1876.) obírali se básnictvím pouze za mladých svých let, a to nedlouho, věnovavše se v brzce výhradně toliko písemnictví vědeckému. Ale přece také svojí činností básnickou, ačkoli krátkou a nemnohou, prospěli českému básnictví měrou velikou. Protože pak činnost jejich v té příčině posud nikde nebyla náležitě vyložena a oceněna a protože pisatel přítomných řádků shledal i všelico, čeho k výkladu činnosti té od nikoho posud ani užito nebylo, lze se nadíti, že nebude nevhod o tom následující rozprava, která prvně vyšla o sobě r. 1885. nákladem Fr. Borového v Praze a nyní podána tu jest s rozmanitými podstatnými změnami, jsouc jednak zdokonalena jednak rozmnožena i někde přiměřeně zkrácena. *)

I.

Na počátku nové doby písemnictví českého, kterou začínáme rokem 1774., bylo netoliko písemnictví vědecké neboli náukové na velmi nízkém stupni, ale zvláště také písemnictví krásné neboli básnické, jež úplně leželo ladem. Povznéstí pak písemnictví krásné bylo daleko nesnadnější nežli zvelebiti písemnictví vědecké; chybělotě mu vše, čeho mělo potřebí: podoba i látka. Schudlá, zanedbaná, zkažená, ba i na to, aby správně mohla vyjadřovati jen obyčejné pomysly ze života všedního, nedostatečná mluva byla a býti musila básnictví mnohem více na závalu nežli vědě, a obsah původní, protože dlouho již odvyknuto bylo všemu životu ideálnímu, nebyl na počátku zcela žádný. Ano, stav českého básnictví byl ještě po několik začátečných let našeho písemnictví doby nové tak neutěšený, že nemožno naléztí doby u nás vzhledem k básnictví smutnější. A dlouho vůbec vše, co původního veršem psáno, bylo jen otrocké napodobení plodů cizích, jmenovitě německých, nejnižší druh básnické tvorby, chatrné rýmovačky, a překlady nebyly lepší.

*) Viz o rozpravě této také v „Hlídce literární“ 1886., 55. a v „Novoč. archivě liter.“ I. 128.—130.

Překážel ostatně rozvoji tehdejšího básnictví českého značně také doba válečná; války Napoleonské v letech 1805.—1814. rozbouřily veškeru Evropu, a bylo platným tudíž i v Čechách tehda, že „inter arma silent Musae“.

A tak stalo se, že r. 1814., kdy Pavel Josef Šafařík vydal tiskem o sobě prvý svůj plod literární, totiž sbírku básní s názvem „Tatranská Múza s lýrou slovanskou“, sbírka ta byla zjevem velice pozoruhodným a překvapujícím. Roku toho totiž v novočeském básnictví kromě čtyř básnických sbírek, které r. 1795., 1797., 1798. a 1802. Ant. Jar. Puchmajer se svými druhy po způsobě almanachů *) vydal, kromě Puchmajerova překladu popisné básně Montesquieuovy „Chrám gnidský“, vydaného r. 1804., kromě Šebestiána Hněvkovského „směšnohrdinské“ básně „Děvín“, vydané r. 1805., kromě Vojtěcha Nejedlého popisné básně „Poslední soud“, vydané r. 1804., kromě Jana Nejedlého překladu dvou básnických spisů Gessnerových, z nichžto prvý s názvem „Smrt Abelova“ vydán r. 1800. a podruhé r. 1804. a druhý s názvem „Dafnis a prvni plavec“ r. 1805., a kromě Jiřtha Palkoviče „Múzy s slovenských hor“, vydané r. 1801., nebylo ničeho, čím by platně bylo mohlo se pochlubití. **)

Celkem ovšem i těchto několik plodů básnictví novočeského, které jsme si právě vyjmenovali a které vzhledem k okolnostem, z jakých a za jakých vznikly, dosud naplňují nás co do ceny své podivem, ano namnoze též úžasem, došlo pozornosti veliké u všech, kdo byli tehda dbalými národu českého a jeho písemnictví. Ale vznikly všechny před zmíněnými již válkami Napoleonskými. V letech 1805.—1814. nevyšlo ani jediné nějak pozoruhodnější básně nebo sbírky básnické, až teprve, když r. 1814. vyšla na Slovensku v Levoči Šafaříkova „Tatranská Múza s lýrou slovanskou“. Jedinou výjimkou, a to výjimkou ovšem velmi čestnou, byl pouze Josefa Jungmanna překlad Miltonova „Ztraceného ráje“, vydaný tiskem r. 1811.; avšak i tento překlad byl učiněn již v letech 1800.—1804.

A nyní uvažujme!

Dvacet let (1774.—1795.) bylo potřebí k tomu, nežli písemnictví české doby nové dodělalo se prvého svazku básnických sbírek Puchmajerových, jimiž učiněn v básnictví českém obrat k lepšímu a dán vznik básníkům, kteří již i na vyšší směry básnické hleděli a kteří na značně vyšší stupeň proti básním dřívějším básnictví české uvedli, skládající básně netoliko mnohem zdařilejší, ale též obsahem i podobou rozmanitější. Za deset let po té (1795.—1805.)

*) Prvý pravý český almanach vydán teprve r. 1823. (Viz „K dějinám českých almanachů“ od pisatele přítomných řádků v žižkovské „Vlasti“ V. čís. 1.—10.)

**) Plodů novellistických není zde dbáno, ač ani tu kromě překladův, a to ještě pouze dvou, totiž „Ataly“ Josefa Jungmanna, vydané r. 1805., a „Numy Pompilia“ Jana Nejedlého, vydaného r. 1808., ničím z té doby čestně pochlubití se nemůžeme.

vyskytlo se vedle hojného počtu jiných již jedenáct spisů básnických, které jsme si výše uvedli a které vynikají velice nad vše, co bylo česky básněno před tím již od konce století XV. Tu však další rozvoj českého básnictví přerušily války Napoleonské, a básnictví české leželo potom opětně skoro deset let (1805.—1814.) zase téměř úplně ladem, až — vyšla sbírka básní Šafaříkových!

Věru, významným jest úkaz ten vzhledem k Slovensku! Jako za let dvacátých XIX. století Slovensko dalo nám v Janu Kollárovi původce prvního moderního zjevu klassického v básnictví českém, takž o deset let dříve dalo nám v Pavlu Josefu Šafaříkovi básníka, který básnictví české, ležící ladem za válek Napoleonských, první po válkách těch velmi platně vzdělávati se jal.*)

Avšak přes to přese všechno prvotního vydání důležité a vzhledem k své době velmi cenné básnické sbírky Šafaříkovy bohužel již asi po padesáti let velmi nesnadno možno se dopídití. Nejenže není v žádné z přístupných pražských knihoven, nýbrž ani v soukromé knihovně kromě Slovenska a kromě knihovny Josefa Jirečka, kterému podařilo se teprve r. 1887. si ji opatřiti, snad nikde nevyskytá se již. Pisatel přítomných řádků soukromě i veřejně doptával se po ní, psal i na Slovensko, kde farář Em. Louček za let šedesátých prý ji měl, ale jeho syn odpověděl, že jí také již nemá. Konečně pisatel přítomných řádků požádal redakce „Národních novin“, v Turč. Sv. Martině vycházejících, aby otiskla příslušnou žádost, a tu Šafaříkovu „Tatranskou Múzu“ půjčil mu 14. srpna r. 1885. ze své knihovny Lud. V. Rizner, učitel v Zem. Podhradí na Slovensku, i byla znova vydána r. 1886. jakožto číslo III. „Sbírky nejdůležitějších plodů básnických“ (u Fr. Borového v Praze).

Proč asi prvotního vydání „Tatranské Múzy“ možno tak nesnadno se dopídití, vysvětluje nám aspoň částečně sám Šafařík. Psalť r. 1822. Janu Kollárovi (Musejník 1873., 126.): „P. Tablice račte ode mne srdečně pozdraviti. Múzy Tatranské nemám, pročež mu ní sloužiti nemohu. Exempláry všechny zahynuly v Levoči. Neztratí však nic, jestli jí i nikdy čísti nebude.“ Sběrka tedy „zahynula“. Jak anebo čím zahynula, Šafařík neoznámil. Bezpochyby zahynula ohněm,**) kterýžto zhoubný živel zničil i skoro všechny výtisky básnické sbírky, vydané r. 1795. od Ant. Jar. Puchmajera.***)

*) Viz i článek „O zásluhách Slovákův o písemnictví české“ od pisatele přítomných řádků v žižkovské „Vlasti“ III. čís. 1.—3.

**) Že shořela, oznámil r. 1885. pisateli přítomných řádkův i Rudolf Pokorný, slyšev to na Slovensku a dokládaje, že prý pouze několik výtisků bylo rozesláno. V Douchově „Knihopisném slovníku“ (na str. 246.) rok vydání i název chybně podán, i zdá se z toho, že sestavovatel slovníku neměl sbírky té v rukou; rok udán 1811. a název „Tatranská múza s Grónslovanskou“.

***) Viz o tom na str. 58. „Zevrubných dějin českého písemnictví doby nové“ od pisatele přítomných řádků.

Takto společnou nehodou jest ohraničeno české básnictví z let 1795.—1814.!

Budiž o básnické sbírce Šafaříkově uveden zde nejprve posudek Jiřího Palkoviče, otištěný v „Týdenníku“, roč. 1815.

Palkovič prorokoval Šafaříkovi jakožto básníku budoucnost co nejkvělejší, napsav o něm toto: „Opět jeden mladý Slovák vydal pěkné slovenské*) básně pod nápisem: „Tatranská Múza s lýrou slovenskou“. V Levoči 1814. U Josefa Mayera, kněhlačitele; 80 str. v 8°. Skladatel jest p. P. J. Šafáry**), syn Sl. B. kazatele při církvi Kobelárské v Gemerské stolici, jenž v kečmarském***) gymnasium pod Tatrami se doučív, s počátku b. m. října přes Prešporek na vysoké školy jenanské pospíchal. Bude z něho jistě znamenitý básník a vůbec spisovatel slovenský, jestli — jakož ten pevný úmysl má — ještě dokonalejší známosti jak řeči naší tak i jiných věcí nabude. Fantasí jeho jest velmi živá a bystrá (však ještě příliš létavá —), řeč poetická, malování nádherná, důstojná, utěšená atd., ale příliš jest milovný nových, od některých teď žijících spisovatelů českých nevelmi dobře udělaných slov a mluvení, („Ztraceného ráje“ v tomto ohledu skoro příliš užil — když se raději od Veleslavínů, kralických vydavatelů Biblí, Komenských atd. slovensky učí! —) i sám se, jak se zdá, o zformování některých pokusil, ale ne vždy zdařile, k. p. libomilý †) — Ostatně ku podivení jest ta snáznost, kterouž musil vynaložiti, aby tak zvláštní známosti jazyka našeho nabyl, v pojení (konstrukci) slov ještě se někdy mylí, jmenovitě několikrát položil akkusativ s slovem (verbum) místo genitivu, a naopak. Tato „Tatranská Múza“, jejíž zjevení zajisté památné jest a kterouž „Múza s slovenských hor“ ††) s slovenskou srdečností vítá, zazpívejž a zahrejž na svou slovenskou lýru, k prubě, P. P. čtenářům „Týdenníka“ následující písničky.“ Potom otištěny jsou slovně dvě básně z „Tatranské Múzy“, totiž „Jiskra božství“ a „Život a smrt“, †††) a posudek skončen slovy:

*) Palkovič píše „slovenský“ místo „český“ vůbec. (Viz v „Zevr. dějinách čes. písem.“ na str. 253.)

**) Šafařík podpisoval se prvotně „Šafáry“, potom „Josef Jarmil Šafařík“, později odložil i básnické své jméno „Jarmil“ a psal se „Pavel Josef Šafařík“; v Hromádkových „Prvotinách“, roč. 1816. a 1817., podepsán i latinkou „Ssafarzik“, což stalo se bezpochyby jen asi proto, že v tiskárně neměli „Š“ a „ř“ (v menším — petitovém — písmě), a za let dvacátých a třicátých psal se také „Šafařík“ a německy „Schařarik“.

***) Tak vytištěno místo „kečmarském“.

†) Slova „libomilý“ užil i na př. Josef Heřman Agapit Galaš ve své „Múze moravské“. (Viz v Kottově „Slovníku“ I. 918.)

††) Palkovič má na mysli svou sbírku básnickou.

†††) V posudku jest otištěno v první básni v 7. verši „den“ místo „blesk“ a v druhé v 6. verši „tu“ místo „tam“. Posudek tento, vyjímaje druhou báseň a konečná slova, jest otištěn i ve „Světozoru“, příloze k „Slovenským novinám“, roč. 1860., s názvem „Posudek o první literární práci P. J. Šafaříka“ na str. 181. a 182., ale s některými vadami.

„Exemplářové této „Múzy Tatranské“ snad se z Levoče brzo i do Prešpurka dostanou.“

Z tohoto posudku Palkovičova dovídáme se mimo jiné také toho, že na Šafaříkovu sbírku básnickou účinkovala nemálo též ona čestná výjimka, vyskytnuvší se na básnickém úhoru českém za let 1805.—1814. r. 1811., kterou jsme si výše připomenuli, totiž Jungmannův překlad Miltonova „Ztraceného ráje“. A Šafařík účinek ten na svou sbírku označil i tím, že za motto k ní vybral si dva verše z překladu toho. Bylté tento překlad Jungmannův prvním znamenitým překladem veršovaným v českém písemnictví vůbec, takže na př. r. 1820. Šebestián Hněvkovský ve svých „Zlomcích o českém básnictví“ vyjádřil se o něm až i docela, že překlad ten „i tewtonské i jiné jak v síle tak v krátkosti a v dokonalosti převyšuje“, a vyznačoval se zvláště mnohými slovy novými, která Jungmann dílem šťastně utvořil dílem vhodně přibral z jiných jazyků slovanských. A tato nová slova v Jungmannově překladě nelíbila se tak řečeným „staromilcům“, slepým ctitelům „klassické“ češtiny z doby Veleoslavínovy, kterou pokládali za vrchol veškeré dokonalosti jazykové, nepřipouštějíce od ní žádného dalšího pokroku a tvrdíce proti „novomilcům“, že s češtinou Veleoslavínovou lze vystačiti všude a vždy. K staromilcům náležel i Palkovič, a proto v posudku svém vytekl Šafaříkovi, že přidržel se novot Jungmannových. A netoliko že Jungmannův překlad Miltonova „Ztraceného ráje“ nemálo účinkoval na básnickou sbírku Šafaříkovu, Šafařík jal se bezpochyby téhož roku 1811., kterého dotčený překlad Jungmannův vyšel, tedy v šestnáctém roce svého věku prvně básnit. Pravíť v „Tatranské Múze“ v básni úvodní:

Zamlč též, že jemu bylo
málo víc než šestnáct let,
když ho s tebou *) nebe svilo
když ti polní trhal květ,
jež ti již teď v cestu dává
větším dílem svadlý snad. **)

Podobně pochvalně jako Palkovič vyjádřil se 11. ledna r. 1816. o sbírce básní Šafaříkových i Jungmann, který „Tatranskou Múzu“ dostal bezpochyby darem od Šafaříka, a to v dopise k Antonínu Markovi takto (Musejník 1882., 171.): „Múza Tatranská nám hodného básníře slibuje, posud trochu mladá.“

*) Totiž s Múzou.

**) Dle „Slovníku naučného“ (IX. 2. a 3.) Šafařík otiskl prvou báseň již r. 1812. nebo 1813.; čtemet tam: „Kromě toho vyšlo mezi 1813—15. od Šafaříka značné číslo různých básní ve Hromádkových „Prvotinách pěkných umění“... Již v těchto prvních nedokonalých pokusech, k nimž později Šafařík nikdy znáti se nechtěl, vidíme hluboký cit, vyrostlý v lůně přírody mohutné a krásné (znělky Stědrý den, na smrt vroucně milované matky 1812)...“ Avšak v „Prvotinách“ r. 1813. a 1814. není s jménem Šafaříkovým otisknuto nic, i jest domnívati se, že

10

A ještě něco stoj zde na pochvalu básnické činnosti Šafaříkovy. Šafařík, než odešel z vlasti své do Jeny, sepsal jakoby na rozloučenou delší báseň ku jmeninám příznivce a příbuzného svého Samuela Šárkáně. Báseň tato zalíbila se velice všem, kdo ji čítali, pročež i kolovala v hojných opisech po Slovensku. Jeden takový opis Štěpán Leška, kterému dostala se také do rukou, poslal Jiřímu Palkovičovi, aby jej otiskl v „Týdenníku“, což on též učinil, a to v ročníku 1816. s názvem „Oběť šetrnosti a lásky Jeho Dvojitihodnosti pánu Samuelovi Šárkán, církve evang. Edházké Sl. B. kazatelí a Sl. seniorátu Pešťanského děkanu, v svátek jeho jména, dne 26. srpna 1815., přinesená od P. J. Šafáryho“. V dopise svém k Palkovičovi, otiskném před onou básní, Leška pronesl mezi jiným tato povšimnutí hodná slova: „Soudu kritického nebudu vynášeti, nechám to na Vás; toliko připomenu, že, ačkoli několik grammatických omylů se tu nachází, však přece ku podivení jest to, že z Gemerské stolice tak znamenitý Slovák posel, ježto již v svém mladém věku tak výborně píše. Což pak teprv můžeme o něm pomysliti a čeho v naději očekávati, jestliže, jakž za to mám, staré knihy slovenskočeské bedlivě čísti bude?!“ *) A když Šafařík měl vrátiti se z Jeny, Palkovič v „Týdenníku“ (roč. 1817. na str. 268.) oznámil: „Náš znamenitý vlastenec p. Pavel Josef Šafařík **) již svou „Tatranskou Múzou“ a jinými výtečnými vytištěnými básněmi na slovo vzatý, kterýž se teď po několika týdech s vysokých škol jenanských do milé vlasti navrátí, k tisku hotové má následující dvě přeložení: hru Aristofanovu „Oblaky“ nazvanou, z řeckého originálu do slovenského přeloženou; Marii Stuartu aneb (jak ji Dan. Ad. z Veleslavína jmenuje —) Stvardy od Fridr. Šillera, též do našeho jazyku přeloženou. Jistou naději máme, že všickni krajané a praví Slováci k tomu rádi napomocní budou, aby tyto pěkné dva kusy brzo vydány býti mohly, o čemž svým časem více.“ Po Šafaříkově pak návratě na Slovensko Palkovič v „Týdenníku“ (roč. 1817. na str. 312.) jásal takto: „Náš znamenitý a milý vlastenec p. Pavel J. Šafařík, o němž a o jehož spisích jsme nedávno se zmínili, již skutečně z jenanských vysokých škol se navrátíil...“

snad jest od něho některá báseň z básní, otiskných tam bezejmenně. Ale mezi bezejmennými není ani znělka „Štědrý den“ ani „Na smrt vroncně milované matky“, které dle „Slovníku naučného“ byly r. 1812. buďto složeny neb otiskněny. Snad i název „Štědrý den, na smrt vroncně milované matky“, protože není vytištěno „Na“, značí toliko jednu znělku? — A značí-li jednu znělku, byla by tím míněna, bezpochyby znělka, otiskněná v „Prvotinách“ 6. února 1816. s názvem „Štědrý večer 1814.“, jejížto konečný verš týče se dojísta smrti matky Šafaříkovy. Byl by pak rok 1812. v „Slovníku naučném“ chybný.

*) Otiskněno jest i ve „Světězor“, příloze k „Slovenským novinám“, roč. 1861., na str. 321.

**) „Šafáry“ v „Šafaříka“ tedy změnil se za pobytu v Jeně, což učinil bezpochyby z té pohnutky, že, stav se horlivým Slovanem, přál si míti místo maďarského příjmení slovenské.

Takového tudíž úspěchu Šafařík dočínal se hned prvými svými plody básnickými, tak velice účinkoval jimi na vlastenecké spisovatele, že tito, čtouce je, spatřovali hned v mladistvém ještě spisovateli muže, který svým časem velmi znamenitým bude pracovníkem na národu roli dědičné.

Avšak Šafařík nedal se omámiti touto slávou básnickou a ačkoli „měl nadání básnické“ *) a ačkoli „již prvými básnickými pracemi svými nad všeliké tehdejší básníky domácí, co týče se formy i obsahu, vynikal“**), přece nic nezakládal si na „Tatranské Múze“,

- *) Karel Sabina v nástině životopisném „Pavel Josef Šafařík“ na str. 12., kde na str. 14.—16. jest i tento posudek: „Z básní jeho vane zajisté duch zcela jiný, nežli jaký se tenkrát objevoval v rýmovaných verších českých. Šafařík více přinul k rázu klassické ódy, Pindar, Sappó, Horác a i německý Klopstock naň valně působili. V prostý národní ráz básnictví nebyl ještě vniknul, klassické reminiscence mu přlíši lahodily. Básnické naladění jeho povznášelo se rytmem antičným, čímž ovšem mluva jeho jako krystalisovaná se jeví. Ale dythyrambický vzlet tento nejen uchvátí, ale i unavuje čtenáře, jenž raději se proniknouti dává citem příbuzným nežli roztrhnouti obrazy a myšlénkami přlíši napnutými. Nám ovšem, pokud zkoumavým okem v tyto prvotiny hledíme, spíše abychom poznali zřídlo, z jakéhož operutěná slova básníkovy prýštila, než abychom se jimi básnicky naladiti dali, nám se objevuje v jiskrách už i plamen, jímžto genius k budoucím skutkům se rozechřival... Mírnějším tokem, ale i mdlejšími poněkud braly se rýmované jeho básně, ale ve všech je směr vyšší a podstatné myšlénky základní a tu skutečné méně umění básníkovy, ale více jeho osobnost v ústrety nám vstupuje, a jest nám stopovati nejtajnější city jeho. Takž v básni „Časové“, v níž opěvuje pomíječnost věcí vezdejších, zří básník cestu, kterou jde, ukládům se časův vysměje; — jestit to cesta moudrosti, ctnosti a slávy. Nebyl to klam obrazivosti, když tuto cestu z mládí si vytknul, bylo to vniknutí ducha, kterého se pak celým životem přidržoval.“ (Z posudku tohoto patrné, že Sabina měl „Tatranskou Múzu“ v rukou.) — V básni „Časové“ také dle „Slovníku náněného“ (IX. 3.) jsou „myšlénky vysoké, smělé, na budoucnost věstící, spolu se známostí jazyka řídkou na ten věk a tu dobu“.
- **) Antonín Rybička ve „Světozoru“, roč. 1861., na str. 321. — Vincenc Brandl ve „Světozoru“, roč. 1881., na str. 195. i ve zvláštním spise o Šafaříkovi na str. 89. píše o „Tatranské Múze“ mimo jiné toto: „Byl to pokus, vlastenecké myšlénky odívati ve formu klassickou:

Nechť kour z objetí, v hloubi prsou znátých,
zaclání struny mé; nechť Genius volá:
Aj, tvé krásy tajemství —
věčné, Slávie, mé hoře!

Když jen odražený sladčeji přátelům
zábřesk nádra kojí, ohlas uším vzeje:
Aj, tvé krásy tajemství —
věčné, Slávie, mé vědky!“

Verše tyto Brandl vyňal ze Šafaříkovy básně, otiskéne v Jungmannově „Slovesnosti“ r. 1820. s názvem „Mé zpěvy“, protože, jak pravil pisatel přítomných řádků Primus Sobotka, býv. redaktor „Světozora“, Brandl „Tatranské Múzy“ také dopídití se nemohl. Ale Brandl, domnívaje se

jak zřejmo ze slov, která r. 1822. napsal Kollárovi a která jsme si již výše (na str. 7.) uvedli, ba vůbec i básnití přestal. Přestal básnití za účelem, aby více prospěl národu českému díly vědeckými, nežli možno básněmi, ačkoli byl by dojistá také jako básník prospěl velice, což usoudí každý, kdo, máje na mysli dobu našeho básnictví před rokem 1820., pročte „Tatranskou Múzu“. Vždyť i vele-slavný básník český ještě r. 1886. napsal o „Tatranské Múze“ toto *) : „Básně Šafaříkovy se všemi zvláštnostmi své mluvy a svých názorů jsou, díváme-li se na ně se stanoviska doby, kdy vyšly (1814.), dílem památným, a neváháme to říci, že nás pročítání jich naplnilo po-divným pocitem. Čtyři roky před vydáním „Počátků českého bá-snictví“ vystoupil tu básník šestnáctiletý (pravěf sám v „Loučení s Múzou“ : Zamlč též, že jemu bylo málo víc než šestnáct let) ovlá-dající jazyk i formu na dobu svou svrchovaně a mistrovsky. Vše v básních těch tíhne výš a výš, je viděti, že povstaly pod vlivem velkých vzorů, že hualy se po vyjádření pomyslů nejtěžších, že ly-rismus Klopstockův byl v nich místy dosti šťastně postižen. Dej me básním Šafaříkovým formu moderní aspoň co do ja-zyka a máme o básníka víc, a to o pravého, plnozrného poětu. Píšeme ta slova s dobrým rozmyslem. Co dnes činí ty básně nezáživné, jest jen jazyk, jest jen sukovitá forma; myšlénky a cit v nich jsou a šlehají z nich přes všecky zdánlivé směšnosti, jež zavinił pouze čas, silou neodolatelnou. Avšak i ten jazyk, který dnes činí básně ty většině čtenářstva cizí, i ten byl na onu dobu zázrakem. Dnes začne u nás básnití každý s hotovou zbrojnicí obratů a slov, dnes je lehkó napsati obstojný sonet, ale jak jinak bylo roku 1814. ! Dnes ani nemůže býti začátečník triviálním nebo naivním, jazyk sám má jisté meze a klade velitelsky své veto při nejmenším jen přehmatu, ale tenkrát, kdy všecko bylo nehotovo, kdy výraz a význam slov byl neustálen, tenkrát básník zajisté vážné myslil, co dnes, po letech často zní dosti komicky. Tenkráté zázra-kem neb divinací božskou padlo se na pravý slova význam, a dle toho lze jen posouditi, co vykonali Jungmann svým překladem Miltona a Šafařík svými básněmi. Dnes by nemohl básník oslo-viti Múzu :

Měj se dobře, Múzo milá,
cesta tvá buď šťastliva,
svižně mrštíž stehna čilá,
ježto jsi vždy činliva;

že básně ta jest z „Tatranské Múzy“, a projevuje na základě tom soud svůj o „Tatranské Múze“, dopustil se nemilé chyby; bylat básně ta te-prve r. 1818. prvně otistěna v „Počátcích českého básnictví“. (V prvém verši „objeti“ Brandl otiskl mylně místo „obětí“.) R. 1885. v přítomné rozpravě řečeno mylně, že básně ta prvně otistěna r. 1820. v „Sloves-nosti“, kterýžto omyl i v „Athenaeu“ 15. listopadu 1887. Mýcénin opakoval.

*) Jar. Vrchlický ve feuilletoně „Hlasu národa“ ze dne 16. října r. 1886.

řekl by to asi jinak, ozdobněji, ale v podstatě by také jinou myšlenku nevyslovil. V básních Šafaříkových můžeme měřiti jen pokrok básnické formy, nic víc, a tu se namane mnohá věc vysoce zajímavá — v ohledu myšlének, pomyslů a citů zde vyslovených stojí poéta Šafařík zcela za sebe a nepotřebuje ani obhájce ani komentátora. Cítíme v hochu šestnáctiletém velkého ducha, který již tenkrát objímal celý vzdělaný svět, který mohl tak dobře býti velkým poétou, jako byl opravdu později velkým badatelem. Tedy jen po stránce formální neb jazykové, jak říkají naši puristé, se nám tyto básně méně zamlouvají, ale za to nemůže básník. Čas vykonal tu v době poměrně krátké práci ohromnou. Avšak i tato pozorování jsou vysoce zajímavá. Vidíme, jak jistá slova ztratila básnické právo své, jak buď dostala časem význam jiný neb výraz triviální neb komický. Milenec sotva by v básni — leda snad v duchu národním neb v básni rozsmarné — mohl býti nazván „holeček“, milence sotva by se řeklo jen tak „holka“. Takž i slova „pacholek“, „droby“ atd. nabyla zcela jiného významu, a čteme-li dnes u Šafařka titul básně „Slavení slovanských pacholků“, musíme se mimovolně usmáti. Takž i slovo „holomek“ ztratilo původní význam svůj, který značil mladíka, člověka neženatého. Dnes by sotva kdo v erotické básni křikl na svou milenkou „přes plot se vhod“ místo „přelez plot“, a básník by sotva napsal, že „všecko se pojí, co se jen zná“... A jako knihy mají i slova své osudy. „Umka“ (Múza) se neujala, ale „vesmír“ se ujal, „rozsocha“ neb „rozsochatý“, které slovo i Jungmann má v převodu „Ztraceného ráje“, zapadlo, „tvar“ místo „idea“ dostal význam jiný atd. atd. Pro básníka a spisovatele zvlášť jest čtení básní Šafaříkových velmi zajímavé a zábavné. Při této nehotovosti formové je to přímo zázrakem, že se Šafařík odvážil tenkrát na znělku, — a jsou to skorem nejlepší z jeho skladeb, — a na triolet. Obsahem vyniká nad jiné „Zdání (seu) Slavomilovo“. Báseň hexametrem psaná má ovšem některé délky, ale pěkné popisy přírodních plně plastiky a malebnosti. Je to ve způsobě snu básníkově konfese o věčnosti poésie, thema později tak často spracované... Odpočteme některé jazykové podivnůstky a máme dosud pěkné básně: „Časové“, „Čtnost“, „Šen“, „Já i ty“. Zmíněné „Slavení slovanských pacholků“ má mnohý pěkný detail, a „Poslední noc“ jest pokusem ballady s nejednou realisticky silnou črtou. „Zašlý a vzešlý ráj“ jest pokus jinotaje. Je viděti, jak mladý, horující duch Šafaříkův zkoušel všechny struny.“ Tak o Šafaříkově „Tatranské Múze“ vyslovil se po více nežli 70 letech básník veleslavný! Takovou cenu básnickou má knížka, která po 70 let skoro nikomu nebyla známa!

Že Šafařík přestal básniti, stalo se tím, že záhy, totiž ihned za svých studií na lyceu v Kežmarku, zvláště pak na universitě v Jeně „pevný základ si položil všestrannou vzdělaností, která nedopouští, aby duch na něčem nepatrném přestal, kteráž onen nutný

rozhled poskytuje, jakým se mysl ostří a rozum sílí“.) Tím událo se, že v Jeně přilnul k vědě se vši láskou a horlivostí a že duch jeho sklonil se k praktickému působení literárnímu. „Poznav výši, na jakou se věda a literatura jiných národů povznesla a srovnávaje ji s chudičkou budovou písemnictví československého, odstoupil od ideálního pojmání plodů domácích a počal na ně klásti měřítko pokročilého ducha evropského. A tu také poznal, že ta hrstka největších spisů českých nestačuje k odvolání se na ně před světem, že on co Slovan k širšímu kruhu národnímu náleží, ke kruhu Slovanův, a že mu nutno obezříti se po širším tomto kruhu a osvoboditi si obraz jeho minulosti a přítomnosti. Kusé se mu jevily snahy odtržené a k celku nepřiléhající, za nedovedné uznával práce, jejichž každou částkou se osvědčovalo ulpění ducha na nejužších místních mezech. Roznícen myšlenkou touto započal historická a literární svá studia slovanská.“ **) Za studií jeho v Kežmarku a v Jeně „nejprve filosofie ho zajímala; ale zdravá ústrojnost slovanská i klassická vzdělanost mu nedala ubřednouti v metafysických mlhách. Studia, zvláště aesthetická a přírodovědecká jej poukazovala na cestu pravou a účelnou. Proto pro všecko nalézají se ve všech spisech jeho patrné stopy, že právě filosofie to byla, jejímž vnuknutím děkoval onu výši a průzračnost myšlének jakož i onu logickou důslednost, jakož se duchovné plody vyznačují“ ***).

Takto veleduch Šafaříkův vyvínoval se docela důsledně, docela přirozeně. „Ruch básnický mu byl přirozený, a živá, neukojitelná obrazivost zajisté zvláště ho popuzovala k tomu, že nejprv snažil se po universální vzdělanosti, po osvojení sobě vědomostí nejobsáhlejších. Štěstí proň, že nepoddal se oné tékavosti ducha, která jen povrchně se všeho dotýká, nevnikajíc nikde do jádra věci. Položil si Šafařík zajisté nejpodstatnější základy tím, že s neobyčejnou pilností ku klassickým, zvláště řeckým studiím hned z mládí byl přilnul, k nimžto si každý sám a pracně vydobyti musí přístup, kdož vůbec po poznání jich baží, a přístup tento se umožní toliko cestou klassické filologie. Na základě filologických studií řeckých pak snadněji přikročiti mohl k filologii slovanské, kterou si byl zalíbil s tím přesvědčením, že bez ní nelze pěstovati vědu slovanskou, na kterou zaměřoval hned ode dnů jenenských.“ †)

Ale za svých studií v Jeně Šafařík i přece ještě také básnil, hově vedle vědy přirozenému svému ruchu básnickému, a to jak básně původní tak přeložené; otiskoval je v Hromádkových „Prvotínách“. ††) Co týče se básní přeložených, obíraje se studiem klas-

*) Sabina ve spisku o Šafaříkovi na str. 12.

**) Týž tamže na str. 13.

***) Týž tamže na str. 11. a 12.

†) Týž tamže na str. 19. a 20.

††) Ze Šafaříkovy básně v „Prvotínách“ byly „přes vůli jeho vytištěny“, jak napsal Dr. Jan V. Novák ve spisku „Pavel Josef Šafařík“ na str. 84., není pravda. Posýláte je sám z Jeny do Vídně Hromádkovi.

siků řeckých a četbou písemnictví německého, jal se také překládati a přeložil již za svého pobytu v Jeně Aristofanovu komédii „Oblaky“ a Schillerovu smutnohru „Marie Stuartka“, jak již výše (na str. 10.) připomenuto. Zcela pak básniti později přestal mimo jiné dojísta hlavně proto, že r. 1816. seznámil se s Palackým, podobně jak on o tehdejší českém písemnictví smýšlejícím.

II.

Jako Šafařík tak i o tři léta mladší Palacký obíral se básnictvím pouze za mladých svých let, a to celkem značně méně nežli Šafařík, oblibiv si záhy životní svůj spisovatelský úkol, aby odhalil a vyjasnil národu českému jeho minulost. Sám Palacký (Radhost III. 258.) rozvrhl činný svůj život nedlouho před svou smrtí ve tři oddíly, z nichž oddíl I. zahrnuje léta 1817.—1823., kde nastoupil dráhu spisovatelskou; oddíl II. léta 1823.—1848., kde žil výhradně dějinám českým, a oddíl III. po roce 1848., kde byl okolnostmi povolán i na dráhu politickou. A do oddílu I. spadá právě činnost jeho básnická.

Básniti Palacký začal již i několik let před rokem 1817., napsav prvou báseň latinskou v třináctém a prvou báseň českou v šestnáctém roce věku svého, a také již i před rokem 1817. uvažoval o prozódii české a četl pilně rozmanité básničky, a to hlavně básničky epické. *)

R. 1816. Palacký přednášel i prvněkrát v životě svém veřejně k novoroční slavnosti lycea přešpurského, na němž od r. 1812. studoval, svou slovenskou báseň „O staveném lidokupčení na sjezdu vídeňském“. Báseň tato seznámila jej s Janem Blahoslavem Benediktím, přítelem Šafaříkovým, jinak i krátce „J. Blahoslavem“ zvaným, který také tehda na lyceu přešpurském studoval, **) kdežto Šafařík již od roku 1815. byl v Jeně. Známost osobní s duchaplným Benediktím vydařila se k prospěchu Palackého; čítali spolu mimo jiné zvláště Homéra, Theokrita i Pindara. ***) Poznav pak Palacký, že Benediktí též obírá se básnictvím českým a nad jiné v něm jest zběhlý, poprosil ho, aby mu soud svůj o zmíněné básni projevil. „I pověděl mi dověrně“ — zaznamenal o tom Palacký †) —, „že citové prudci, jakovýmiž celá báseň má hořela, ještě sami jí básnické ceny zjednatí nemohou, nespovázá-li a nenese-li je zvolná hra obrazotvornosti; zde ale jen obecný rozum a na něm štípené též obecné, ale prudké city se jeví. I zničil jsem báseň svou ohněm,

*) Viz ve „Vlastním životopise Františka Palackého“ na str. 9., 11., 12. a 25.

**) Viz „K životopisu a činnosti Jana Blahoslava Benediktího“ od pisatele přítomných řádků v „Musejníku“ 1888., 107.—122.

***) Vlastní životopis, 13. a 25.

†) Tamže 13.

nepamatovav na to, že, ač neměla ceny básnické, měla však aspoň dějinnou pro mne, jakožto památný přiběh života mého.“

Téhož r. 1816. Palacký po radě Benediktioho složil ódu ku jmeninám Palkovičovým, o které napsal toto*): „Ta byla má poslední přízvučná báseň; neb čím dál tím jistěji snášel jsem se na tom, že ne přízvuk, ale stará časomíra přirozeným základem české prozodie slouti by měla. I hádal jsem se o tomto předmětu často a obšírně i s Palkovičem i s Benediktim, nemoha však nikdy s nimi dokonale se srozuměti.“

A téhož r. 1816. Palacký seznámil se také se Šafaříkem, kterážto známost účinkovala netoliko na ně oba měrou nemalou, ale též ukázala se býti velice prospěšnou jak veškerému písemnictví českému vůbec tak i zvláště básnictví.

Avšak dříve, nežli si povíme, jak Palacký seznámil se se Šafaříkem, budíž otišťeno zde něco o Šafaříkovi a Palackém, co pisatel přítomných řádků podal veřejnosti skoro zcela tak již i jinde.**)

V letech 1813.—1817. Jan Nep. Norbert Hromádka vydával, jak známo, ve Vídni „Prvotiny pěkných umění“. Tyto „Prvotiny“ jsou nyní již velikou vzácností, a jejich ročník 1817. jest až podnes zachován snad již toliko v jediném výtisku, který jest v muzejní knihovně pražské; v knihovně universitní mají pouze ročníky 1813.—1816. a v jiných knihovnách ještě méně. Tím stalo se, že o Hromádkových „Prvotinách“ napsáno již všelico mylného a že jmenovitě ročníku 1817. buď ani nebylo užito nebo že bylo ho užito také chybně.***)

V čísle „Prvotiny“ ze dne 1. ledna r. 1817. počato otiskovati některé prstonárodní písně slovenské, a jest jim předesláno anonymní „Promluvení k Slovákům“, které, jak níže bude vyloženo, napsal Pavel Josef Šafařík.

„Promluvení“ to, protože posud nikdo za naší doby si ho nepovšiml a protože na základě jeho nejen o Šafaříkovi, ale též o Palackém všelico nyní neznámého možno pověděti, stoj zde v plném znění: „Když se s odtokem osmnáctého a přítokem devatenáctého století celý, jak dalece sahá, slovanský svět z duchovní mdloby, an tomu svrchovaný čas, pozdvihovati počíná, a všechny od mohutného

*) Tamže 13.

***) Mínené články „Něco nového o Šafaříkovi a Palackém“ v „Zlaté Praze“, roč. 1885., čís. 30.—32. (Ke změnám, zde proti článku onomu učiněným, dal podnět hlavně „Vlastní životopis Františka Palackého“, vyšlý tiskem později, nežli článek onen byl napsán a redakci odevzdán, jakž i v „Zlaté Praze“ na str. 463. jest připomenuto.) Viz i v „Novoč. archivě lit.“ I. 26.

****) Podrobnou zprávu o „Prvotinách“ viz na str. 237.—252. „Zevrubných dějin českého písemnictví doby nové“. Jako „Prvotiny“ jsou vzácný mnohé knihy a časopisy české z let 1770.—1830., o čemž zmínil jsem se r. 1885. v „Literárních listech“ na str. 205. i 220., v „Zlaté Praze“ na str. 450. a v „Ženských listech“ na str. 115. (Viz i v „Novoč. archivě lit.“ I. 32.—34.)

Rusa až do oslablého Slováka jedna plapolavá jiskra proniká; když mezi Srby Raičové, Jankovičové, Solaričové, Došenovičové, Vidakovičové povstávají a s vzkříšením jazyka svého národství své křísí; když se v Mušickém Pindarové řečtí, v Stefanoviči rapsodové Homéra (známoť jest, že ty zpěvy, které p. Stefanovič sbírá, zpěvy s lépou*), a mnohé z nich Homérickým nad míru podobné jsou) mezi Srby zotavovati zdají, jen Čechové v ustavičném zápasu s Protičechy postavení svých rolí větším dílem ladem ležeti nechávají, an jim hlas volajícího na poušti**) v uchu netkví: toť se k nemalému podivení a k velikému potěšení našemu v Moravě a mezi Slováky slovanské srdce šfítí a nádra volněji pohybovati počínají. Komu by pověst ta, že právě v těchto dvou, jak se zdá, nepatrných krajinách dvě mladých Slověninů, P** v Moravě a B** v Uhřích, ***) příkladem Prače a Stefanoviče povzbuzených, na sebrání národních zpěvů a písní pracuje, nepřišla vhod a vděk? Zajisté každý opravdový vlastenec (zvláště Čech!) tomuto podniknutí, an jeden ani dva, jak se to rozumí, s vyvedení jeho bytí nemohou, milerád přispěje, a sám také sbíratí bude. Cena národních zpěvů a písní vůbec a slovanských zvláště ode všech věcí povědomých dávno uznána jest, a kdo sám čarodějné moci jejich z sbírky Stefanovičovy pocítiti nechce, ten sobě aspoň to přecísti račíž, co vídeňský recensent (1816. v březnu) o nich říká. Jestliže v aesthetickém ohledu přirozená prostota a milostnost jejich každého, kdož si, třebaš Herderem nebo Göthem †) není, an se tito za národní písně nestyděli, pravidla aesthetiky, jak náleží, z hlavy vybije, a uměleckého tvoření tam, kdež ho nemá, hledati nebude, každého, kdož je s neporušeným srdcem čítá, zaujíti musí; zajisté neméně zpytatelům jazyka slovanského, povahy a vlastností každého nářečí zkoumajícím, budou žádoucí, an v nich samých řeč lidu, již v žádných knihách nenalezne, panuje a tkví. Takto spravedlivý novořecký, jako o tom Leake píše, tak nynější jazyk, jedině v ústech lidu, a chceš-li ho dokonce na papíru míti, v písních národních slyšati a čísti lze; tak u Slováků vlastního jejich dialektu odnikud jinud, leč z národních písní, se nenaučíš; tak do valachského, tak do cikánského, až posud málo poznaného jazyka a národu jedině tímto okýnkem na-

*) „s lépou“ vytištěno patrně tiskovým omylem místo „slepčů“; že jest čísti „slepčů“, pisatele přítomných řádkův upozornil Fr. Vymazal, čta článek v „Zlaté Praze“.

***) Míněna slova, pronesená v „Prvotinách“ ze dne 22. srpna r. 1814., kde se vzhledem ke sbírce písní srbských, vydaných Vukem Stefanovičem Karadžičem, a ke sbírce písní ruských, vydaných Ivanem Pračem, ukázáno k tomu, že jest žádoucnou sbíratí také písně české. (Viz o tom v „Zevr. dějinách“ na str. 342. a 343.) — Slova ta napsal prý sám Hromádko. (Světozor 1879., 294.)

***) Pod čarou k tomu poznamenáno: „Cosí podobného i nebohý náš Rožnay hodlal, když nemilostivý osud všemu jeho snažení k nevynahraditelné naší ztrátě nenadále přítrž učinil.“

) V „Prvotinách“ vytištěno „Getem“.

zřítí se dá; kdežto nám časem svým p. Rešner Sedmihradčan sebráním zpěvů valachských a cikánských, na němž pořád pracuje, výborně poslouží, an tamto v písemných památkách nikoli jazyk lidu, nýbrž jazyk učených, u Novofeků starý hellénský, u Srbů staroslovenský, u Slováků český, jak dalece jejich literatura sahá, jestli ne docela, aspoň odpolu vězí, zde pak bezmála ještě žádné literatury není, a u cikánů jí ani nebude! Ať nám nikdo o štěbetné lahodnosti polštiny a srdce jímající milostnosti srbštiny nerozpráví; ať nám nikdo drsnatosti našeho dialektu nevytýká a nás od závodu s našimi bratry, Rusy a Srby, neodstraňuje: my to všecko známe, my s nikým o závod běžeti nechceme, jediné světu ukázati, že drsnatá řeč učených skladatelů není řeč prostého národu. I doufáme, že, seberou-li písně naše: české, moravské a slovanské, o tom, že se náš dialekt také slyšeti dá, každý se přesvědčí. O zpěvavosti Slováků v Uhrách nám po Tablicovi říci a po naší zkušenosti pochybovati netřeba; Čechové, mníme, přijde-li k tomu, své dokáží. Co se připojených, z částky od p. B*** z Uher na zkoušku přijatých, z částky z paměti vypsanych písní týče, o těch prosíme, aby levně souzeno bylo. Nechtěli jsme my těch za vzor a obrazec, nýbrž za důkaz vystaviti, že i my co sbíratí máme. Jsou to kratičké nápady a zlomky, jak je mysl nebo náhoda podala: kdo by zajisté delších zpěvů v cizině paměti zahrnul. Ti se lidu z úst vypsati musejí. Co se orthografie týče, snažili jsme se všecko, vyjmouce akcentu prodlužujícího, tak, jako se u nás děje, psáti; začez se, té jsme naděje, ani p. Dobrovský ani p. Kopitar nepohněvá. Kdyby se ty teprva na české kopyto vybíjeti a pak psáti měly, což by ovšem lehoučké bylo, tuť by se to, čehož právě hledáme, prvotní jejich charakter zmazal a ztratil. V dokonalé sbírce českomoravskoslovenských písní a zpěvů musily by tyto poslední od oněch odděleny a opět na troje rozvrženy býti: 1. na slovenskoslovenské, jako se v Prešpurku, Nitře, Trenčíně etc., etc., 2. na hornácké, jako se v Gemeru, Novohradě, Liptově, Oravě, Zvoleně etc., etc., 3. na slovenskopolské, jako se v Spiši, Šaryši, Zemplíně etc., etc. zpívají, k nimž by se ještě rusnácké v Spiši, Marmaroši, jakových jsme zvláště mnoho pěkných slychávali, ne bez prospěchu připojiti mohly. Tam by se potom poznati dalo, kterak se ony k češtině pomalu chýlí; v těchto mnohé staroslovanské slovo vězí, a spišskošaryšské polčinou zapáchají. Doložené mezi hornácké patří. Nemníme sice, že by Čechům nesrozumitelné byly, přec jsme je některými slovy dole vysvětlili, aniž pak se v způsobu psaní a v vysvětlování všechněm, zvláště Neslovákům vyhověti může; nebudou-li Čechům a jiným našim bratřím tak, jak jsme je psali, jemně zvučeti a zůstane-li jim mnoho temného, toho vina ne písním, nýbrž nám přičtena buď. Přípis z listu moravského sbírače na uherského druhá kýž mnohého v srdce bodne!“

Řečeno výše, že toto „Promluvení“ napsal Pavel Josef Šafařík. A z čeho tak jest souditi? — Že je napsal Slovák,

vysvítá z celého „Promluvení“ a z konce jeho zvláště. Kromě toho jest patrné z něho, že Slovák ten, když „Promluvení“ psal, žil v cizině, pravě, že připojené písně jsou „z částky z paměti vypsány“, a dokládaje: „kdo by zajisté delších zpěvů v cizině paměti zahrnul. Ti se lidu z úst vypsati musejí.“ A Šafařík byl i Slovákem i žil právě tehda v cizině, odebrav se v říjnu r. 1815. *) na vysoké školy do Jeny a vrátiv se na Slovensko teprve na podzim r. 1817. **)

Avšak i jiné ještě jsou důkazy, že „Promluvení“ napsal Šafařík. Sběrateli prostonárodních písní slovenských za tehdejší doby byli Tablic, Palacký, Benediktí neboli Blahoslav, Kollár a Šafařík, a v cizině z nich r. 1816., kdy „Promluvení“ napsáno, nežil kromě Šafaříka nikdo. Mimo to Kollár držel se tehda ještě co do snah národních v pozadí, ***) a o Tablicovi, Palackém i Benediktím neboli Blahoslavu jest v „Promluvení“ zmínka, i nemohou býti původci jeho; Tablic jest v „Promluvení“ připomenut výslovně, druží dva začátečnými písmeny „P*** a „B*** (podruhé „B****“), což níže bude odůvodněno. Posléze také dodatek, připojený ku „Přípisu z listu moravského sbírače na uherského druha“, o kterémž učiněna zmínka na konci „Promluvení“ a který jest otištěn v následujícím přes jedno číslo „Prvotin“, dosvědčuje, že „Promluvení“ napsal Šafařík. Jestli pod oním dodatkem Šafařík plným jménem podepsán, a ze zmínky o „Přípise“ v „Promluvení“ vysvítá, že pisatel „Promluvení“ zároveň i „Přípis“ poslal Hromádkovi.

A jak dostal se „Přípis“ do rukou Šafaříkovi, dlcímu v Jeně? — Aby bylo lze dáti odpověď, třeba věděti, kdo „Přípis“ onen psal. Přípis posláu jest „z Moravy v srpnu 1816.“, jak v čele jeho poznamenáno, a v „Prvotinách“ jest otištěno z něho toto: „Co jsem z P** vystoupil, ani jiskry náklonnosti k básnictví nepocítil jsem, aniž mním se k němu přimámiti dám. Veliké přičiny mne k tomu ustanovily. Popatřte na celou literaturu naši! Jaké mezery k vyplňování! Jaké poskvrny k vymazování! Kolik polí nevzdělaných! A my, jichžto povinnost jest chyby její podle hřívna každý svého vyplňovati, nevhod vlasti a nám k hanbě! naposledy vždy jen básniti a — blázniti budem? Zdaliž (dle počtu) básnířů českých není — legio? A kde který zeměpisec? Kde přírodopisec? Kde

*) Viz v Palkovičově „Týdenníku“, roč. 1815., v posudku Šafaříkovy „Tatranské Múzy“, ježž otiskli jsme si na str. 8.

***) Viz tamže na str. 268. a 312. ročníku 1817., což otiskli jsme si na str. 10. (Dle dokladu tohoto jeví se býti chybnými slova Vincence Brandla ve „Světozoru“, roč. 1881., na str. 6., opakovaná i ve zvláštním spise o Šafaříkovi na str. 8., že Šafařík z Jeny „vrátil se v máji r. 1817. do vlasti své“; správně bylo říci „odešel“ místo „vrátil se“.)

****) Kollár byl sice také již r. 1816. v Jeně, ale odebral se tam teprve na podzim roku toho. (Že Kollár držel se za svých studií na lyceu pražském co do snah národních ještě v pozadí, tvrdí o něm sám jeho spolužák Palacký, o čemž viz ve „Vlastním životopise Františka Palackého“ na str. 25.)

hmotoslov*)? Kolik pak asi dějopisců? Kolik mistrů v jiných uměních? Hauba nám, pravím. Zdaliž my všickni, jenž pro vlastenectví horlíti se zdáme, nejsme podobni oněm bláznivým podmanitelům, kteříž, předstírajíce, že chtějí národu (bláženějšímu) pomoci, vytrhše jej dobrotivému králi, pod své tyranské zezlo podrobují? Chceme lid od milování jiných lepších literatur k své, ač toho nehodné, nakloniti. Považte, přáteli, této věci, an ve všech knihách našich ani snesitelné známosti přirození dočísti se nelze. Řeč naše jest tak spanilá, tak výborná, jistě milování hodná, — ale literatura, znejme se jen k pravdě, tak, jak nyní stojí, srovnaná s druhými — ani toho vážení, kteréhož požívá, nezasluhuje. Pomyslte jen, vždyt bez pomoci sousedkyní svých ani jednoho poloučeného muže utvořiti nemůže. Myslím, že Vám to také k srdci půjde. Já tedy od básnění k umění zcela přestupuji, ač se to přirozené rozumí, že v ničemž epochy nedovedu; aniž na mém obrácení vlasti ničehož nezíská: ale poupostáním aspoň žádosti posloužení milé vlasti. — Zpěvy národní pilně sbírám, nejen sám sobě předříkati dáváje, ale i jiným, aby mi je psali, poroučeje. Tak jeden učitel školní, tři míle ode mne vzdálený, kázal školákům svým, aby každý, co kdo umí, písní sepsal. Těch jsem ale ještě neobdržel. Však o jejich duchu musím Vám něco pověditi. Jestliže v srbských, které jsme čtli, vždy nějaký vtíp, kterýž krásu jich působí, tuto tomu odpor. Já jsem aspoň dosavade žádné té nedohledal, kdežby nějaký tour ingénieux se nacházel. Ale v lyrické věci tím větší zásluhu mají, poněvadž všudy ten nejujtější cit panuje. Já jsem se již několikrátě podivil tomu, když jich jako z pouhého přirození poslych považuji, ne jako Hans-Sachsových, od nichž se jako nebe od země oddělují. Téměř všudy začínají od nějakého pěkného předmětu v přirození, od něhož beze všeho spojení k samému citu přicházejí. Totéž ton idyllický, kterýžto tuším i u Slováků jest etc.“

Za přípisem tím pak jest připojen tento dodatek: „Blaze těm čackým prsoum, v nichž hned z mládí tak šlechetné srdce bije! Komu by se toto kratičké, ale jadrné zlíčení naší literatury přepiatým býti zdálo, toho na Literární přílohy k Vídeňským československým Novinám 1815., částky první číslo 1. a 2. odsyláme.**) Nelze sice zapřítí, a filosofie příběhů člověka a jeho vzdělání v rozličných národích toho zřejmě dokazuje, že se básnířstvím a filosofií brána k osvětlení rozumu a k vzdělání ostatních umění otvírá; však pohledněm-li na Řeky, Vlasy (Dante, Bocardo***), Ariosto!) a na sebe — nespadne-li nám bělmo s oka? Abychom měli básnířů mnoho — jen veršovníků — málo! — — Vídeňský ústav jest

*) Slovo to není v Jungmannově ani v Kottově „Slovníku“. Míněn tím asi fysik, lučebník a pod. Pozoruhodno jest uvedené před tím slovo „přirodopisec“; vytvořil „příroda“ místo „přirození“ teprve Jungmann, o čemž viz v „Zevr. dějinách“ na str. 191.

**) Jest otiskeno tam podobné mínění o tehdejších českém písemnictví od Josefa Miloslava Rautenkrance.

***) Má býti vytištěno patrně „Boccaccio“.

potud jediný svého druhu, o němž se právem říci může, že z kalu všednosti vybředl: ale toho se přece žádati nemůže, aby všechna umění jednoho národu po listech vycházela? Snad budou-li učení pp. vlastenci, každý na svém pracovati, tyž vídeňský ústav se také i o to přičiní, aby obšírnější díla v celosti a pojednou vydána byla. Totě ovšem žádoucí! P. J. Šafařík *).“

A kdo tedy psal onen „Přípis“? — Josef Jireček (Světozor 1879., 340.), otisknuv počátek „Přípisu“ toho, míní, že jest původcem jeho Šafařík.**) Šafařík však byl r. 1816. v Jeně, a „Přípis“ psán jest na Moravě, kde tedy r. 1816. Šafařík nebyl, ba vůbec ani nikdy jindy tam tehda neprodléval; mohlo by se snad i miniti, že Šafařík byl r. 1816., na Moravě o prázdninách, protože „Přípis“ psán v srpnu, ale mínění takového odporuje datum při básni Šafaříkově „Jarmila a Slavislava“, otištěné v Hromádkových „Prvotínách“, roč. 1816., na str. 618. a datované „V Jeně dne 9. září 1816.“.***) Jireček patrně zmýlil se, vida podpis „P. J. Šafařík“ a nevsimnuv si, že „Přípis“ nesáhá až k podpisu, nýbrž že jest mezi „Přípisem“ a podpisem ještě dodatek ku „Přípisu“. Ostatně kromě toho také konečná slova Šafaříkova v „Promluvení“, změřící „Přípis z listu moravského sbírače na uherského druha kýž mnohého v srdce bodnel“, svědčí, že „Přípisu“ nepsal Šafařík, nýbrž „moravský sbírač“, který v „Promluvení“ jest připomenut písmenem „P***“. A tento „P***“, jak již výše praveno, jest František Palacký, „uherský druh“ pak jest Jan Blahoslav Benedikti, označený v „Promluvení“ „B***“ a „B****“, s nímžto Palacký seznámil se, jak výše (na str. 15.) řečeno, r. 1816. Že těmito začátečnými písmeny mínění jsou Palacký a Benedikti, praví také Josef Jireček v „Musejníku“, roč. 1878., na str. 240.

Psal tedy „Přípis“ onen Palacký, a důvodem pro to jest i sám obsah „Přípisu“ toho. Dovídáme se z něho, že Palacký byl již tehda neobyčejně na svůj věk vzdělán a že bystře pozoroval tehdejší stav českého písemnictví. A téhož dovidáme se z Palackého dopisu, poslaného jen o čtyři roky později Janu Kollárovi a otištěného v „Musejníku“, roč. 1879., na str. 381. a 382. Píše v něm mezi jiným: „... přetřpěv tyto nesnáze, každou chvíli, mně od prací úřadu mého povolenou, velikou horlivostí hleděl jsem ke svému vlastnímu obrátiti vzdělání... Co dělám? Co horlivec pro vlast a pro umění dělati může: čtu, cvičím se a píši aesthetiku svou. Ale jaksi neodbytně jde mi vše od rukou. První díl aesthetiky chtěl

*) Vytisknuto „Šafařík“. Vídeňským ústavem míněna Hromádkova novinárna.

**) Týž omyl jest i v Brandlově spise o Šafaříkovi na str. 89. a 90., jsa tam převzat ze „Zevr. dějin českého písemnictví“, ačkoli v těchto jest opraven na str. 268.

***) Báseň ta podepsána jest pouze „S.“, ale již ve výtisku „Prvotin“ v universitní knihovně pražské podpis doplněn v „Šafařík“, a kromě toho nelze nijak platně domnívati se, že mimo Šafaříka ještě nějaký „S.“ r. 1816. přispíval z Jenu do Hromádkových „Prvotin“.

jsem do konce měs. srpna hotový míti, a nyní vidím, že jen asi z počátku léta Páně 1821. bude moci dokonán býti. — Mé největší snažení bylo by poučiti příkladem, že nám potřeby již jednou mysliti, mluvíti a konati slovansky, odhodícím nezdárné slabikáře německé... Osud spisovatelů českých jest obzvláštní na světě a — závisí hodný. To zajisté světle dověsti se může, že jich ani zisku naděje, „ana všecky kola pudí v věčném světa orloji“, ani zevnitřní čest, ani cti a slávy žádost, také odrod pouhé zistnosti nemáí a nevábí, nýbrž samo to, což na ušlechtilé duchy samo sluší, horlení a enthusiasmus vlastenectví. V tom, v povědomí vyplněné povinnosti a v požívání toho dobra i té krásy, kterou tvoří, nachází spisovatel český jedinou, ale hojnou odměnu za všechno snažení své. Mezitím volno nám také vzhlédati ke blaženější budoucnosti... Naše povinnost mezitím jest nezakopati hřivneček *) svých...“ Co pak týče se slov Palackého v „Přípise“, že „od básnění k umění přestupuje“, Palacký mínil dojísta svou „aesthetiku“, o které také v tomto dopise zmínka, ačkoli, přestav básnění, již i v brzce po té věnoval se dějepisectví; psaltě již r. 1822. Janu Kollárovi (Musejník 1879., 383.): „Já ostatně nyní cele v historiech vězím; nelze mi žíti, nebudu-li moci do vlasteneckého dějepisu se dáti. Aspoň Husitstvo, budu-li živ, jistě popíši. Jest se čemu hněvati, jak málo se té slavné krajanov našich doby doma i venku šetří. Na budoucí týden chystám jeti do Prešpurka i do Vídně s učelníkem svým. Zádostiv jsem dočkati se toho, zvláště abych k některým pramenům dějin českých se dostal. Na krasovědu již téměř zapomenuto; ode tří měsícov nepokračoval jsem v ní dále. Duch se nutiti nedá.“

O neobyčejném na svůj věk vzdělání Palackého svědčí také to, že, jak psal Kollárovi r. 1822., „již před několika lety o to řeč byla“, aby Palacký byl dosazen na místo Jiřího Palkoviče za profesora písemnictví a řeči české při slovanském lyceu v Prešpurku. Podobně také r. 1821. šlo o to, aby Palacký dostal se za profesora do Prahy; psaltě z Prahy Frant. Lad. Čelakovský Josefu Vlast. Kamarytovi koncem r. 1821 (F. L. Čelakovského Sebrané listy, 74.): „Palackého sem z jara máme dostati za profesora aesthetiky, posud musíme býti spokojeni s neaesthetickým supplementem.“

Že Palacký již tehda mohl býti tak velice vzdělán vůbec a krasovědecky zvláště, toho příčinu sám udává slovy, která napsal r. 1821. (Radhost I. 285.): „Zanášeje se já po mnohá léta zkoumáním zákonitosti krásy se zvláštní libostí a žádaje buďto k naučení svému buď i k výstraze poznati všecky hlavních krasovědců v o témže předmětu myšlenky, pocítil jsem tuze potřebu takového spisu, který by jako věrný rukovod poskytoval krátkou o nich, avšak ne ledabylou zprávu.“ A nejlepším ovšem svědkem toho, že Palacký již před rokem 1820. byl skutečně neobyčejně na svůj věk vzdělán, jsou rozpravy jeho krasovědecké, které

*) V „Přípise“ také „hřivny“ připomenuto.

v letech 1820.—1823. napsal. *) Jest ostatně velmi pravděpodobno, že Palackého k slovům, proneseným o básnictví v „Přípise“, přijmél podobný článek Josefa Miloslava Rautenkrance, kteréhož i Šafařík, projeviv svůj souhlas s „Přípisem“, v dodatku k němu, jak výše (na str. 20.) podotčeno, se dovolává. Míněn tu článek „Vlastenské žádosti“, otištěný v Hromádkových „Prvotínách“ 2. a 6. dubna r. 1815. Napsalťe tam Rautenkranc toto: „Horlivý vlastenec, jenž toto píše, zvláštní sice má v básních a zpěvích zalíbení a nad míru se těší z snažnosti tak mnohých, výborných, k skládání básní a zpěvů v řeči československé se přičiňujících mužů, nýbrž i sám při svých rozličných unavujících pracech v skládání zpěvů a v čtení od jiných složených básních kochání a vyrazení myslí hledá a je nachází: ale zdá se mu, že by již čas byl o jeden krok i dále postoupiti. Svrchovaný čas jest, aby někteří vlastenci k vypracování geografie, historie přirození, fysiky, umění každému, kdož vzdělaného muže jména zasloužiti chce, nýbrž každému, kdož pověr prázdnen býti a boží moudrost a dobrotu vždy lépe poznati žádá, tak velmi potřebných — již jednou se přičinili. Věc jest přemutná a předpodivná — nedřm-li h—á, že Čechové, ježto i výbornou v Praze universi i tak mnoho gymnasií a seminarií i jiných literních ústavů, k. p. školy pro hluchoněmé, slepé atd. mají, v jejichžto řeči se již přes tři sta let **) knihy píší, až podnes žádné geografie, které by se k nabývání známosti nynějšího světa s prospěchem užívati mohlo, nemají... Ale Bohu žel! ani jen dobré geografie České země v českém jazyku nemáme!...“ ***)

Vyloživše si, že „Přípis“ psal Palacký, nyní snadno pochopíme, jak dostal se „Přípis“ Šafaříkovi. Palacký za svých studií v Prešpurku seznámil se s Benediktim, přítelem Šafaříkovým, a Benedikti r. 1816. uvedl Palackého v písemnou známost se Šafaříkem, jsoucím od r. 1815. v Jeně. †) „Přípis“ psán jest o prázdninách, kdy Palacký dlel doma na Moravě a poslal „Přípis“ Benediktimu do Uher, Benedikti pak poslal jej do Jeny Šafaříkovi se slovenskými písněmi, o nichžto zmínka jest v „Promluvení“, a Ša-

*) Otištěny jsou v „Radhostu“ na str. 285.—433. dílu I. — Dominik Frant. Kynský psal v té příčině V. Hankovi r. 1824. mimo jiné takto: „Nemohu Vám dosti vyjádřiti, jakého potěšení jsem nabyt, seznaje se s výtečným našim Palackým. Teď právě čtu jeho pojednání ve 4. sv. Kroka 1823. Což se mu podivuji?! Škoda, že tak na krátce zde byl, že mi dopřáno nebylo déle rozmluv jeho užiti. Nestydím se upřímně vyznati, že nám starším jest čemu se naučiti ze spisů takových mužů, jako on a spoludělnici v Kroku jsou...“ (Tento úryvek z dopisu Kynského vyňat z Rybičkových „Předních křisitelů“, str. 226.)

***) Tenkrát o písemnictví českém ze století IX.—XV., které my známe, ještě neměli ani tušení.

***)) V následujícím Rautenkranc ukazuje na vady a nedostatky českých prací v oboru tom se vyskytнувších.

†) Viz o tom na str. 7. Kalouskova „Nástinu životopisu Františka Palackého“. (Viz i v „Slovníku naučném“ IX. 3.)

fařík, jsa přispěvatelem do Hromádkových „Prvotín“, poslal „Přípis“ se svým dodatkem a s písněmi, napsav k tomu „Promluvení“, Hromádkovi. *) Tento výklad jest dojista zcela správný.

Takto pisatel přítomných řádků vložil věc tu dříve, nežli vyšel tiskem „Vlastní životopis Františka Palackého“, a byl ovšem velice potěšen, když dočetl se v životopise tom slov, která všechen výklad ten a zejména také to, že skutečně „Přípis“ napsal Palacký, zcela potvrzují. **) Vypravujeť o tom Palacký, zmíniv se o svých prázdninách z r. 1816., toto (Vlastní životopis, 14. a 15.): „Tyto ferie poznáv já s jedné strany bytnost pravé poesie ***) a nemožnost svou státi se kdy velikým básníkem, s druhé pak strany náramný nedostatek naučných knih ve literatuře české, na kterýž mě v Trenčíně obzvláště P. Zoubek, Tablicův test, pozorliva byl učinil, ustanovil jsem se na tom, že již cele a jediné náukám se odevzdám a vši silou na tom budu, abych někdy, pokud mě stačiti bude, nedostatku onomu poulevil; což jsem i vše Blahoslavovi v prvním svém listě obšírně předložil. On list tento Šafaříkovi do Jeny poslav, mne s ním ponejprv ve známost uvedl, a tím způsobem našemu potomnějšímu trojičnému přátelství počátečného zniku propůjčil... Poznáv pak, že i Šafařík se mnou stejně smýšlí, užil jsem příležitosti Blahoslavovy k dopisování muži tomuto, tehdáž ještě v Jeně meškajícím. On se již byl dříve ke mně, ač nezřejmě, ve Hromádkových „Prvotínách“ ohlásil, uvodě tam zlomek listu mého Blahoslavovi psaného...“ †)

Palacký tedy seznámil se se Šafaříkem r. 1816. prostřednictvím Blahoslavovým, i dopisovali si potom spolu; osobně poznali se teprve na počátku června r. 1817. v Prešpurku, když Šafařík vracel se z Jeny. R. 1817. Palacký, jsa tehdáž v věku devatenácti let, podal veřejnosti tiskem i prvý svůj plod spisovatelský, a to prostomluvou psaný překlad dvou zpěvův Ossianových ††) do Hro-

*) Po více nežli 10 letech, totiž r. 1828. Šafařík zmínil se o tom i Kollárovi slovy: „Ostatně já cenu Vašich slov. písní poznám — a vážiti znám —, an jsem je tuším první s Blahoslavem sbíratí počal a v Hromádkových listech tlačiti dal.“ (Musejník 1875., 135.)

**) Viz i v „Novoč. archivě liter.“ I. 26. (poznámka prvá).

***) Před tím zmínil se též o tom, že tehda sbíral doma prstonárodní písně.

†) Budíž i připomenuto, že ještě jedné chyby Jireček dopustil se stran onoho „Přípisu“. Otiskl ve „Světozoru“ počátek jeho takto: „Co jsem z Prahy vystoupil...“ kdežto v „Prvotínách“ jest pouze „z P***“. Jirečkovi, pokládajícím „Přípis“ za plod Šafaříkův, tanul bezpochyby na mysl pobyt Šafaříkův v Praze, když vracel se z Jeny. Ale pobyt ten udál se teprve r. 1817., jak sám Jireček v „Musejníku“, roč. 1878., na str. 237. a 238. vypravuje, kdežto „Přípis“ psán již r. 1816. Avšak ani vzhledem k Palackému nelze mysliti tu na Prahu, protože Palacký zavítal do Prahy prvne teprve r. 1823., a jest vložiti to takto: „Co jsem z Prešpurka vystoupil,“ t. j. na prázdniny domů odešel.

††) Ossian, domnělý rek a bard starogallský z II. nebo III. stol. po Kr., byl prý slep jako Homér. Básně jeho vydal v anglickém překladě James Macpherson († 1796.) v l. 1760.—1763., a byly přijaty s všeobecným

mádkových „Prvotin“. A Blahoslav opětě byl tu sprostředkovatelem. Daltě Palacký v březnu r. 1817. překlad onen Blahoslavovi, ubírajícímu se na další studie za Šafaříkem do Jeny přes Vídeň, s žádostí, aby jej doručil ve Vídni Hromádkovi, *) a Hromádko jej ihned otiskl, totiž v číslech ze dne 13. a 17. dubna.

Tak stalo se, že, ačkoli v „Prvotinách“ 1. ledna r. 1817. byl otištěn Palackého „Připis“, v němžto vyjádřil se, že básniti zcela přestane, hned po třech měsících v témže časopise dal opak toho na jevo, třebaže toliko prostomluvou. Sám pak Palacký vysvětluje vznik překladu toho pouze těmito slovy (Vlastní životopis, 15.): „Učiv se angličtině, počal jsem pořád překládati Ossiana, tehdejšího miláčka svého mezi básnky . . .“ Za to více pověděl při překladě samém, předeslav mu „Přístup“, z něhož uvedeno zde budíž několik slov, která jsou svědkem tehdejší jeho povahy básnické: „Ačkoli někteří cenu jejich (t. j. básní Ossianových) snížití se chtějí zdáli, nazývajíce je „divným zrozeňátkem fantasmie výtržné“: přece tyto básně, pokud jen vkusu pro krásu přírody stávatí bude, pro svou jakousi lepotu hlubokých a vroucích citův, pro výtečnost myšlének, představení důstojnost, pro přirozenou krásu a živost fantasmie, — summou, pro vtlačení na ně vsudy genia ráz, — vždy v té největší vážnosti zůstanou.“ **)

jásotem a překládány do všech jazykův evropských. Avšak záhy začaly se ozývati hlasy, pokládající je za originál, a nikoli za překlad, z čehož vznikl dlouhotrvající spor. Když bylo doléháno na Macphersona, aby podal veřejnosti gallské originály básní těch, slíbil tak učiniti, ale nedostál slibu svému. Teprve po jeho smrti vydal sir John Sinclair originály ty, které však uznány byly za pouhé překlady z angličtiny, čímž dokázáno, že básně Ossianovými řečené jsou podvrženy. R. 1826. vyšel úplný jich český překlad od Josefa Holmanna, úředníka v Jičíně († 1850.). V Jungmannově „Historii literatury české“ na str. 401. vydání druhého mylně jest udáno, že Palacký otiskl v „Prvotinách“ překlad tří zpěvův Ossianových; jest otištěno tam pouze to, co pojato do „Radhostu“ na str. 434.—447. dílu I., vyjímaje ovšem poznámku prvou na str. 434. a poznámku na str. 436.

*) Viz ve „Vlastním životopise Františka Palackého“ na str. 15. (V „Zlaté Praze“, roč. 1885., na str. 463. pisatel těchto řádků, soudě dle toho, jak „Připis“ Palackého dostal se k Hromádkovi, projevil mylně domněnku, že Šafařík snad i překlad zpěvův Ossianových, obdržev jej od Blahoslava, Hromádkovi poslal.) — V. Brandl (Život Pavla Jos. Šafaříka, 3.) mylně tvrdí, že Šafařík s Blahoslavem (Benediktim) seznámil se teprve v Jeně a s Palackým osobně teprve v říjnu r. 1817., ač obě správně jest řečeno na př. i v „Slovníku naučném“ (IX. 2. a 3.).

**) Doplněkem k tomu, co řekli jsme si na str. 24. a 26., stoj zde také poznámka, kterou Palacký připojil na sklonku života svého k slovům právě uvedeným z „Přístupu“, svědčící, jak úplně pozbyl později náklonnosti k básnictví (Radhost I. 436.): „Taktó soudil a psal mladík ještě ne cele 19letý, r. 1817.: mladý však jeho smysl nemeskal dlouho postoupiti místa úvaze mužné; proto také nepokračováno dále u překládání díla Macphersonova. Chorobná citlivost a něžnost, ba i uplakané hrdinství, neosvědčené skutky úctu vymáhajícími, nemohou než na krátce poutati cit a obraznost, a to jen v jejich prvém bujném rozvoji, jakož se přihodilo ku př. i u všeobslého ducha Goetheho, kterýž ve věku dospě-

Hned tímto prvním svým plodem spisovatelským, s kterým u veřejnost vstoupil, Palacký prospěl nemálo českému básnictví. Uvedlté překladem svým prvý zpěvy Ossianovy do písemnictví českého, a dojem zpěvů těch, obrátivších svým obsahem myslí do šedé romantické a tajemné dávnověkosti a oplývajících svrchovaným idyllismem, byl ovšem veliký na myslí tak idyllicky naladěné, jako bylo tenkrát v Čechách vůbec a v básnictví českém zvláště, v němž i bylo tehda pozorovati zvláštní školu idyllickou.*) I jali se skoro všichni básníci čeští „ossianiti“, a v básnictví našem vznikl účinkem toho značně čilejší ruch proti letům dřívějším.**) „Památná to zajisté“ — praví Václav Zelený v almanachu „Máji“ na rok 1860. na str. 100. — „shoda, že téhož roku, kterého čarovné zpěvy Královédvorské šťastnou náhodou vyneseny jsou na světlo, aby nadchnuly k vyšším letům mysl mladictva českého, zableskl se nad Dunajem jarý duch, jenž měl bystrostí a učeností svou jakož i důrazem neoblomné vůle býti jedním z předních vůdců toho blahoplodného ruchu.“

Téhož r. 1817. Palacký také složil a přednášel při pohřbu Štěpána Fabriho, rektora a professora lycea prešpurského, verše, kteréž otištěny byly však teprv od Karla Křížana, evang. faráře v Zárječi v Trenčansku, ve „Světozoru“, roč. 1858., na str. 150. a v „Lumíru“, roč. 1858, na str. 956., a neměly tudíž ovšem na básnictví české účinku nížádného, ale jsou nemálo pozoruhodny, což Zelený (v „Máji“ na str. 99.), pokládající sice mylně, řídě se „Světozorem“, verše ty za „první plod ducha Palackého“, přiměřeně takto vyslovil: „Palacký byl již v Prešpurku docela vědom rodu svého slovanského a povinností svých k němu. Důkazem toho trvalým jsou tehdejší jeho pokusy básnické. První plod ducha Palackého jest báseň, kterou 20. března 1817. přednášel při pohřbu professora evang. lycea prešpurského. Mladík ještě ne devatenáctiletý zná již „Slávii“, a dospělost myšlének, hluboký cit a jazyk na ten čas velmi vytršbený slibují matce „Slávii“ zdárného syna.“

To jest asi básnická činnost, kterou Palacký vykonal dříve, nežli jal se společně se Šafaříkem zvelebovati básnictví české.

III.

Šafařík a Palacký povznesli české básnictví hlavně spiskem, který r. 1818. v Prešpurku společně vydali s názvem „Počátkové

lém až i sám odsuzoval jak Ossiana tak i své Werthers Leiden, ježto (r. 1774.) se byly přičinily o rozslavení jeho. Za novější doby již není pochybno, že domnělé zpěvy Ossianovy zrodily se z péra Jakuba Macphersona, spisovatele anglického, málo proslulého († 1796.).“

*) Viz o tom v „Zevrubných dějinách českého písemnictví doby nové“ na str. 83.—90.

**) Znova Palacký zpěvy ty otiskl v I. díle svého „Radhosta“ na str. 434.—447.

českého básnictví, obzvláště prozodie.*) Spisek vyšel beze jmen spisovatelův (anonymně), toliko jmenován vydavatel — „J. Blahoslav“. A ani ten uveden není na titule, nýbrž podepsán jest teprv u předmluvy. Původci spisku toho byli Palacký a Šafařík, jimž i Josef Jungmann jistou měrou byl pomocen, a skryli se za jméno Benediktio, který meškal tenkrát v Jeně, vynechavše jeho příjmení.

Palacký totiž, oblíben si, jak výše (na str. 16.) řečeno, již r. 1816. časomíru proti přízvuku, jal se r. 1817. psáti „listy“ (dopisy) o české prozodii, které „Blahoslavovi připsané“ hodlal otisknouti v Hromádkových „Prvotinách“.**) Náhoda nebo spíše snad vzájemná pobídka písemná tomu chtěla, že také Šafařík v Jeně touže dobou psal rozpravu podobnou. Když pak r. 1817. Šafařík, kterého, prohlédajícího zralou myslí tehdejší stav českého písemnictví, idyllické jeho živoření naplňovalo tesknými obavami o budoucnost národu českého, vracel se z Jeny, zastavil se v Praze u Jungmanna. A tu vespolná výměna myšlének Šafaříkových s Jungmannovými brzo netoliko zjistila obápnou shodu v názorech, ale přiměla je též, aby uvažovali, jak odstraniti zmalátnělost českého básnictví. Že lahoda v té příčině nepomůže, bylo jim jasno, tož usnesli se tichý tábor vyburcovati ostrou kritikou.***) A když Ša-

*) „obzvláště“ jest vytištěno na obálce, kdežto na titulním listě uvnitř „obzvláště“, což potom vzadu mezi omyly opraveno také v „obzvláště“.

**) Viz ve „Vlastním životopise Františka Palackého“ na str. 15.

***) Že Jungmann jest původcem „Počátků“, hádáno již r. 1818.; neznámý dopisovatel z Čech do Palkovičova „Týdenníka“ napsal r. 1818. (na str. 303.): „V Čechách mají za vydavatele toho spisu (t. j. „Počátků“) Š., P. a M., mnozí ale za pravého J.“ Zkratky „Š.“, „P.“, „M.“ a „J.“ značí patrně Šafaříka, Palackého, Antonína Marka a Jungmanna; Marek však nebyl nijak účasten, ba nelíbil se mu ani název „časomíra“, jakž psal 5. května r. 1818. Jungmannovi (Musejník 1888., 164.): „Že vydavatelové Počátkův českého básnictví výborným duchem počínají rozumovati, není pochybnosti, ačkoliv se s některými slovy jich spráteliti nemohu, u p. „časomíra“ nezdá se mi plynouté obdobou českou. Spíše „časoměr“ — jak Vám? Tuším, že podobná svobodná tvoření nenabydou u nás domácího práva tak snadno a lehce.“ — Viz i v „Musejníku“, roč. 1878., na str. 237.—239., a zvláště roč. 1882., na str. 178. a 445.—449., kdež otisknuty jsou „Listy Josefa Jungmanna k Antonínu Markovi“, dotýkající se „Počátků“, jakož i v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 171. a v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 217.—220. — Ještě r. 1860. Václav Zelený v almanachu „Máji“ na str. 108. napsal pouze toto: „Vznik Počátkův jest posud temný; vyšedše na světlo beze jména, připsívány později jednohlasně Šafaříkovi a Palackému. Jisto však, že mimo ně měl účastenství v nich i „vznesený Čech“, o němžto se ve spise s velikou úctou mluví a který nebyl nikdo jiný než první té doby spisovatel náš, Josef Jungmann. Mladistvý Šafařík, cestuje do Němec i z Němec zemí Českou, mluvil s nesmrtelným Mladoněm o literatuře; v dopisech mezi Šafaříkem a Jungmannem s jedné a Šafaříkem a Palackým s druhé strany dospěly pak náhledy podané v Počátkích. Jaké však bylo účastenství jednoho každého z těchto tří výtečníků, o tom ničeho říci nemůžeme; tolik jisto jest, že při tomto důležitém kroku všickni tři kmenové jazyka českého důstojně jsou zastoupeni.“

fařík přibyl do Prešpurka, smluvil se s Palackým, aby své rozpravy o prozódii, v témže smysle psané, spojili v jedno, a tak vydali r. 1818. ony „Počátky“, složené v podobě „listů“ (dopisů), jakoby J. Blahoslavovi poslaných, kterými právě onen tichý tábor byl ostře vyburcován.

Avšak dříve ještě, nežli povšimneme si obsahu „Počátků“ a prospěchu, který z nich vyplynul českému básnictví, uveďme si, co sám Palacký o vzniku spisku toho zaznamenal (Vlastní životopis, 15. a 16.): „Poněvadž jsem výbornost ducha Šafaříkova vysoce ctil, nemohlo mi se nic milejšího státi, než že on, vraceje se z Němec, s počátku měsíce června u mně za deset dní pobyl. Rozmlouvání s ním stalo se mně velmi blahoděnným a opravilo soud můj jak vůbec o mnohých věcech tak i zvláště o naší literatuře. Šafařík také přinesl byl z Jeny velmi důkladné pojednání o prozódii české, jež mi čísti dal. Já jsem tehdáž byl již první dva listy své zhotovil, ale vida v Šafaříkově pojednání učenost náramnou, jíž se mně nedostávalo, ostýchal jsem se vytasiti se s nimi. Zatím, chodíce my procházkou do nejpěknějších okolí prešpurských, smlouvali jsme všeliké plány z ohledu na vydávání nějakého časopisu národního, kdež by především na básněch časoměrných nescházelo. Tak naveden jsem opět Šafaříkem na stezky básníkův.*) Na den rodin svých, 14. června, odebral se Šafařík z Prešpurka, přislíbiv, že se postará, aby doň opět na delší čas navrátili se mohl... Po prázdninách vrátiv se do Prešpurka... zradoval jsem se, uvida v Prešpurku Šafaříka, ježto byl na dvě léta ke mladému Kubínimu za pěstouna se zavázal. S ním obíraje se my pilně ve vlastenských věcech, když jsme jednou byli do vinohradův prešpurských na procházku vyšli, přečtu já mu listy své o prozódii české. Na to on velikou horlivostí naplněn jsa, pořád mě vybídl, abychom začaté dílo dokonali, a smluvivše jeho návrh, dali jsme se do práce. Já vyhotovil ještě pátý list; on svůj rukopis jenasky proměnil v list třetí a čtvrtý, šestý pak nyní znovu složil; moji dva první listové opravení jsou nejprv ode mne, potom i od něho.**) Již v měsíci listopadu 1817. spisek celý byl hotov a podán cenzuře.“

*) Tu Palacký má dojista na mysli svůj „Přípis“, jimžto vzdal se básnění, chtě říci, že Šafařík opětně k básnění znova jej uvedl.

***) Také v „Radhostu“, (III. 257.) Palacký zmiňuje se, že v „Počátcích“ jsou tři listy jeho, chybně tedy psal r. 1825. Frant. Lad. Čelakovský Josefu Vlast. Kamarýtovi, že Palacký složil pouze dva listy, kdežto Šafařík čtyři. (Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 171.) Anj Brandl ve „Světozoru“, roč. 1881., na str. 196. a ve zvláštním sp. o Šafaříkovi na str. 91. nepodává zprávy stran „Počátků“ ze správné. — Stoj zde také na vysvětlenou, co Palacký stručněji napo o tom v jiném, pozdějším svém životopise (ve „Vlastním životopise“ str. 25. a 26.): „Již s počátku r. 1817. jal jsem se byl psáti listy o i zódii české, ježto hájily časomíry proti zásadě přízvuku od Dobrovsk uvedené a od Palkoviče schválené. Když ale v červnu r. 1817. Šafa vrátil se z Jeny, pobyl několik dní u mne, přinesené od něho pojedn

Ve spisku psáno zejména o prozódii české, porážen přízvuk a velebena pohrdaná od přízvučníků časomíra slovy ohnivými, různými a smělymi, ba namože také vyzývavými a nešetrnými, opovrhujícími prozodií přízvučnou a všemi plody básnickými na ní založenými. K tomu připojeny zdařilé básně za příklad, že české verše dobře mohou plynouti časoměrou, a to dílem v dopisech samých dílem o sobě za dopisy na konci spisku. *) Benedikt neměl při sepsání spisku toho úcastenství zcela nížádného, **) ale také není správná domněnka Dra Josefa Durdíka, ***) že Blahoslav jest „pseudonym, za nímž dvojice slavných jmen se skrývá“, která již i v „Čechoslovu“, roč. 1821., na str. 26. pronesena takto: „Jméno Blahoslav si dal nejmenovaný skladatel spisu pod názvem Počátkové...“ Jakožto vydavatel „J. Blahoslav“ jmenován bezpochyby proto, že Palacký hned, jak jal se psáti listy o prozódii české, zamýšlel otisknouti je „Blahoslavovi připsané“.

Spisek věnován „Mladým básníkům Čechům, Moravanům, Slovákům, hodným Múzy schovancům, budoucí vlasti, národu, jazyka ozdobě“, a hned v předmluvě — nevíme, od koho napsané — vydavatel obrací se ku „kvetoucí naději vlasti“ a poroučí jí své listy. Že je bude čísti, tím jest jist; neboť „což by mohlo zanícenému vlastenectvím básníku nad jazyk jeho býti důležitějším?“ Že pak možno zbuditi národu bohorozeného pěvce toliko tím, bude-li povrnuto prozodií přízvučnou, o tom spisovatelé svatosvatě jsou přesvědčeni, praví Šafařík v VI. listě (na str. 112.), že, „kdyby se který Čechoslovan na perutích orlice tam ode Krkonošů nebo Tater, břehu Vltavy nebo Váhu, Moravy nebo Hronu těmi přízvučnými „vichrochumlomrakovencomodropovětrninami“ vzhůru k nebes blankytu vyšvihl a tam do časoměrné lýry své melodicky zpívati počal, proměnil by se Genius vlasti ve slávě své, a nadarmo za ním poletující vran a strak hejno by nade země bařinami křehotati zůstalo“. A zvláště hrdě sebevědomí vyznívá ze slov, obsažených již ihned v předmluvě, že spisovatelům toho spisku „zajisté ani „aristarchů mračnopozor ani tonomanů hromoblesky“ srdce lekem neomráčí, ale (že) ani nedospělců chvalné potleskování duše radostí neopojí“.

v téže věci mnohem důkladnější, nežli byla práce má, zplašilo mne tak, že v přemítavých té doby návrzích literárních ani o této se zmítni jsem si netroufal. Teprv když na podzim toho léta Šafařík vrátil se do Přespurka co vychovatel mladého šlechtice zase, umluvili a složili jsme pospolu Počátky českého básnictví...“

*) Jednu z básní těch, totiž ódu „Na horu Radost“, Palacký znova otiskl v I. díle svého „Radhosta“, předeslav jí celému spisu „na místě úvodu“; v „Počátkách“ jest otištěna jakožto poslední příklad na konci spisku. R. 1820. otištěna také v Jungmannově „Slovesnosti“ a byla za let dvacátých nemálo oblíbena, takže i veřejně bývala přednášena, čehož příklad uveden na př. v Michlově „Literaturním letopise“ na str. 297.

*) Zelený: Život Josefa Jungmanna, 218.

*) Musejník 1878., 64.; Poetika I. 350.

Měli pak Šafařík a Palacký dojista hojně příčin, aby skryli se za „J. Blahoslava“ tak, aby nikdo pravých původců nepoznal. V předmluvě vydavatel, mluvě, jakoby ony „listy“ byly bývaly jemu poslány od osoby jedné, praví: „Vznešený Čech, náš dopisovatel — kdo on jest, na tom pravdě nic nezáleží, mnohých jazyků, vždy hotových, jedovatost káže zatajiti jméno jeho — pováživ, jak jedno slovo, za čerstva ze života vyňaté a za čerstva do života vražené, veseleji zažehá vznešenějšího vlastenectví pochodni, než hory doly mrtvé učenosti literní, pouprostránil posléze snažné žádosti přátel svých, a aby přítomné listy o prozódii české tiskem na světlo vydány byly, milerád přivolil. I vycházejíť ony beze vsí změny, vpečetěny na čele ráz okamžení, v němžto vznikly, nesouce. Listovní jejich barvu, tu svrchovaně domáčkou prostosrdečnost zmazati vydavatel, ač pilně poručeno, volno přece nebylo. Nebo tu kdo by zmazal, zmazal by podstatný jejich charakter: čistý život slovanický. Spravedlivý soudce vezme na to ohled: mudráček na slova jen a slabiky, jsou-li z jeho brusu, šňůru přiloží. Vzácný sice dopisovatel, neméně zdvořilý nežli svobodný, práci svou jenom zkouškou v prozódii, ne systémem, ani jen zlomky načatého systému, jmenovati káže; ale vydavatel směle tuším jistiti může, že, není-li třeba systémem — na kterémž, jak slyšíme, jiní pracují*) — jest přece nejživějším přesvědčením a nejdražším tří celých duší pokladem. Arciže to nemalá opovázlivost, u nynějších kritických Slovanů, vytáhnouti před lidem oponu divadla přátelského a dáti se mu nazříti, jak na něm nejhrošlivější vlastenectví rozumnou hru provádí: nicméně však vydavatel, proč to učinil, sám nejlépe ví, a ti páni Slované, co v tomto punktu trošičku jináče smýšlejí, proč to činí, také sami nejlépe vědí. Pravdu, jak sobě jí kdo svědom jest, svobodně pro obecné dobré vyznati povinnost jest viastence. Postupujícího ku předu rozumu nikdo se posud nestal pronájemníkem; aniž on komu zralý s nebe padá, ani člověku jednomu ani národu celému. Květu vzdělanosti národní v puku postaveného udrží, ale nezdrží v davé času nižádné osob přijímání; anto svrchu dušený zespodu tím čileji vystřeluje. Bludné učení vyvracovati není na cti někomu utrhovati nebo spravedlivé zásluhy jeho zprzňovati: ty zajisté dělej co dělej bouři času odolají. Ale kdež statečným předkům tvým na cti se ujímá nebo tobě do světějších krásy chrámů choditi brání, nejsi-li tam za ochránce se pravdy postaviti povinen? Komu se o ctnosti bez protivensství, o vítězství bez boje snívá, ten nejrozumější, přečta tuto předmluvu, knížku zavře a na stranu odloží. Vydavatel těchto listů může a musí se ještě prohlásiti, že spolek přátelský, jehož péčí tento kvítek minulého léta vykvetl a jemu podobný jiný z pole metriky tu dobu vykvétá,**) na roli své,

*) Viz i poznámku následující.

**) Miněna bezpochyby „Metrika“, kterou tehda začal psáti Šafařík, jakž níže si povíme.

pokud mu k tomu vůle boží a světlo světa dopomohou, pracovati nepřestane . . .“

Zdaž Šafařík a Palacký neskryli se za „J. Blahoslava“ velmi zručně? — Zdaž ze slov, která jsme si právě uvedli, a zvláště z místa, kde řeč jest o tom, kterak „dopisovatel“ teprve po snažné žádosti přátel svých „listy“ vydati přivolil, mohl někdo souditi, že zásluha o vydání spisku nenáleží skutečně J. Blahoslavovi? — Zdaž mohl někdo míniti, že předmluvy nepsal J. Blahoslav? Zdaž mohl někdo mysliti si, že onen „dopisovatel“ nepsal všech „listův“ a že všechny nemají toliko jednoho a téhož původce? — A podobně původcové „Počátků“ počínají si v „listech“ samých, ba v „listech“ i přímo Palackého a Šafaříka jednak chválí jednak i haní! *) Také příčiny, které je přijímely, aby jména svá zatajili, jsou z omluv a výmluv i všech těch okolků v uvedených z předmluvy slovech patrný. Působilit „Počátkové“ na mnoho spisovatelů tehdejších velmi nemile, čehož původcové jejich ovšem na jisto se nadáli.

Ti, kdo spravující se naukou Josefa Dobrovského, zastávající se přízvuku, **) buďto naprosto neb alespoň uchylující se nepatrně od ní, verše přízvučné skládali, pokládali sebe spiskem tímto za více méně doteknutý. I jali se přízvuku hájiti, a boj o přízvučnou časomíru stal se mnohem ostřejším, nežli byl dříve, takže, nemáme-li na mysli nejnovějších půtek o pravost rukopisu Královédvorského a Zelenohorského, není v dějinách našeho písemnictví prudšího zápasu, který, roznicen byv „Počátky“, v brzce veškero spisovatelstvo české do víru svého strhl. ***) A protože nikomu praví původcové „Počátků“ známi nebyli, vyplynula z tohoto literárního klamu Palackého a Šafaříkova hlavně ta výhoda, že zápas onen nedotýkal se osob více nežli věci, o kterou šlo. Vítězství pak přirčeno časomíře, kteráž alespoň na krátký čas takofa výhradně zavládla v českém básnictví a žádajíc již povahou svojí dokonalejší znalosti jazyka, značně také básnictví prospěla, zabávivši v něm dobu lepší.

*) V listě V. na str. 89. jsou i slova s poznámkou, otištěná v „Novoč. archivě liter.“ I. 118. (v ř. 13. sh. má tam býti „starožitné“). Jiná poznámka, označená podpisem „Bl.“, jest v „Počátcích“ na str. 103. a 104., třetí na str. 113. a 114. a čtvrtá na str. 120. a 121.

**) Viz o náuce té v „Zevrubných dějinách českého písemnictví“ na str. 51.—80.

**) Viz tamže na str. 107.—110. (Buď upozorněno zde také na články Josefa Truhláře „O prozódice české“ v „Musejníku“, roč. 1871., na str. 141.—155. a „O přízvučnou vůbec, zvlášt o českém“ v „Musejníku“, roč. 1872., na str. 402.—422., článek Dra Jar. Golla „O českém verši desetislabičném“ v „Musejníku“, roč. 1871., na str. 246.—257. a článek Dra Josefa Durdíka „O poměru obou prozodií českých“ v „Musejníku“, roč. 1873., na str. 58.—78. jakož i na část článku Fr. Bílého „Literární spory v době probuzení našeho národu“ v „Komenském“, roč. 1884., kde na str. 419. a 438.—440. mluví též o „Počátcích“. Viz i v žižkovské „Vlasti“ V. 32.)

Ale prospěch, který vzešel z „Počátků“ českému básnictví a který byl z nich již r. 1819. předpovídán i v časopise německém*), vyprýštil ještě odjinud, a to mohutněji nežli z vítězství přičteného časomíře.

Již tím, že — jak samozřejmo — obě strany, i strana zastávající se přízvuku i strana zastávající se časomíry, hleděly napsati co možná pěkné básně, aby tak ukázaly býti svoji náuku lepší náuky strany druhé, vznikl ovšem prospěšný rozruch v českém básnictví. Prospěšný rozruch ten však i jinak byl „Počátky“ vyburcován. Bylať v té knížce poprvé pronesena ostrá věcná kritika, kteráž, ačkoli na pohled toliko na prozódii dorážela, vskutku zaměřena byla příkře proti veškeré téměř předcházející české tvorbě básnické a kteráž idyllismus tehdejší mocně rozrušila, snažíc se zvýšiti požadavky českého básnictví, a snaha ta se jí podařila.

„Byloť tehdy“ — napsal V. Zelený v „Máji“ 1860., 100.—102. — „básnictví naše arci nejvíce jenom veršotepectví bez oživujícího ducha, jenž by hýbal národem. Puchmír vládl sice fantasí lesklou, čilou, ale nevysokého vzletu a jeho bájky a jiné básně nemohly zadosť činiti duchu, vykojenému nejslavnějšími básníky našich dob; Jungmann chápal vznešené povolání básnictví a oblačel nejvýtečnejší díla cizí mistrovsky v roucho české, ale aby se vznášel křídly svými k nebesům, k tomu neměl duch jeho dostatečné tvořivosti.**) Polákova „Vznešenost přírody“ se nebyla posud objevila v celé nádheře své — pohled na luhy básnictví našeho nebyl právě utěšený! Smutného stavu tohoto hlavní příčinu vidí „Počátkové“ ve přízvucném veršování, ježto prý, jsouc příliš snadné, vábí mnohé nepovolance do zápasů básnických. Viděti tu patrně, že boj „Počátků“ veden jest týmiž zásadami, kterými někdy Klopstock vypuzoval rým a verš novověký z básnictví německého***) a — podobný jest i prospěch. I po Klopstockovi užívali Němci nejvíce jen rýmu, zůstávajíce rozměry klassické překladům, ale ruch způsobený jeho učením a příkladem nesl dobré ovoce. Tak též nezáleží cena „Počátků“ v nevyhnutelnosti snad prozodie časoměrné, ano ve smyslu tomto byli by se minuli účinku, neboť největší část básníků našich přidržela se i potom přízvuku, a časomíry užíváno téměř jen ve překladech z latiny a řečtiny. Význam „Počátků“ záleží hlavně ve vlastenecké nadšenosti, celý spis provívající, ve vyšším cíli, jenž se tam mladým básníkům vystavuje v jasném ponětí úkolu básnictví u nás. Jak mocně zněla slova: „Hanba vlasti jest hanba má, rána vlasti jest rána má, smrt vlasti jest smrt má: ale i život její jest život můj, i sláva její sláva má.“ A s jakým záplem

*) F. L. Čelakovského Sebr. I., 8.

**) Že tu Jungmannovi jest uktivdno, o tom viz v „Zevr. dějinách čes. písemnictví“ na str. 119. a 120.

***) Prvému a druhému „listu“ jsou předeslána také motta z Klopstocka.

mluví se tam o jazyku našem! Francina, vlastina, němčina, ruština, polština a jiné řeči hádají se prudce o palmu libozvučnosti, „an tu velebné postavy bohyně do sboru vkročila*)! Chod její vážný a bezpečný byl; každé hnutí vábné jako anděla milosti pronikavé vzezření její. Ale božskou tvář hustá nehodně kryla rouška; krutá jakási osudu tíž, kterou, jak viděti bylo, bezprávně nesla, vylila na všechna hnutí její smutek nebeský, jehožto spatření krvavou vbodlo do srdce mého ránu. Slzou v oku, nemoha se více zdržeti, vzhůru kvapím roztrhnouti roušku nehodnou a ukázati světu božské krásy její — ale tu sen můj zmizel, a jen vřelá slza na víčku zůstává, jako svatá z jiného světa památka, upomenula mne povinností mé“. A jakým směrem by mělo vznášeti se básnictví naše, nejlépe pověděno slovy: „U koho Genius Slávie sídlí, povstaň medle, buď Klopstockem národu svému, opoj nás rytmem slovan-ským, a my Tobě a vlast Tobě vděčná uvije věnec nesvadlý, věnec nesmrtný.“ **) Tímto směrem kráčí Palacký i v původních básních, jimžto Klopstock jest svítícím vzorem. Vysoký vzlet myšlének, vroucí vlastenectví, krok vážný, vznešený značí básnické plody jeho . . .“

Zvláštní pak byl účinek „Počátkův“ i na Palackého. Palacký byl tehda v Prešpurku vychovatelem v domě paní Zerdahelyho, i píše v té příčině o „Počátcích“ toto (Vlastní životopis, 18. a 19.): „Chvála i dobré účinky tohoto spisku v Čechách nemálo mne i Šafaříka blažily; ale mne samého ještě to snad více, že paní Zerdahely, dávši sobě ode mne obsah jeho vysvětliti, báseň mou „O ideálův říši“ tak sobě oblébila, že nejen se jí česky učila, již dříve slovensky rozuměvši, ale mně kromě jiných vzácných darův i měšičný plat můj zdvojlila. Což div, že, nejsa prázdnen snářské obraznosti, opět jsem se do básnictví, zvláště do tragédií zamýšleti počal?“ Takto tedy Palacký málem by se byl stal nevěrným svému předsevzetí v „Přípise“, že básnění zanechá, ale nezachoval nám ani zprávy, básnil-li skutečně ještě něco čili toliko básniť zamýšlel a nedostal se k tomu.

Buďtež uvedeny z „Počátkův“ také ještě některé úryvky z Palackého listu V. jednak pro zajímavost jednak i pro svou velikou důležitost.

Jako za starověku opanovala všechny činy i události nadvláda státu a za středověku myšlenka náboženská, tak koncem XVIII. století posunula se v popředí idea národnostní. A tato idea národnostní vystoupila na jevo také tím, že staráno se jest od té doby též o vše to, co jmenujeme píseňnictvím prstonárodním neboli lidovým. Ještě před sto lety skoro nikdo nejen u nás, ale ani jinde píseňnictvím tohoto nijak si nevážil; ještě před sto lety skoro všeobecně jím pohrdáno.

*) V „Počátcích“ (v listě V. na str. 93.) jest „vkročí“.

**) V listě VI. na str. 108.

U nás zření k písním prstonárodními obráceno hlavně působením Rusův a Srbů. Prvé totiž nářázky na české písně prstonárodní dočítáme se r. 1814. (22. srpna) v Hromádkových „Prvotinách“. Ale hlasu tohoto dbáno málo a v Čechách nic. Na Slovensku jali se písně prstonárodní sbírat Tablic a Benedikti, na Moravě Palacký, což opětně v „Prvotinách“, a to r. 1817. veřejnosti podal Šafařík, promluviv tam i znova o důležitosti písní prstonárodních a připojiv ukázky písní slovenských, které sebral Benedikti. *) Tablic již r. 1806. v prvním svazku svých „Poesií“ otiskl zárodek sbírky nejstarších prstonárodních písní slovenských, **) v Čechách pak teprve po roce 1817. Čelakovský prvý předsevzal si sbírat písně prstonárodní. ***) I jest ovšem vzhledem k tomu pozoruhodná zmínka v „Počátcích“, kde Palacký v listě V. (na str. 100. a 101.) ukázal k úměrné dokonalosti písní „Není tu, není tu, co by mne těšilo“ a „Žežhulka kuká na buku v lesy“.

Palacký totiž vyjádřiv se, že tehdejší básníky české „samy národní písně tolikou libozvučností předčí, že by jim za dokonalý mustr sloužití mohly“, pokračuje: „Ukaž mi, příteli, jen dvě taková místa v celé nynější poésii české, jaké jest u př. toto:

Není tu, není tu, co by mne těšilo!
Není tu, není tu, co mne těší!
Co mne těšovalo, to pryč uplynulo;
není tu, není tu, co mne těší!

anebo:

Žežhulka kuká na buku v lesy:
ozvi se, milenko, ozvi se, kde si?
Tys dévečka ta má milá;
tys mi mé srdce ranila,
ale ne jiná. †)

Vyznej, nepanuje-li v národních písních a zpěvích větší libozvučnost nežli na samém tom Parnassu českém?“

Nesvědčí-liž tato slova Palackého o neobyčejném na tehdejší dobu bystrozraku jeho básnickém?

Povšimnutí hodna jsou také tato slova Palackého, brzo po predešlých řečená (na str. 101.—103.): „Když tak někdy ty nové přízvučné verše čtu, nevím, hněvati-li se či žalostiti mám. Komu osud milé řeči naší na srdci neleží, nechať nedbá na to; já jí tak zpotvořeně a zdrancované bezžalostně viděti nemohu. Jakož ti lidé ještě k tomu říci smějí, že řeč naše libozvučná jest, já nevím. Ale toho nejvíce litovati musím, že i naši nejznamenitější básníři, jako Polák a náš Šafařík, kteréž já všudy radostně z počtu obyčejných

*) Viz o tom výše na str. 17.—24.

**) Viz v „Zevr. dějinách čes. písemnictví“ na str. 343.

***) Viz tamže na str. 344. Viz i v „Novoč. archivě lit.“ I. 86. a 97.

†) V Erbenových „Prstonárodních českých písních“ obě písně ty znějí poněkud jinak.

těch zpěvalů vynímám, se zdají, jakoby toho byli málo; šetřili. *) Polákovi arci, jakož se domnívám, Genius Čechie právem palmu by básnířství podatí mohli: tolik zajisté originalnosti, vznešenosti a jednotlivých krás posud aspoň žádný nám nepodal: **) — ale proč musíme ještě žádati? Forma celá jeho básní výborností myšlének velmi nepřiměřena jest. Pomíjím nedostatku poetického rytmu a jednoty lyrické: větší libozvučnost je to, čeho nade všecko vyhledávám. Jak by jí sám on šetřiti uměl, dokázal sice na některých mistrovských místech: — ale proč musíme ještě žádati? Kdyby tak náhodou šťastnou slabý hlas můj až k němu pronikl: ó, co bych horlivě povstal, a naslouchaje milostným lýry jeho zvukům, ke zdokonalení tohoto národního díla vše rád naobětoval! Nebot

*) Zde příklad, že Šafařík dal se v „Počátcích“ pochváliti i pohaněti. Jiný příklad jest v listě VI. (str. 107.), napsaném od Šafaříka, kde čteme tuto sebechvalu: „Svítá na Parnassu českém; lepší onen Genius Slávie, vlastní bratr řeckého, hanebná, jimiž přede dvěma a dvaceti lety svázán a do vězení vsazen byl, ztroskotal pouta, tížící na synech vlasti, jejichžto již jmen sladké nám bylo každé připomenutí, vyvětral spánek; krasocitní Slované, Jungmann, Marek, Šafařík a Palacký, Geniovi Slávie věrní, jsou nejen docela víry naši, ale i o zachování onoho onehdy tak nepravé porvaného práva Múzy vlastenské ke starožitém rytmům všemožné pečliví. Z čistých pramenů vzata jest zpráva, že čtvero oněch jednomyslným duchem zancených krajanů na pravé prozodii, metrice a poetice české pracuje a že resultát důmyslného zpytování jejich vlastencům brzy k posouzení předložen bude.“ (Z těchto slov snad vznikla mylná ona zpráva o původcích „Počátků“, kterou dopisovatel z Čech poslal do „Týdenníku“ Palkovičova a o které zmínili jsme se v poznámce na str. 27. Ačkoli Palacký a Šafařík psali o sobě, jakoby o nich psal někdo jiný, obrátili podezření na sebe, ale přece jen veřejnost popletli, a nikdo neodvážil se na ně se vrhnouti.) A Šafařík sama sebe pochválil i v těchto slovech v listě VI. (str. 110.), Palackého vynechav, který před rokem 1818. ještě nemnoho byl českému písemnictví podal: „Čas tomu, čas svrchovaný, aby se opovrženému Stachovi za spravedlivé učinilo; aby vlastenci, na něž Čechie s toužebnou radostí pohlédá, Jungmann, Marek a Šafařík, a co jich více na veřejné, jehož se posud štítí, lešení vykořčili a pravdy se ujali; vlastenci, jejichžto slovanský let by klasickým letem býti mohl, jakožto náš ohnivý Polák a Marek důmyslný, k řecké klasičnosti dospěli...“ (Počátek těchto slov i zmínka o Stachovi v „Počátcích“ na str. 115. jest zároveň odpovědí prof. Fr. Bílému, který, posuzuje v „Osvětě“ r. 1887. „Zevrubné dějiny českého písemnictví“ od pisatele přítomných rádků nesprávně — jakž v „Doslově“ k nim podrobně jest ukázáno —, táže se, čině výtku, na str. 69. a 70.: „Odkud má p. spisovatel zprávu na str. 98. podanou, že se Stachovi podařilo, ve příčině prozodie získati si přívržence v Palackém a Šafaříkovi a že títo se přidružili k Stachovi?“) Kdyby těchto zmínek Šafařík a Palacký v „Počátcích“ byli o sobě neucinili, kdyby jména svá byli vynechali, zmiňující se o Polákovi, Jungmannovi a Markovi a jinde též o jiných spisovatelích své doby, byli by dojista, jsouce v tehdejší českém světě literárním již všeobecně známi, vzbudili snadno domněnku, ba takořka jistotu, že „Počátky“ složili.

**) Mějme na mysli, že Palacký Poláka takto pochválil před vydáním „Vznešenosti přírody“, vyšlým r. 1819.

národní dílo jest jeho „Vznešenost přirozenosti“, *) dílo, jímž se národ chlubití má a budoucí chlubití se bude — nynější obecní publikum sobě ho nevsímá — národní jest, ne jednotlivého člověka dílo. Ale však, jakož již milý náš Šafařík ve svém posledním utěšeném trioletu **) mustr libozvučnosti pozůstavil, tak i Polák bezpochyby mnohem jináče nyní pracuje: komu zajisté u hrobu nejmilostnějšího Marona denně se bobkovím věncovati, u prostřed libomluvného národu, v lůně nejutěšenější přírody do své lýry zpívati dáno, jak by ten mohl drsnatě a nejemně zpívati? ***)

Jest i připomenouti zde, jakéž úcty Palacký již r. 1821. požíval jakožto soudce plodů básnických. R. 1821. vyšla totiž tiskem prvá dramatická báseň Františka Turinského „Angelina“, truchlohra ve čtyřech dějstvích, a tu na počátku července r. 1821. Turinský psal Palackému, žádaje ho za posudek básně své, napsav mu mezi jiným toto (Radhost I. 426.): „Kéž byste věděl, jakou cenu má Váš rozsudek u me! Třem jenom podal bych můj nočné pěstovaný kvítek ku posouzení: Vám, p. Jungmannovi, p. Svobodovi a — na našeho p. Šafaříka byl bych téměř zapomenul. — Však uznáte-li prácičku mou nehodnou Vašeho posouzení? Necht, příteli milý! To mě nezachvátí; to mi bude díkyzem, jak mnoho musím ještě pracovati, abych získal citelných duší pochvalu.“

A Palacký žádosti Turinského vyhověl dost obšírným soukromým posudkem pochvalným, †) v němžto dal na jevo nevšední znalost theoretických zásad básnictví dramatického a v němžto mimo jiné píše: „List Váš horlivě vlastenecký přinesl mi neméně potěšení nežli „Angelina“ Vaše: vidím a raduji se, že nám chudým popřáno básníka, jakovéhož jsme ještě neměli... Blaze nám, že již literatura naše počíná znikati té hanby, která vězela na ní nešvarami dramatických nedobásníkův! Víte-li, jaká to hluboká byla bolest, když spisovatel tam v „Počátcích českého básnictví“ (1818.) jen jedné vlastenské chlouby a závisti cizozemcův hodné tragédie hledal a — nenacházel? ††) Bohu chvála! Vlídnejší k nám zavítala naděje, a roztoužené vlastencovo srdce může jí pookrátí. Já, sečkoli býti mohu, chci přispívati k dobrému vlasti a národu z celého srdce svého, ze vsí síly své. Básnických darův nedopřáno mi přírodou; vše, co jsem tu dosavad učinil, bylo jen odvážné usilování ducha, jenž rád by plýtvat v poetické rozkoši, sám ji utvořiti nemoha. Pročež nenadějte se zde ode mne ničeho, leč by se snad Bohu líbilo postavití mne do neočekávaně vlídných okolností. Ale

*) Vyšla r. 1813. u velmi skrovném rouše a velmi nesprávně vtištěná v Hromádkových „Prvotinách“. (Viz v „Zevr. dějinách čes. písemnictví“ na str. 133.)

**) Který trioleť míněn, nesnadno říci.

***) Polák meškal před rokem 1818. v Italii.

†) Otištěn jest v „Radhostu“ na str. 427.—433. dílu I.

††) To snad bylo Palackému pohnutkou, že po vydání „Počátků“ sám, jak na 33. str. řečeno, „zvláště do tragédií zamýšleti se počal“.

může-li horlivost ke všemu, co důstojného a krásného jest ve životě člověka i národův, přispěti nějak ku pobuzení a ušlechtění krajanův našich: nepochybujte, že i beze všech ohledův na osoby s jich předsudky a náruživostmi a na všelijaké jiné závady vynaložím vše, co na mně jest, abych zblížiti se mohl k žádoucímu cíli tohoto ...“

Projevil tu tedy Palacký ještě jinou příčinu, která kromě příčin v „Přípise“ z r. 1816. jej vedla zanechatí básnění, totiž příčinu, že mu „básnických darů nedopráno přírodou“. Palacký měl sice celkem menší nadání básnické nežli Šafařík,*) ale nelze přece nijak říci, že mu „básnických darů nedopráno přírodou“ a že vše, co z básnil, „bylo jen odvážlivé usilování ducha, jenž rád by plynul v poetické rozkoši, sám ji utvořiti nemoha“. Jest pokládati Palackého slova ta toliko za projev jeho skromnosti, kterou vyslovil i v „Přípise“, napsav v něm, že na jeho „obrácení vlast ničehož nezíská“ (viz na str. 20.). Ovšem „Bohu líbilo se postaviti do neočekávaně vlnidných okolností“ Palackého skutečně, takže mohl jeho „obrácením vlast získati“. Osud, jenž odjakživa měl Čecha raději mučedlníkem nežli vítězným hrdinou, jakž i Palacký ve svých „Dějínách“ (IV., 2. 575.) se vyjádřil, byl Palackému neobyčejně přízniv. Dříve ještě, nežli do Prahy přišel, a tedy dříve ještě, nežli vůbec mohl tušiti, že stane se historiografem království Českého, totiž již r. 1822. psal, jak uvedli jsme již na str. 22., Janu Kollárovi: „Nelze mi žíti, nebudu-li moci do vlasteneckého dějepisu se dáti. Aspoň Husitstvo, budu-li živ, jistě popíši.“ A když přišel do Prahy, již ve dvacátém devátém roce jeho věku stavové jej učinili českým historiografem, i mohl věnovati se velikému dílu, které si předsevzal, cele, zůstávaje při tom ušetřen trapných nesház a krutých zápasů, které byly a jsou žalostnou měrou podílem českého spisovatelstva a které na velikou i nenahraditelnou škodu našeho písemnictví již nejednoho mnohoslibného spisovatele dusily, rozptylovaly a ničily. A kromě šťastného života osud popřál Palackému také dlouhého věku, aby vykonati mohl svůj úkol... Kéž by osud byl býval tak přízniv i Šafaříkovi!

IV.

Kromě „Počátků“ Palacký získal si zásluhu o české básnictví také svými články z oboru krasovědy, podniknuv v českém písemnictví první pokus soustavy krasovědné. Obíraltě se před rokem 1823. pilně písemnictvími všech národův a utkvěl zejména

*) Šafařík za lepšího básníka, nežli sám jest, i František Ladislav Čelakovský uznával ještě 27. června r. 1823., t. j. i když vydal již své „Smíšené básně“. (Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 127.)

ve filosofickém zkoumání krásy. „Nepředvídal jsem té doby“ — píše o tom sám (Radhost III. 259.) — „ještě budoucího povolání svého, a krása ve vědě i v umách byla to, co na ten čas vnadilo ducha mého k sobě nejsilněji.“ Ba také, když již pomýšlel obrátit se dějinami českými, byl na váhách. „Byl jsem té doby“ — píše o tom (Vlastní životopis, 26.) — „ještě poněkud na váhách, mám-li přední snahy svého života obrátiti ku krasovědě a kritice krasoumy neboli k dějinám národu svého: jedno ani druhé nepodávalo čáky, opatřiti mne chlebem vezdejší.“

Otiskl pak Palacký z oboru krasovědy v „Kroku“ r. 1821. článek „Povšechné zkoumání ducha člověčího v jeho činnostech“ a r. 1823. „Přehled dějin krasovědy a její literatury“ *) a v „Musejníku“ r. 1827. článek „O krasovědě“, r. 1829. „O krasocitu“ a r. 1830. „O původu komičnosti a tragičnosti“. Měl z toho vzniknouti spis „Krasověda čili O kráse a umění knihy patery“. Avšak oddav se po roce 1823. **) cele studiím dějepisným, Palacký ve spise tom dále již nikdy nepokračoval. A takž zůstal nedokončen, ale na básnictví české bez účinku nebyl; bylyť ukázky z něho otiskté jedinámi pracemi tohoto druhu v písemnictví českém tehdejší, a „Přehled dějin krasovědy“ jest dosud „spis znamenitý ne-jedním ohledem, jenž pouze doplnění potřebuje, an psán jest roku 1821.“ ***) Psátí „Krasovědu“ počal r. 1820., jak sám poznamenal ve svém „Radhostu“ (I. 333.), kde podal veřejnosti znova články z oboru krasovědy již otiskté s přídávky před tím neotisktými, ale také nedokončenými. †)

Kdežto však Palacký kromě těchto článků z oboru krasovědy, kromě překladu, otiskteného v „Musejníku“, roč. 1828., s názvem „Platónova rozmluva Fédros aneb O kráse, z řečtiny přeložená“, ††)

*) Článek ten začíná se slovy, kteráž otiskli jsme si na str. 22.

**) Již výše (na str. 24.) poznamenáno, že Palacký zavítal do Prahy r. 1823., Ant. Rybička (Přední křisitelé, 390.) však píše, že teprve „v měsíci dubnu r. 1824.“. Sám Palacký (Vlastní životopis, 27.) praví, že „stihnul do Prahy ponejprv 11. dubna 1823. dopoledne“, a také na př. dopis P. J. Šafaříka (Musejník 1873., 137. a 147.) a J. Jungmanna (Musejník 1833., 50.) jakož i dopis Palackého (Musejník 1879., 385.) a jeho poznámka v „Radhostu“ (I. 425.) svědčí, že stalo se to r. 1823.

***) Dr. J. Durdík ve „Všeobecné aesthetice“ na str. IX.

†) Zmínku o Palackého rozpravách krasovědeckých učinili jsme si již i na str. 22., 23. a 24.

††) Leander Čech napsal v článku „Palacký jako filosof“ v „Osvětě“, roč. 1885., na str. 1054., „že Palacký úmysl měl přeložiti do češtiny i Platóna; avšak zůstalo jen při úmysle“. Ale jen při úmysle nezůstalo. Jestit otiskta v „Musejníku“, roč. 1828., Platónova rozmluva „Fédros“ s touto poznámkou: „Překládaje nejjímavější sepsání božského Platóna, šetřil jsem nejen vlastností a položení slov řeckých, ale zvláště také, aby žertovný způsob a celá ta jemná ironie, kterou Platón do úst Sókratových vkládá, v přeložení tomto ne ovšem zmizely; jsemť zajisté přesvědčen, že řeč naše mateřská, za nekonečnou obratností svou, k vyjádření těchto attických jemností nad jiné jazyky spůsobilejší jest. (F. P.)“ Kromě zkratku „F. P.“ v závorkách na konci této poznámky

a kromě několika posudků plodů básnických v „Musejníku“, roč. 1828.—1838., *) jakož i obranných rozprav o rukopise Zelenohorském a Královédvorském a kromě toho, že svou prací uveřejnil v „Musejníku“, roč. 1827.—1875., několik básní staročeských, po vydání „Počátků“ nijak již nedal na jevo nějaké náchylnosti k básnění, nýbrž zůstal již úplně věren svému „Přípisu“ z r. 1816., o čemž ujistil nás i na sklonku svého života r. 1872., nazvav básně,

neúi sice jméno Palackého při překladě tom nikde připomenuto, ale zkratk ten dojista nikoho jiného neoznačuje; byltě Palacký tehda redaktorem „Musejníka“, a také v Schulzově „Ukazateli“ k „Musejníkům“ na str. 42. jest uveden Palacký za původce překladu toho.

- *) Otištěny jsou v „Radhostu“ na str. 25.—82. dílu I. — Jak Palacký uměl oceňovati a pojímati básně ještě za let třicátých, na doklad toho budíž aspoň začátek jeho posudku Celakovského „Ohlasu písní ruských“ z „Musejníka“, roč. 1830. (I. 108.—112.), kde napsal: „Pan Celakovský, jakož vůbec známo jest, od r. 1822.—1827. vydal ve třech dílech důležitou sbírku slovanských národních písní, ze všech nářečí, s českým přeložením cizojazyčných. Potom r. 1827. zase svazek litevských národních písní, z původního jich jazyka přeložených, nám od něho podán byl. Když to samo již za důkaz sloužiti může, jak on velice sobě národní zpěvy oblibuje, zase pilnější podrobné uvažování těchto sbírek zřetelně by dokazovalo, jak jemný a čilý smysl poetický jim vládl při vybirání těch na oko často nepatrných zpěvův. Týž poetický duch jeho vnukl jemu myšlénku, aby sám pokusil síly své v prostonárodních slovanských písních, a především v ruských. Tak povstal drahocenný ten dárek, o kterémž tuto řeč jest a kterým on krajany své minulého léta utěšil. — Jest to již zastaralá vina učeného vychování našeho, že jsme až příliš navykli zakládati sobě cenu poetickou básní a zpěvův právě tom, v čem ona nikoli nezáleží, a že tudy často tratíme i jemnost chuti pro vyšší a spanilejší půvaby poesie. Vzorové námi vládnou a formy mrtvé; domníváme se, že básnití nám nelze, nehodí-li se verše naše pod rubriku ódy neb zpěvu, ballady, ellegie, idylly a co těch jmen více. Ale živý obor poetických forem jest tak nesmírně rozmanitý, jaková jest rozmanitost květin ve přírodě; a duch poetický podobá se tvorné síle organické, která samovolně zdobí všechny sady a květnice v nestíhlé rozmanitosti ušlechtilěji, nežli jakékoli naše umění a namáhání učiniti může. Tato tvorná božská síla, založená na citu čistě člověckém a na spojené s ním jemnosti moci obrazotvorné, jeví se i v písních obecného lidu často tím spanileji a živěji, čím méně se umění do výtvorův jejich vtírá, protože lidu obecnému neschází ani jemnost citův ani živost fantasie. Mnohé písně národní jsou krásnější nežli všechny ódy a hymny anebo elegie, co jich která literatura dohromady počítá. Jeví se v nich spanilost myslí lidské v nekonečné živosti a rozmanitosti, a to tím mileji, čím méně hledána jest, čím méně z úmysla pochází. Ale tím nesaněnější jest také jejich nápodobení (imitace), leč kdo tou mocí ducha vládne, kterou Bůh „ku podobenství svému“ člověctvu udělil. — O takové ducha moci nepochybně svědčí také páně Celakovského „Ohlas písní ruských“; aspoň já tak soudím, že vedle „Slávy Dcery“ ušlechtilějšího plodu básnického nad „Ohlas“ tento v novější literatuře naší nemáme...“ — Avšak v posudcích plodů básnických Palacký podal i doklady, že neměl přílišného nadání básnického a že nebyl v té příčině neomylným, a to zejména v posudcích almanachu „Vesna“, o čemž pisatel přítomných řádků zmínil se v žižkovské „Vlasti“ V. 202.—204. a 206—207. i tamže v poznámce na str. 321.

keré byl za mládí složil, „mladistvými poblouzeními“ *), nechtě ani, aby nebyly zapomenuty: Šafařík, ačkoliv schválil onen „Přípis“ Palackého zvláštním dodatkem, který jsme si výše (na str. 20.) též otiskli, přece značně později nežli Palacký básnití přestal.

Ovšem Šafařík již ani v onom dodatku ke „Přípisu“ Palackého nezavrhl básnictví zcela, nýbrž přál písemnictví českému básníkův opravdivých a hlavně toliko v tom srovnával se s Palackým, že českých básníků jest množství co do počtu, nikoli pak co do vniterné ceny jejich plodův. A proto také ještě r. 1817. přijměl i Palackého, aby zase jal se znovu básnití, a smlouval s ním „vše-liké plány z ohledu na vydávání nějakého časopisu národního, kdež by především na básněch časoměrných nescházelo“, jakž uvedli jsme si na svém místě (na str. 28.). A proto Šafařík obíral se básnictvím i také ještě, když Palacký opět, a to již navždy se ho vzdal.

Připomenuli jsme si (na str. 15.), že Šafařík již za svého pobytu v Jeně přeložil Aristofanovu kómedii „Oblaky“ a Schillerovu smutnohru „Marie Stuartka“. I otiskl zlomky z „Oblaků“ v „Musejníku“, roč. 1830. a 1831., překlad pak Schillerovy „Marie Stuartky“, který pořídil týmže metrem, jako jest Jungmannův překlad Miltonova „Ztraceného ráje“, **) tiskem vydal o sobě r. 1831. s názvem „Šillerova Maria Stuartka. Svobodně z německého přeložil Pavel Josef Šafařík“ ***). Vráťiv se z Jeny, básnil již asi málo, jak vysvítá z těchto jeho slov, napsaných r. 1822. Kollárovi (Musejník 1873., 128.): „... oznámíti Vám musím, že ten Slovák Rosovák, co někdy trioletty a ballady psal a sonetty rýmoval, potom tři časové písničky †) nakousl, nyní novou domácí činohru začal, ačkoli ne sám více, alebrž se ctnou pannou Boženou, Julíí Ambrosy, jakožto ode dne 17. června svou přemilou ženou.“ Mimo to slíbil i ještě po roce 1820. vydati sbírku básní svých, jak svědčí dopis Josefa Jungmanna k Antonínu Markovi z r. 1823., otisklý v „Musejníku“, roč. 1883., na str. 47., ale nevydal, ačkoli ještě r. 1825. psal Janu Kollárovi (Mus. 1873., 398.): „Já hotuji sbírku svých básní, ale nepříznivé okoličnosti mi všelijak překážejí. Snad dozraje toho léta.“ ††)

*) Viz v „Radhostu“ na str. 257. dílu III. jakož i poznámku Palackého na str. 25. přítomného spisu.

**) Srovnej, co pověděli jsme si na str. 9.

***) Protože tyto překlady Šafaříkovy snadno ve vydáních původních lze si dosud opatřit, nejsou ve spise přítomném otisknuty.

†) Mní bezpochyby své básně v „Počátcích“.

††) Brandl (Život Pavla Jos. Šafaříka, 90.), zmíniv se o chystané sbírce básní, praví: „... tiskem jich nevydal; kam se poděly, není mi známo; avšak soudě podle toho, že ve starším věku svém nerad si těchto plodů mladistvých připomínal, domnívám se, že je v nějakém auto da fé zničil.“ — Do „nepříznivých okoličností“ vzhledem k svému básnění Šafařík již i r. 1822. stěžoval si Kollárovi těmito slovy: „Ostatně prosím nezatračujte mě proto, že na tom poli, na něž jsem kdysi tak mládecký odvážně vystoupil byl, hlasu mého vždy méně slyšeti. Neodní-

Ba Šafařík ani později, když již oddal se vědě, neutlumoval v sobě ruchu krasovědného. Probíraje se klassiky řeckými za účelem, aby dopídl se v nich zpráv o nejdávnějších Slovanech, neopominul všímati si při tom i krásného neboli básnického písemnictví řeckého, čehož dokladem jest jeho překlad Theokritovy selanky třetí, otiskčený v „Kroku“ r. 1821., a rozprava „O Aristofanesovi a jeho Oblacích“ v „Musejníku“ roč. 1830. Kromě toho sbíral a r. 1823. a 1827. vydal s Janem Kollárem „Písne světské lidu slovenského v Uhřích“*), v „Musejníku“ v l. 1847.—1862. pak svou prací uveřejnil některé básně staročeské a obíral se básněním i tím způsobem, že snažil se zvelebiti je rozpravami theoretickými, a to zejména metriky se dotýkajícími. V poznámce k rozpravě „O hexametru“, kterou v té příčině prvou podal veřejnosti v „Kroku“ r. 1822., praví, že „přináleží co malá částka k celku většho díla, v němž metrické umění v systematický okres pojato jest“. Nepřestál ani po vydání „Počátků“ přemýšleti o metrické stránce básní a pojal úmysl, sepsati celou metriku, jak o tom psal Kollárovi 21. ledna r. 1824. (Mus. 1873, 386. a 387.): „Známa-li Vám báseň epická „Ivan od J. A. Rokosa. Na mém ex. „Kroka“ sv. IV. doložil Jungmann po straně: „hexametrem.“ Nevím, rozumí-li hex. časoměrný či ten starý tonický. Jestli časoměrným psána, račte mi ji objednáti — k budoucí mé metrice.“**) Ale nedokonal práce té, byv odvrácen od ní návalem prací jiných, a kromě rozpravy „O hexametru“ otiskl v té příčině toliko „Výtah z řeči při začetí čtení metrických v **e l. 1819.“ v „Kroku“ r. 1821. a „Ohledy metrického veršování illyrských Slovenů“ tamže r. 1833.***) Týž osud tedy zastihl Šafaříkovu „Metriku“ jako Palackého „Krasovědu“.

Rozpravu „Ohledy metrického veršování illyrských Slovenů“ Šafařík začíná touto výchvalou řeči české: „Mezi největší ozdoby řeči české přináleží bezodporné i schopnost její k následování rozličných metrických a rythmických forem, jiným buď starým buď novějším jazykům obvyklých. Když básníci jiných novějších národův a jazykův evropských anebo jen pouhých rýmův užívati přinuceni jsou, aneb pustí-li se za starými Řeky a Římany, jen zdaleka, časoměru na přízvuk zaměníce, za nimi poletovati smějí, český pěvec dle potřeby i libosti zde v slavičím rýmu za Petrarkou, tam v hro-

mejte mi proto lásky a přátelství. Já jsem činil, co jsem mohl a pokud jsem mohl. Plamen, jímž kdysi hořely prsy, neuhasl, jen nemilostivý osud, původ odporujících sobě povinností a záležitostí zmátl okolek a zastavil sílu v běhu. Jest to ovšem politování hodná věc, že národ náš český i slovenský, chovaje tolik lenochů a odpadliců, té hrstky synů svých chovati nemůže.“ (Musejník 1873., 124. a 125.)

*) Viz i Šafaříkovo „Promluvení“, které jsme si otiskli na str. 16.—18., a zvláště v „Zevr. dějinách čes. písemnictví“ na str. 348.—357.

**) Viz i v „Musejníku“ 1873., 142.

***) Vincenc Brandl ve „Světěozoru“, roč. 1881., i ve zvláštním spise o Šafaříkovi udává roky, kdy Šafaříkovy rozpravy ty byly v „Kroku“ otiskčeny, vesměs chybně.

mozvučném šestiměru za Vergiliem směle se vznášeti může. Neoceněná zajisté jest tato mnohotvárná libozvučnost, ohebnost a živá pramenitost řeči československé. Její to dar, že jako české pole i hory kvítím i rudami téměř půl světa oplývají, tak české básnictví umokvěty nejdálénéjších století i národův v domácí své zahrádě spojití a obnárodniti může. Avšak i zde, jako v každém jiném umění, neméně na zkušené umělosti básníka nežli na výbornosti nástroje záleží.“ Hlavní však trest rozpravy té jest, že jazyk illyrský hodí se výtečně k prozódii časoměrné. Píseť Šafařík v dalších řádcích toto: „Ale česká řeč není sama jediná mezi slovanskými sestrami, kteráž se touto okrasou honositi může. Dobročinná máti Slávie rozdělila jmění své rovně mezi dcery nejstarší i nejmladší, panující i podrobené. I mají ještě toto odvěčné dědictví, jazyka sklad a bohatství i zručnost, až podnes všechny, vyjmouc ony, jenž přirozené a zděděné ctnosti své buď svévolně nebo nevolně, na zbytku nebo nedostatku, v štěstí nebo neštěstí zmrhaly. Že básnictví u illyrských Slovanův, jmenovitě u Srbův a Chorvátův a dalmatských (staré Chorváty sahaly hluboko do dnešní Dalmácie), již v druhé polovici XV. století z mezí pospolitých národních zpěvův vykročilo a na vzor kvetoucího tehdež vlaského v běhu dvou století výbornými, učenými básníky vzděláno bylo, a že až podnes zpěvní Slované polední docela ještě neoněměli, vůbec vědomo jest. Mnohem méně, jak se zdá, vešlo posavad ve známost jiným Slovanům bohatství Parnassu illyrského, jak co do látky a obsahu jeho tak zvláště co do formy a způsobu veršování... Nemoha se nyní obráti všestranným ohlédáním a rozbořem básnictví illyrského, přestávám teď na podání milovníkům veršovníctví slovanského přítomně krátké zprávy o metrickém veršování poledních Slovanův...“ A ku konci rozpravy své Šafařík potom píše: „Pohled na ony nahoře uvedené zlomky a okázky časoměrného veršování u illyrských Slovanův a srovnání jich s přízvucnými verši Srbův řeckého obřadu každého soudného a nestranného cenitele nejen o možnosti dokonalé časoměry v nářečí illyrském, v němž přirozené prodloužení hlásek tak rázné a naproti tomu přízvuk tak slabý jest, ale i o výbornosti její jistotně přesvědčí...“ *)

Zároveň pak z rozpravy této jest již i patrné, že Šafařík zabral se do písemnictví ostatních kmenů slovanských. A totéž patrné jest i z rozpravy „O hexametru“, v které vytýká Rusům i Polákům, že co do verše přidržují se Němcův. **) „Ale teď není

*) Rozpravu tuto měl na mysli bezpochyby také J. V. J. Michl v poznámce 8. na str. 68. svého „Literaturního letopisu“, projeviv jí souhlas s názory Šafaříkovými co do prozodie.

**) Stoj zde na vysvětlenou jakož i doplňkem ke str. 52. „Zevrubných dějin českého písemnictví doby nové“ několik slov. Josef Dobrovský r. 1795. vystoupil s náukou o přízvuku, vloživ ji do prvního vydání Pelcovy mluvnice, zaváděje tím po příkladech básníků německých a bezpochyby také polských a ruských prozodií přízvucnou do básnictví českého míst

proti neduhu století líku“ — končí Šafařík —; „co nás jednak potěšiti může, jest pohledění na vznikající nové pokolení originálních básníků u pronárodů slovanských, kteří, svrhnuce pouta otrockého němčení, nech třebaš tisícerymi stezkami vyjdouce, dráhný čas bledí, přece naposledy na cestě přirozené pravdy a krásy bratrsky se potkají.“

A tak Šafařík, stopuje rozměry metrické, stopoval při tom i zároveň rozvoj písemnictví slovanských vůbec a tak znenáhla přecházel na pole dějepisné a jazykovědné, vzdaluje se básnictví víc a více. Ze pak i Palacký svým zřeknutím se všeho básnění jej od básnění též odlouditi přispěl, lze ovšem zcela dobře se domnívati. A tak stalo se, že Šafařík netoliko nic nezakládal si na své „Tatranské Múze“ již r. 1822., jak výše (na str. 7. a 11.) řečeno, nýbrž že i v pozdějším svém věku vůbec nerad mluvil o svých někdejších básních *) a že ve „Světozoru“, který v letech 1834. až 1835. redigoval, ani sebe menšího místečka básním anebo jakýmkoli zábavným pracím jiným nevěnoval, **) ačkoli r. 1817. pomýšlel s Palackým založiti časopis hlavně pro básně, jakž uvedli jsme si již dvakráte (na str. 28. a 40.). Ba již ihned r. 1827. radil Kollárovi, aby neshbíral písní prstonárodních, protože jest „Slávii více dlužen“, a pobízal jej: „Vy pište starožitnosti slovenské!“ ***)

časoměrné. Že Dobrovský kromě Němců řídil se v tom i Poláky i Rusy lze domnívati se téměř určitě, protože Polákům i Rusům tak jako Němcům přízvuk přiměřenější jest nežli časomíra, o čemž Dobrovský, znalec jazyků těch, dojísta zcela dobře věděl. Ostatně sám Dobrovský o polštině se vyslovil, jak Josef Jungmann psal Antonínu Markovi r. 1810.: „Dobrovský pravil mi výslovně, že našinci příliš teskně se drží přízvuku,“ proč prý sobě nedovolují více, an Poláci velmi svobodně a přece skladně pracují.“ (Zeleného „Život Josefa Jungmanua“, 59.) (V „Musejniku“, roč. 1881., na str. 512. jest v slovech těch „podobně“ místo „svobodně“, které jest ve spise Zeleného v obou vydáních. Dr. Jos. Emler pisateli těchto řádků velice ochotně ukázal originál dopisu toho, v němž slovo dotčené jest velmi nečitelně napsáno, ale zdá se, že spíše jest čísti „svobodně“ nežli „podobně“, ač i také ještě jiné čtení bylo by možno.) — O přízvuchně prozodii v polštině a rustině viz i v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 171. a 189., ve „Spisech Jana Kollára“ (vydaných u Kobra) na str. 5.—8. dílu II. a v Tomíčkové předkladě spisku Kollárova „O literární vzájemnosti“ na str. 24.

*) Viz ve „Světozoru“, roč. 1881., na str. 196. nebo v Brandlově spise o Šafaříkovi na str. 88. Viz i v „Slovníku náučném“ IX. 3. — Že také Palacký nevážil si v stáří svém svých někdejších básnických plodů, připomenuli jsme si na str. 25. a 40.

**) Josef Jireček nazývá v „Anthologii“ na str. XIV. třetího svazku vydání pátého (i ve vydáních dřívějších) Šafaříkův „Světozor“ časopisem „zábavným“, ačkoli jest výhradně toliko poučným. Pisatel těchto řádků upozornil na ten omyl ve svých „Zevrubných dějinách českého písemnictví doby nové“ na str. 98., ale Dr. Jan V. Novák přece ve spisku, který připomenuli jsme si již v poznámce na str. 14., jej opět na str. 19. opakuje, pročež budíh upozorněno zde na něj znova.

***) Musejnik 1874., 424.

Vzhledem k tomu, že Šafařík v pozdějším svém věku nerad mluvil o svých někdejších básních a že vůbec pěstovati básnictví z činnosti své vyloučil, zajímavo jest připomenouti, jak Šafařík soudil o básnictví r. 1819. Čtemeť v článku „Výtah z řeči při začetí čtení metrických v **e l. 1819.“ mezi jiným toto: „Velikáť jest umění moc: vznešený cíl básnictví. Jako když krásná duše v krásné tváři zasvítlí, zaplésá každé oko neporušené, jemuž se do ní nazřítí dáno: tak věčná ducha světů krása v čistém zrcadle Múzy zobrazená vynímá člověka z pozemských okovů jeho a přenáší jej do říše nebeské. To nejvyšší, což každé skutečnosti, i té nejkrásší, kteráž v srdci sídlí, na věky schází, podává um pomazaného básníka, a maluje na oponu věčnosti budoucí divadlo; to bezejmenné, jehož nepřítomnost myšlení a činění naše věčně rozduvojuje, to nejsvětější čaruje Múza kouzly svými s nebe dolů; a jestližeť rozum světlo jest, křivolaké stezky života osvěčující, a ctnost rámě z oblaků vystřené, kam jíti pokazující, básnictví naposledy bude čistým, sladkým, usmívavým okem, unavené poutnicky s vysokého nebe vítajícím... Nechť pokažená století, nechť třebaš tisíciletí, jenž se smrti z nedostatku života hrozí, nechť zobecnělé duše, jimž radovánky jednoho okamžení zde dole více platí než celý ten teploučký horní Eden se všemi rozkošemi svými, k němuž přísná Múza, na hrobě svého věku stojíc, bránu otvírá, nechť potahují vznesenou Bohyni do stuchlých kvasů života, aby, když Apollo flétnu nadme, ona jim co tanečnice řeckou prý veselostí hody okořenila: pomýlený zřetel, jakkoli všeobecný, tak málo jest samému umění na ujmu jako důstojnosti slunce převrácené domnění milionů, myslících, že by proto ta bohopustá, ohnivá koule rukou Stvořitele tam na oblohu byla uvržena, aby k večeru zacházejíc dřímotu na ně přiváděla, z rána je budila rozespalé a pak přes den svítíla lopotujícím; nebo Múza, pouta časného okamžení rozlomíc, lehounkou se perutí vyvznese k oltářům svým, a tu zatrásnouc nohama svýma, vybijí z nich přichycený ve společnosti těchto rozkošníků prach na hlavu jejich... Co jazyk mudrců, zlobou času svázaný, říci nesmí, to Múza věčnou svobodností nadšená zpívá. Výtečné zardělé city člověka, ukryvajcí se před světem, zašlé skutky slávy korunuje na trůnu nejvyšším: když onyno jako hvězdy v noci jen se zabřeskují, tato ve dne jako slunce na jasnou oblohu s nimi vystupuje. Nechť třebaš lidé smrtedlní zeminou století, v němž se jim žití dostalo, zapáchají: Genius básnictví na vzor plamenu ve dne jako v noci z koravé hrudy rolí vyrazejícího, prostírá neporušená křídla svá a střílí z bařinatého kalu vzhůru do čistého povětří. Když se přestanou klaněti kola národu před Bohy svými — kéž se oči každého syna matky dříve zavrou, než se to stane — v chrámě Múzy se ozývati bude jméno Nestvořeného. Nebo to jesti pravá vznešenost básnictví, že když se stéblo moudrosti a učenosti na kose časů zláme a stěžkem sbitá obruč jako sklo o skálu udeřená rozletí, nejstarší básnického

Genia dílo nic méně vždy jako Bůh jeho Apollo věčným mládencem zůstane... *)

Takovýmto tedy velebitelem básnictví Šafařík byl za svých mladších let... Uvedeme-li si k tomu na mysl ještě též úspěch, jehožto dočínal se hned prvými svými plody básnickými, věru znamenáme, že nelze dost ani nadiviti se mohutnému duchu jeho, zvolivšimu přestatí básniti za účelem, aby více prospěl národu českému dšly vědeckými, nežli možno básněmi...

Stojte zde také ještě dodatkem k tomu, že Šafařík v „Počátcích českého básnictví“ zastával se časomíry proti přízvuku, slova, která napsal ku konci článku „Ohledy metrického veršování illyrských Slovenův“, jsouce svědectvím, že nezavrhoval ani Šafařík přízvucné prozódie zcela: „Abychom nečasoměrné veršování všudy a naprosto zatracovali, to nikdy ani ve snách úmysl náš nebyl; ale časoměrnému, kde se ujalo a kde s prospěchem užíváno býti může, přirozeného práva hájiti, to jsme ovšem za slušné drželi. Jediné za pomoci časoměrného veršování, vezmeme-li k němu bohatství, ohebnost i pramenitost jazyka našeho, můžeme my Čechové a jiní Slované klassické básnky řecké i římské v domáci jazyk s takovou dokonalostí, s jakovouž sotvy který jiný národ evropský, v prodleném času, dá-li Bůh, přeložiti a jimi se honositi. Kterouž věcí věru nikdo co nějakou maličkostí pohrdati nebude, kdokoli bedlivě povází, že řecká a římská literatura jest základ rozumné a umělecké osvěty národův novějších, její díla neproměnné ředidlo vkusu v oboru krásných umění, takže, jakž toho zkušenost potvrzuje, každý národ, kterýž svévolně ony odvěčné vzory krásoty a pravdy zamítá, tím samým ve své literatuře neuchylně v bezchutné šumařství, v surovost a v barbarství se pohřzuje...“

Ze slov těchto poznáváme, že tak, jako klassická filologie, jak na str. 14. vyloženo, vedla Šafaříka od básnění k vědě, vedla jej i zastávati se časomíry... Tedy právě táž klassická filologie, která přispěla, že Šafařík nechal básnění, působila na něj i vzhledem k spisu, z kterého básnění českému vzešel prospěch veliký... A také hlavní myšlénku svých prací vědeckých vyslovil ihned jako jinoch v básni „Mé zpěvy“, řka: „Aj, tvé krásy tajemství — věčné, Slávie, mé hoře! — věčné, Slávie, mé vděky!“

* * *

Vincenc Brandl (ve „Světozoru“, roč. 1881., na str. 174. a ve vlastním spise o Šafaříkovi na str. 80.) píše: „Vilém Humboldt raví, že „každý opravdu veliký duch má v sobě něco básnického“. Ať si výrok ten vykládáme na hlubokost a vřelost citu, na vzlet řeči a pružnost názoru, ať si jej vykládáme vzhledem k tomu, že

*) Po té Šafařík nadšeně připomíná Homéra, Ossiana a jiné básníky z dob pradávnych.

básník, necht představuje cokoli, vždy zavoditi má s krásnou skutečností, aby líčení své duchem živým prodechnul — v obojím případě má výrok Humboldtův plnou platnost při Šafaříkovi. Hlubokost citu jeho rovná se vznešenosti názoru, vřelost srdce energii ducha, smělá obraznost vzletupnému výrazu, kterými myšlenky své vyjadřuje. Avšak na těchto vlastnostech nezakládá se vlastní význam Šafaříkův... V mladších letech svých sám skládal básně; ačkoli v nich skutečné nadání básnické se ukazuje, přece mu blahorečíme, že, nechav básnění a vyvoliv si za obor práce duchové očištění a obranu starožitností slovanských, Slovaustvo zajisté větší službou a většími díky si zavázal, než kdyby několik svazků básní po sobě byl zůstavil...“ A co těmito slovy Brandl vyslovil o Šafaříkovi, jest říci zcela tak i o Palackém; jenže Palacký, maje celkem menší nadání básnické nežli Šafařík, jak pravili jsme již výše (na str. 37.), básnění zúmyslně se zřekl, kdežto Šafařík spíše jen od básnění jinými pracemi byl odloučen.

A také nelze neopakovati zde slov, která Brandl ihned za tím pronáší a která znějí: „Přáli bychom si, aby epigonové, jimž mimo nadání k mluvě básnické příroda dala také vlohy jiné, Šafaříkovým“ — a Palackého (dodejme si k tomu) — „příkladem se řídili; bylo by v naší literatuře slyšení méně cinkání, ale neleželo by u nás tolik polí vědeckých ladem, která na pilné ruce příčinlivých, snaživých těhařů a vzdělavatelů posud marně čekají.“ Slova ta jakož i slova podobná v Palackého „Přípise“, který jsme si otiskli na str. 19. a 20., věru zasluhují, aby byla rádně promyšlena a uvážena také za doby nynější, a jest si přáti, aby bylo lze také nyní napsati, co Josef Krasoslav Chmelenský napsal o básnictví r. 1835. v „Musejniku“ na str. 101.: „Jsme tomu velice povděční, že činnost našich mladších spisovatelů od této s počátku až na zbyt vzdělávané dráhy odvrátivši se, radši k pracím vážnějším a přísnejším se naklonila. Léta již prošla, a žádúé básně ve sbírce tiskem nevyšly, ano i časopisové drubdy jimi přeplněni byvše, se jich všemožně varují a jen zřídka které vydávají. Mají-li básně vycházeti, ať jsou pěkné, sice — radši žádné. Časové, v nichž se směšné a přepjaté pochvaly našim verše a rýmy tvořícím krajanům vzdávaly, jsou ti tam.“

BÁSNĚ ŠAFAŘÍKOVY.

a) Tatranská Múza s lýrou slovanskou. *)

Stoje na zemi, ni nad os znečen jsa,
zpívám bezpečněji hlasem smrtedným.
Milton podle Jungmanna.

Loučení s Múzou.

(Místo předmluvy.)

Měj se dobře, Múzo milá,
cesta tvá buď šťastlivá;

*) Protože prvotní vydání této sbírky stalo se velice neobyčejně vzácným, buď poznamenáno zde několik slov o jeho podobě vůbec a vzhledem k vydání přítomnému zvláště. Vydání prvotní jest vytištěno švabachem ve formátě malé osmerky, a to tak chatrně, že značně nesnadno lze je čísti. Má 80 stránek a 2 stránky, po vytištění archu prvního přidaného věnování, tedy vlastně 82 stránky. Na titule jest pouze toto: „Tatranská Múza s lýrou Slovanskou. V Levoči 1814. U Jozefa Mayera kněhtlačitele.“ Jméno básníkovo jest otiskáno teprve za prvou básní, která jest předeslána básním ostatním „místo předmluvy“. Na titule výtisku, který pisateli těchto řádků půjčil ze své knihovny Lud. V. Rizner, učitel v Zem. Podhradí na Slovensku, jsou kromě toho připsána inkoustem tato slova latinská: „Ex gratuita Periti Domini J. Šaffáry (fratris Auctoris) Oblatione possidet Memoriae causa Milossor Schuleck. Kis-Kurössini 1818. ipso die Michaelis.“ A mimo to jest i níže podpis „J. Šaffáry“. Na druhé straně titulního listu jest motto z Miltona a na druhém listě věnování znějící: „Jeho Milosti vysoce urozenému pánu panu Řehořovi Berzevicimu z Berzevice, krajskému církvi evangelických v Před- a Zátisi inspektoru, kr. gettingské učené společnosti řádnému údu, několik sl. stolic přisedicímú oc. oc., přízniteli nejlaskavějšímu na důkaz šetrnosti posvěceno spisatelem.“ Potom na třetím listě a následujících jest vše zcela tak, jak v přítomném vydání jest otiskáno. Co týče se pravopisu, jest ve vydání přítomném poměněn dle zásad, které jsem odůvodnil a vysvětlil na r. 48.—53. svého spisu „Nové výzkumy a návrhy v přičině české mluvnice“, ydaného r. 1886. nákladem Fr. Borového v Praze. Toliko některé zvláštěnásky Šařtkovy jsou ponechány vzhledem k tomu, že „Tatranská Múza“ v prvotním ydání stala se tak velice vzácnou. Ostatně již i název uvedli jsme si výše ravopisem původním. Jinak vše zcela beze změny otiskáno, čehož důvody jsou odány také v „Českých listech“ 1887., 95. Vydání z r. 1886. jest ovšem co do odoby vnější shodnější s vydáním prvotním nežli vydání přítomné, majíc i na .f. iniciály na počátku každé básně i linky za každou básní, jak tomu jest

švižně mrštíž stehna čilá,
 ježto jsi vždy čiliva.¹⁾
 Navštěv drahých přátel byty,
 řekni, jak se má tvůj pán,
 zjev jim přímo naše city,
 snad ti bude obyt přán.
 Malá jestit dýlka cesty,
 kterou nyní měřit máš,
 přece hory, doly, klesty²⁾
 projít musíš, jako znáš:
 protož opatrně chodiž,
 drž se pravé stezky vždy;
 krok tvůj vděčné srdce vodiž,
 láska pak ti sladíž rty.
 V propast s mraky z tváří jasně
 panny tklivě žertovné:
 oviň věncem s růže včasné
 vlasy své, a povlovné
 zpěvy k sladké hudbě lýry,
 v prostotě však vylívej;
 chraň se slušné strhnouť³⁾ míry,
 zcestných stop se vystříhej;
 nevyšíš se v pravo, v levo,
 neběž drze v před a v zad;
 aniž zůstaň stát, co dřevo,
 ptaná: kdo jsi, kam a zkad?
 Nechtěj své hned krýti viny
 s tváří červcem zbarvenou,
 řkouc, že v odvážlivé činy
 pán tě naved' nucenou.
 Zamlč též, že jemu bylo
 málo víc než šestnáct let,

ve vydání prvotním; novou stránku ve vydání prvotním začíná kromě básně úvodní toliko báseň „Zdání Slavomilovo“. Pod čarou připojil jsem tu a tam poznámky své i poznámky, které již i Safářík přidal k některým básním. Poznámky Safáříkovy jsem označil v závorkách zkratkem „*Posn. Saf.*“ (= Poznámka Safáříkova), aby čtenář snadno rozrůzniti je mohl od mých. Že pak některé poznámky jsou až přílišně puntičkářské, toho příčiny hledati jest v tom, že skoro nikomu není možno vydání přítomné srovnati s prvotním. Za tisku přítomného spisu poslal mi některé poznámky k „Tatranské Múze“ *Ig. Tkáč*, professor v Uh. Hradišti, i přidal jsem je na svých místech a děkuji mu co nejuctivěji za péči, s kterou vydání mé z r. 1886. přečetl. Také připomínám, že prvotní vydání není tištěno bez „y“, jako jsou některé spisy, za tehdejší doby na Slovensku tištěné, a že všechny změny, které jsem učinil, uvádím.

¹⁾ Viz na str. 12. přítomného spisu. O mottě, které jest básni předsáno, viz na str. 9. Na konci prvního verše jakož i jinde v prvotním vydání za vokativem místo čárky jest zvolavník. V třetím verši jest „švižně“.

²⁾ klesty = větve; zde „lesy“, totiž synekdochicky část místo celku.

³⁾ strhnouti se čeho = opustiti co, spustiti se čeho, nedbati čeho.

když ho s tebou nebe svilo,
 když ti polní trhal květ,
 jež ti již teď v cestu dává
 větším dílem svadlý snad: ¹⁾
 zdaž se menší odsud stává
 vina zřící odevšad?
 Skrovné kvítků béřeš s sebou,
 skrovná však i vlada tvá:
 málo s malou půjde s tebou,
 ač jich více sbírka má. ²⁾
 Nestrachuj se, jak kde vkročíš,
 otevřeš jak ústa svá,
 kdy své vládce, soudce zočíš,
 kdy se tě kdo něco ptá; ³⁾
 kdy tě budou kolem zhlídat,
 postavenou v zrcadle,
 zdaž moc zřejmých poskvrn vídat,
 obstaneš-li v divadle; ³⁾
 místem snad i notně třbíš,
 jako smetnou ⁴⁾ pšenici,
 slušně-li se můžeš líbit, ⁵⁾
 hustou k zkoušce řící ⁶⁾.
 Ty však směle, než i vážně
 mluv, jak jsem tě učil já:
 aniž s bázní šetrně strážně
 pouštět slova medová.
 Slovanka jsi, netaj toho;
 k strunám harfy slovenské
 snaž se čistě, ač ne mnoho,
 střídat zvuky panenské.
 Kam jen přijdeš, učíš dosti:
 Češka budiž Čechovi,
 (vhod si vésti má host k hosti),
 s kmetem plač, pleš hochovi.
 V čase, kdež si tento hlásně
 nad jazykem naším lká,
 žeť, co jindy, nezní krásně,
 v tom však ruce v váček cpá;
 ohněm onen zhoucím jatý
 chvátá, nezříc, kam a jak,

¹⁾ Viz na str. 9. a 12. přítomného spisu.

²⁾ Nepojal tedy Šafařík do „Tatr. Múzy“ všech svých básní, které tehda již složený měl.

³⁾ V prvotním vydání místo středníku jest otazník.

⁴⁾ smetný = smětivý.

⁵⁾ V prvotním vydání místo čárky jest otazník.

⁶⁾ řícíce, jinak řítice, řešeto.

až kdy v letu příliš piatý
 s nebes, k smíchu, padá znak;
 tento všecko sebrav spolu,
 starý, nový smísí v kvas,
 k pstrému hosti zúve stolu,
 jím ¹⁾ je moří drahý čas;
 onen řeči tvé, že není
 svou, co hada utíká,
 snad, že učít se mu lení,
 že jest tupá, naříká,
 mněje, žeť jen z jeho hrdla
 libý může plynout jek ²⁾,
 an by nám, co skála, tvrdla
 v ústech mluva, jemu vděk:
 v této, družko má, by době
 marný náš byl mnohý strach;
 k čemu darmo stýskať sobě, ³⁾
 lekať se, což dým a prach?
 To sic, že tě mnohé tvory
 ostrým ostnem uštknou, znám:
 dokavad však, oněm v vzdory,
 malá bude ujma nám.
 Najdeš, najdeš srdce stkvělé,
 srdce plné milosti,
 jenžto, že jsme city vřelé
 za dnů zlaté mladosti
 útlým zpěvem v roucho lehké
 přioděli nevinně,
 třebaš kleslo stehno křehké,
 s radostí nám promine;
 zvolně mylné zpraví bludy,
 aniž proto zplodí hluk,
 by nás z tiché zplašil boudy ⁴⁾,
 by nám činných svázal ruk. —
 Toho, Múzo, veleb vděčně,
 tomu vroucné díky vzdej! —
 Vrať se rychle, toužím věčně,
 pak se potud dobře měj!

P. J. Šafařík. ⁵⁾

¹⁾ V prvotním vydání jest „ním“.

²⁾ = hlahol, zvuk, křik.

³⁾ V prvotním vydání místo čárky jest otazník.

⁴⁾ Šafařík četl dojista po způsobě slovenském „búdy“, takže rým jest dosti správný. (Viz i na str. 399. a 455. „Zevrubných dějin českého písemnictví doby nové“ od pisatele těchto řádků.)

⁵⁾ Jak Šafařík se podepisoval, viz na str. 8. přítomného spisu.

pak i do ležícího se podál ubírat kraje,
 takovým umějí vyražený vzhled způsobem mámit.
 Stkvoucí se z zadu ozdobuje moc květiněk palouk,
 kteréžto hlav svých z vysoké trávy pozdvihující,
 s podivením zří na roztomilé v dolině sestry,
 nebeským naplňují z svých číší zápachem luhu,
 v úsměšku sladkém s zardělou tváří na sebe kynou,
 rozkoší přemilostnou duch člověka vyrazí libé.
 Prostředkem hedbávné luhy vine se stříbrný potok
 s jekotem libohlučným, a někde si znenáhla žene
 vlny, an opojené těch lepotou vzdychají kvítku,
 s podivením se nazírajících v zrcadlo s břehu;
 někde i přerýchlym si počne šuměti krokem,
 krystalovým své naplniv vyschlé výmoly mokem:
 mněl bys jej záhubu nést vší louce strakaté, vskutku
 jí, když náramně žízni, bohaté půjčuje krmě.
 Pominuv louky a krútiv¹⁾ se dostí přes pole vděčné
 lahodně, spojuje nedorostlá svá ramena s bratry,
 jichžto se panování již dále rozláhá silně,
 a pak i navštíviti jde moře širokohlučné.
 V okolí roztomilém, (nebt ozdobou přírody slouti
 může, a rozmanitých krás obydlím právem a slušně)
 Slavomil, ukrutným jsa sklíčen osudem, hledal
 posily. Uštknut jsa v bok důtklivý jazykem zlostným,
 strna nade schytralým srdcem smrtedlníků,
 vrtkavou myslí též, své měl jsem divnými city
 prsy²⁾ teď naplněné, a pořád kráčeje smutně,
 povahy člověka jsem a svého vyzkoumat stavu
 budoucího chtěl. Posléz se v krásném údolí uzřím.
 Titan již v pozlaceném svém vozu k domovu kvapil;
 ptáčkové bez mála svých zavřeli hrdýlek³⁾ cele
 po hudbě utěšené, by zemdené zslíli údy;
 když já unavený pad' pod sosnu na pažit tučnou,
 v chládku jsem sobě poněkud tiše odpočinout chtěl.
 Sotvaže zelené lůžko zemdené dostihly údy,
 sotvaže prázdna krajín těch tichost, změněná samým
 lahodně tekoucích vln jekotem počala sluchy
 kúzlit⁴⁾, již libomilým⁵⁾ mě⁶⁾ trudného opojil makem

¹⁾ V prvotním vydání vytištěno „krutiv“, což prý — dle „Komenského“, roč. 1886., str. 660. — jest správnější nežli české „kroutiv“.

²⁾ Tak vytištěno ve vydání prvotním, ačkoli některé píší „prsi“ jakožto duál od „ta prs“.

³⁾ Tak v prvotním vydání vytištěno.

⁴⁾ V prvotním vydání vytištěno „kúzlit“, což také v „Komenském“, roč. 1886., na str. 660. schváleno.

⁵⁾ Viz na str. 8. přítomného spisu.

⁶⁾ V prvotním vydání jest někde „mé“ a někde „mne“ zcela tak, jako v přítomném vydání.

Morfevs. Alebrž já jsem požíval nedlouho dosti pokoje toho. Neb spatřím, oči otevřev rychle, podobu, na vzor mládence víc, než zralého muže. Byltě on dokonale i krásy obrazem pravým, na jehož prostém těle lze nebylo úhony žádné znamenati. Tvář liliovou mu červenost růží zlehouchka polívala, a volně po krku bílém kučeravé se a zlaté vinuly kadeře dolů, u vrchu zelenavým jsouc bobkovým svázán vínkem. Ramena lehoučké jen na sobě nosila roucho: v pravici luk se stkvěl, a loutna v levici jeho. Celá jeho pak tvářnost ho vyšším pravila býti stvořením, nežli jest člověk. Jáť se užasna nad tím úkazem přepodivným, ani slova vynésti jsem se neosmělil. Ale dobrotivý duch, sladce se ke mně usmívaje, by z pochybnosti mě vytrh', tak vece: „Vítej, ó, mládenče milý! Čehož ti truchlému schází? Obličej zamračený mně úzkost zjevuje srdce. Pověz a nezoufej, což sklíčené kormoutí duchy: mohu-li pomoci ti, to bude mi nemálo milo.“ Jako tam libovonná se s nebes pod večer rosa sype, tak libozpěvný z úst plynul jeho mu hlásek. Laskavou řečí pohnut jsem nemálo smělosti nabyl: „Kdožkoli's, svrchovaný,“ dím, „v jemném pohledění tvém milosrdné se svítí srdce: tak tedy věz, což mě trýzní a života med mi hořkou napouští žlučí. Tyto jsou příběhy mé, a tato je příhoda losu: Vystoupiv na svět přijal jsem darů a schopností ducha více, než obyčejná jich dělí člověku míra. Nad to mi připadlo neposlední i vychovávání, kterážto ostrovtípné mé umělo brousití moci. Včasné dost počal v útlých plamen ten vznikatí nádrřích, vyvolené jímž zanicují své Múzy: neb city pěkného ¹⁾, ctnostného, pravého v plném zrůstaly květu na poli rozestřené. To jistě k podivu bylo, jako teď po všeliké mé převčasně počaly prsy ²⁾ toužiti umělosti, a pak i ta nejmenší jiskra, kterážto padla na pochopné ³⁾ dno, ve veliký se zmohla hned oheň. Než jediná posléz nad jiné žádost jala se šířiti, pak i přes jiné sáhati všecky.

¹⁾ V prvotním vydání vytištěno nečitelně, i jest r. 1886. otištěno „plného“ s poznámkou, že lze čísti také „pěkného“. Tkáč proti tomu napsal: „Safařík myslil snad německy, když řeckého citátu si nepamatoval: „Die Gefühle für das καλοκάγαθόν, für das Schöne und Gute,“ tedy zůstane jen psáti: city pěkného (καλόν), ctnostného (ἀγαθόν).“

²⁾ Viz poznámku na str. 52.

³⁾ pochopný = kdo pochopiti může.

Nechej tintěrek těch, i marného klinkání nechej!
 Vzhůru, pojd' za mnou! Já tě po pravé povedu cestě
 k té, již hledati má každý um, dokonalosti.“
 Takto ¹⁾ on řečňoval vždy, a tak s ním smýšleli mnozí.
 Takt byla uštipčným má nevinnost předmětem smíchům.
 Když se nadchnutým mním, že jsem smyslem pominul, praví.
 Pohaněn, zposmíván a ostrým jazykem uštknut,
 raněn i zmaten jsa, teď anděla ²⁾ nadarmo hledám,
 jenž by mě z pochybnosti znal na pravou vyvésti cestu,
 nebeskou pravdou pozatmělý můj osvítiliv rozum.
 S toliké blaženosti a s tolika svrženou rájů
 býti i pozbavenou vši sladké naděje rázem:
 toť mi je přebolestné, to týrá srdce mi hrozně.
 Utrativ Múz, tak mním, že jistotně Areta najdu.
 Toho je ten, jenž mní být nejvyšším, příčinou mudřec.“
 „Mudřec či mudrlant, zvis hned,“ takto mi do řeči vskočí
 posluchač ušlechtilý, pak ke mně dále tak praví:
 „Znám mi je dobře ten orlonosý ³⁾ tam Vševěda, který
 původem nejednoho byv, tvého jest původem zmatku.
 Teprva slova má slyš, pak suď a napotom jednej.
 Je-li to divná věc, když lidské huláká sobství,
 zamítajíc, co se zdá jen, aniž jest skutečně, jak mní,
 byť třebaš nad skutečné svou přesprlilš předčilo cenou?
 Obyčej panuje ten teď všudy, že největší povyk
 odpůrci plodí tam, kde nejslabší vyniká bok jim.
 Což ale, jestli, nemotorným jsa zděšen a s trůnu
 zplašen, do dalekých se od zimi odbere Mílek
 krajů, i smrtdelníkům více se nezjeví nikdy?
 jestliže Uměny veškeré s harfy strhají struny?
 jestli jich přemilostný zpěv na věky umlkne? jestli
 žerty, an vyrazí um náš, pusté pohlí moře?
 jestliže sličnonohé tři bohyně, panenské Hóry,
 balšamu do trpké bíd číše přestanou líti?
 nepravě uštknuté svých věnců od vlasů rusých
 zahodíc, létajících víc nebudou strojiti plesů?
 jestli se růžový plášť od světa bledého ztrhne?
 kostlivec nahotu svou a hrozně vyšklebí zuby,
 pozbavený, jenž klamavě ho až šlechtila potud,
 šaty ⁴⁾? což bude ze světa? To, co je, — údolí bídy! —
 Svobodná umění nebudou-li a umění pěkná
 sladiti života los, co bude s životem lidským?

¹⁾ Před „Takto“ v prvotním vydání jsou uvozovky.

²⁾ V prvotním vydání jest „anděle“.

³⁾ V prvotním vydání jest „vorlonosý“.

⁴⁾ Na Slovensku (jakož i na Moravě) zní nom. sing. „šata“ a jest rodu ženského.

Osířelý, co okleštěný strom, zůstane člověk
na strašné, ach, pokrajnosti stáť tmavého hrobu,
nemaje spomožení i potřebných nemaje léků.
Zdalíž pak nepůjčují své všemu mudretví vnady
umění svobodná, pěkná? jelikož onono, zhusta
bez chuti jsouc, své ctitele všeho zbavuje ohně,
vidomě vyjevujíc tím způsobem, čeho mu schází:
když se umělec zná v tom v čisté rozkoši kochať,
na těle prospívaje, v svém srdci zpívaje s Múzou.
Jsou-li pak svobodný kunšt a pěkné umění vskutku
bleskové mámicí, jak ceny tak jestosti prázdni?
Komu to z opravdových kdy učenců připadlo? Ne, vším,
mdlému což rozumu se snad nezdá prospěšným býti,
slušně by pohrdlo se, ni slušně zavrhló vše to.
Dříve se, milý, to věř! tam sřtí nebesa hvězdná;
dříve se potokové k těm pohnou, z nichž vznikli, zpět zřídľum;
citedlné¹⁾ dřív posvátným jaté přestane tlouci
plamenem srdce, a v něm ta poslední člověčství jiskra
zhasne: než zvolní²⁾ se kunšt a pěkné umění mine.
Pokavad objímati zem obloha blankytomodrá
bude a láskyplné své otevře náručí choti;
pokavad po žalostných se radostné v člověku zjeví
city: tu nepochybně se budou umělců hvězdy
v neproměněném blyštěti světle. Toliko sami
studení mudrlanti by, jsouce těch skrovnější věcí,
zkáceli vše, což podušilým³⁾ snad chutnati nechce
duchům, protože přes hrubé jim smysly to sahá.
Ještě roste bobek: — nikdyť on zasloužilému
nesvadne. Neuznalá tvář zardělou naběhne krví
nevděčnosti, kdy nesvadlé spatří zeleno vínku.
Chvalitebný tvůj úmysl byl: jen krácej tak pořád,
nedbaje na daremný třesk, na plané nedbaje řeči.
Nad jiná umění ty jen umění svobodné pěkné
miluj: i jistě u něho balšamu života najdeš,
u něho obdivení, i koruny u něho slávy.
Se mnou pojd, vyvolený! Sám správce nejvyšší Uměn
o tom tě ujišťuje, to sám ti káže Apollo.
Propověděl. Já spěšným ujav se kráčetí za ním
schopem, že na stlačené jsem ležel samotný trávě
pořád a celá případnosť ta jen snem byla dutým,
zhlídnu, jsa těkajícího od chrastí zajíce šustem
probuzen. Jáť ale pozrozuměv, což znamená ono
vnuknutí, nepřestal jsem, ni jindy přestanu zpívat.

¹⁾ V prvotním vydání jest „čitedlné“.

²⁾ V prvotním vydání vytištěno „zvolný“.

³⁾ podušilý = oduševněný, nadšený.

Casové. ¹⁾

Brzkým kvapí nazpět časy letem
do bezedné věku hlubiny;
mizí, lehkým zhrdajíce světem,
v temnou říš a v šeré doliny.
Náš pak život, když um s vyražením
divné jejich cesty sprovází,
sotva jedním porozkošiv zřením,
s nimi v plném blesku zachází.

Jako řeka, ana tokem skalným
pořád žene vlnky ječící,
v moře, z něhož vznikla, s hlukem valným
řídí kroky spěšně běžící:
takt i časů původ mlhy husté
kryjí nevystihlé věčnosti;
zátok doly tamto tají pusté
mdlému oku naší křehkosti.

Kam jsou, přáteli ²⁾, kam jasní dnové
zaletěli prošlé radosti?
Kam se medle s tváří liliové
poděly ty růže mladosti?
Kde jest oheň, jezto malovala
živá čilost vzhledu ³⁾ libého?
Kde jest síla, která vynikala
z kroku ⁴⁾ holečka ⁵⁾ vždy bystrého?

Vše to polkla propast nelítostné
doby, jezto ⁶⁾ světu panuje!
Ta, ta krásy utěšené, stkvostné
rozmanitých tvorů ničuje ⁷⁾!
Silný topol, k hvězdám vznášející
přetlustá svá pyšně ramena,
hrdý rek — a pýr, červ v zemi spící —
rovně křiví před ní kolena.

Tak-liž všecko časů moci coufat
musí tvorstvo viditedlné?

¹⁾ Posudek viz na str. 11. a 13. přítomného spisu. R. 1823. otištěna v Macháčkové „Krasořečníku“.

²⁾ Macháček otiskl „přátelé“

³⁾ Macháček otiskl „hledu“.

⁴⁾ Macháček otiskl „kroků“.

⁵⁾ holeček = holý, bezvousý, mladík, jinoch. (Viz i na str. 13.) — Macháček otiskl „jinocha“.

⁶⁾ Macháček otiskl „jenžto“.

⁷⁾ Macháček otiskl „zničuje“.

Nemůže-liž sobě člověk troufat
 sklíčit soky nesmrtdlné?
 Zdaliž vždycky bude nařkati
 nad osudem tímto zuřivým?
 Neustále hlasem teskným lkáti
 pod jhem krku velmi důtklivým?

Ha! již vidím stezku, již¹⁾ jda budu
 úkladům se časů vysmívat!
 Vidím stkvějící se tamto boudu²⁾,
 v které věčně mohu obývat!
 Ona stezkou moudrosti a ctnosti,
 tato chrámem sluje zbožněných:
 oba sídlem nesmrtdlnosti:
 kýž³⁾ se stanu jedním z blažených!

Jiskra božství.⁴⁾

(Připsáno M. K.)⁵⁾

Co jest člověk? co jest život jeho?
 Stín jest člověk, život jeho sen. —
 Od hvězd spadá jiskra božství jen
 můž' mu půjčit bytu skutečného.

Sletěl blesk: a bělmo s pošmourného
 oka padá, mrak se mění v den.
 Sletěl blesk: a srdce vše, až ven
 proud se citů⁶⁾ vroucných valí z něho.

Světlo, světlo, to jej z spání⁷⁾ budí,
 vznáší k hvězdné nebes výsosti:
 láska, ta ho stezkou milosti

z mrtvé říše v ráje květlé pudí. —
 Ó, jenž's⁸⁾ pravým obou citilem,
 buď i mým vždy⁹⁾ věrným přítelem!

¹⁾ V prvotním vydání jest „níž“.

²⁾ Strany rýmu viz poznámku na str. 15. (Macháček otiskl „budu“.)

³⁾ Macháček otiskl „když“.

⁴⁾ Viz na str. 8. přítomného spisu. R. 1823. jest otištěna v Macháčkově „Krasořečníku“.

⁵⁾ Snad Královanský, druh Šafaříkův ze studií v Kežmarku?

⁶⁾ Macháček otiskl „z citů“.

⁷⁾ Macháček otiskl „jej ze spání“ místo „to jej z spání“.

⁸⁾ Macháček otiskl „kdos“.

⁹⁾ Macháček otiskl „budiž naším“ místo „bud i mým vždy“.

Láska.

Kvěl, kvěl, zlatostrunná, žalostně, harfo má!
Plň svým luhu i háj nárkem, by zlámaný
zvuk hor příkořem až mně
jek lil hluboko do duše.

Již, ach, nejme mě víc potokem stříbrným
znící lahodně chřest uchu, ni křovinám
zpitým hlásající z kře
slavík života libosti.

Mře mé oko; a luk dítky se nesmějí
útlých pozdvihujíc od země hlav mně víc;
visí, kam jen jím¹⁾ hnu, zrak
mrtvý na mrtvé přírodě.

Kam, kam oheň se ten poděl, an pro celý
v prsích plápolal svět někdy? Proč studené
vždy již zůstanou teď, když
dráždí vnady je milostné?

Sedím pohřížený v hlubině trudností
různých, samotinký, přepiat jsa náramnou
tužbou, v sobě jen sám, přec
strastným oblomen horlením.

Mlčí všecko: jen v mých rána se záhubná
nádřích zuřiti jme, droby²⁾ mi zžrajíc.
Snad tu zhojiti masť můž',
snad kde proti ní lék jest, an

ji skrz játra tam svou prožene Milek Bůh
střelou? Maloplatné jistě jest úsilí
lidské mírniti bol, jenž
tráví zároveň s tělem duch.

V jaká divotvorná láska se cítění
ve svých rozplyne hrách! Po kraji bolestných
ran těch balšamy zná líf
sladké ruka, an pustila

v srdce jedonosný šíp: od dna úzkostí
trudných čile se já v říši až blažených
mrštím, z číše, v níž hoře
chřestí, rozkoše ssávaje.

¹⁾ V prvotním vydání jest „ním“.

²⁾ Viz na str. 18.

Přestaň, harfo, ty máš jedině důvěrná!
 Jáť již ponesu svůj los, ač je lopotný
 dost on, trpně a v jhu krk
 chci snést příjmně bolestném.

Slavení slovanských pacholků. ¹⁾

Nebeská dívčino, panenka čistá,
 lidského umění mistrně jistá!
 Dávno již nehučel harfy mé hlas;
 dlouhý již v tichosti pominul čas.

Srdce, jenž zraněné vzdychalo tejně,
 nad zlostným osudem truchlilo stejně,
 opět ten olympský zarazil blesk,
 aby na daremný nedbalo třesk.

Slaviti slovutnost národu svého,
 udatnost výstřelků semene ctného,
 pacholků, holomků, šibenců svět,
 sem, sem mé směřuje mínění teď!

Přispěj, ó, rozmilá dívčino, mému
 snažení, přispěj; a básníř mdlému
 ve věci příkré, však důležité,
 uděliž známosti rozmanité.

Kam jste se poděli, chlapové silní,
 stateční rekové, mužové pilní?
 Kam, kam ta strašlivá, ohromná zbroj,
 kterážto nejeden zplodila boj?

Nad zlato stkvělejší, nad mléko bělíší,
 nade lva mocnější, nad zuba smělší,
 sekery, obušky, meče, kde jste?
 Šavle a nože i kýje, kde jste?

Nad hromy hroznější, nad kýje krásší,
 nad meče platnější, nad nože dražší,
 ručnice, pistole, flinty, kde jste?
 Střely a kůle i broky, kde jste?

Také-li věčně ta zmizela sláva?
 Také-li pravá má býti ta zpráva,
 že vy již nemáte volati víc:
 „Hop! stoj! sto —“ z chrastiny pocestným vstříc?

¹⁾ Viz na str. 13. — pacholek = vyrostlý jonák.

Také-li pravda, co lidé tam praví:
že jste vy, v životě květu a zdraví,
sami skrz jistou tu spadali zbraň,
před níž dost říkali: „Bože, nás chraň!“

Mužnost nad mužností, zmužilých hlavo,
udatný hrdino, Slovanů slávo,
výborný zástupce svobodníků:
tebe mním, tebe, ó, Jánošíku ¹⁾!

Veliký velikých zbojníků vůdce;
schytralý schytralých pacholků svůdce;
nejvyšší mistrě při řemeslu svém
lšbezném, volném a utěšeném!

Ježto jsi s družinou přes hory husté
kráčeje směle a přes vrchy pusté,
začasté bohaté putující,
na sebe s hrůzou se ²⁾ dívající,

uctivě požádal o jejich jmění,
peníze, krmě, kroj, bez odtazeni,
nejinák, než bys byl právo měl k nim,
tak jsi se ³⁾ pěkně měl na pohled k nim.

Ježto i nuznému přispěti lidu,
laskavě zahladit chudého bídu,
věděl jsi, statný ty nákeřníku,
vůdce a hlavo všech svobodníků!

Neboť jsi od buka do buka žákům
sukna dost naměřal ⁴⁾, milým svým ptákům;
sedlákům, jejichž jsi chudobu znal,
časem i toлары na voly dal.

Takou-li odplatu hrdinské činy
vzaly? Ach, také-li byly tvé viny,
že, kdy jsi právě se k hrdinství měl,
ohavnou smrtí jsi se světa sšel?

¹⁾ O Jánošíkovi a jeho družině viz v Pokorného „Z potulek po Slovensku“ na str. 33., 132., 174., 250., 288. a 308. dílu I. a na str. 32., 80., 90. — 115. a 136. dílu II.

²⁾ „se“ v prvotním vydání není vtištěno, nýbrž jest inkoustem připsáno.

³⁾ „se“ v prvotním vydání vtištěno dvakrát, ale druhé škrtnuto. (Tato i předešlá oprava jest ve výtisku Řiznerové i Jirečkové učiněna bezpochyby od Šafaříka.)

⁴⁾ Dle Tkáče mělo by býti „naměřal“ (= naměřel), protože tu Slovák má „r“ místo našeho „ř“.

Prodán a prozrazen špatně a lživě,
lapen a povázán mrzce a křivě,
trápen a vysmíván, (jaková zlost!)
přesvědčen, odsouzenu přerychle dost.

Vytržen, vyvýšen pod jasné nebe,
patře na strmící okolo sebe:
„Již jste mě snědli!“ to odvážně řek,
zdlouha jsi klesal, co zelený břek¹⁾.

Bába tě přinesla, bába tě suesla;
tato již mnohému záhubu nesla.
Plačte i kvělte, i není ho víc!
Platte i vratte, i není ho víc!

Syrový Surovec, Ilčik a jiní,
jenž jste se s Janem dost brodili v jíní,
tak-li jste chránili podpory své?
tak-li jste bránili ozdoby té?

Meškat se nemohu, musím i dále,
sic bych vám vykládal povinnost stále:
sluší již s jinými promluvit, vím;
tedy si pokročím maličko k nim.

Hrajnoha, Vlček a Papřík i Pero
běží teď klopotně pod mokré péro.
Pocholků, holomků²⁾, šibenců³⁾ dost,
kdybych jen vypsati stačil jich ctnost!

Hrajnoho, Hrajnoho! noha tvá hráti
věděla uměle, věděla státi,
jak se ti vidělo, cválet neb jít
aneb se pokojně v křovině mřít.

Ty jsi znal spůsobně po horách zbíjet,
přehrozným obuškem nad hlavou zvíjet;
ty jsi znal pocestný sběratí lid,
bez péče, bez práce bohatým být.

Vlčku ty, pověz mi, zplodil kdo tebe?
Jméno i prsy i skutkové z tebe
svědčí, že matku jsi vlčící měl.
Kdo by však této hře věřiti chtěl?

¹⁾ břek (na Slovensku) = brak, lesní strom.

²⁾ holomek = mladý člověk, neženatý, mladík; také = šelma tulák. (Viz i na str. 13.)

³⁾ šibenc = šibeničník, kdo hoden jest šibenice.

Papřík, an na hlavě stával co svíce
na jedli nejvyšší za — sušenice ¹⁾);
Pero, an za Tisou jevil svůj hněv,
hodni jsou, by je můj velebil zpěv.

Také i Harala, spanilé dítě,
ježto se pána i panny, jak víte ²⁾,
od buků, od smrků vyskočiv, ptal:
„Dejte, co máte!“ tu místo své vzal.

Haralo, Haralo, nejeden v strachu,
nejedna před tebou ležela v prachu! ³⁾
V takové stojí, hle, vážnosti ten,
jemužto v lesinách mjíí noc, den.

Srdnatí chlapcové, mocní, jak lvíce ⁴⁾,
přepěkní ptáčkové, přímí, jak svíce,
komu již obět z vás přinéstí mám?
Vděčně, co mohu, jen pojdte sem, dám!

Lesnatí mužové, tak-li vás málo? —
Hornatí rekové, co se to stalo?
Nevím, od kterého začítí mám:
vyznati upřímné musím to vám.

Počet se veliký před oči stává.
Tu, hle, je původ té tuposti pravý.
Pacholků, holomků, šibenců dost,
kdybych jen vypsati stačil jich ctnost!

Koňářk, Kompank, Tisko a Kysel
(mnozí mu žádali: „Ó, by jsi visel!“),
Šáryšan, Illenkár, Kobelárský,
Kotila, Putnok i Matušický;

Jiří též, jenžto se jmenoval Černý,
(lesnatých vrchů byv bydlitel věrný),
onen též slovatný Rukavica:
(škoda, že chybuje ⁵⁾ Kabanica!).

Tito, hle, byli ti synové Moci,
kteřížto bloudili ve dne i v noci
po horách, dolinách, přes tmavý háj,
po skalách, rovinách, přes květlý ráj.

¹⁾ sušenice = sušený syreček.

²⁾ Dle Tkáče „víte“ Slováček čte „víté“, i jest rým úplně správný.

³⁾ V prvotním vydání konečná interpunkce ve verši tom chybí.

⁴⁾ Tak vylíšeno ve vydání prvotním, i jest rým správnější, nežli kdyby bylo „lvíce“.

⁵⁾ „chybuje“ tak utvořeno jako „ničuje“ na str. 57.

Bez mnohé starosti, bez mnohé péče
 lidský věk spěšně a vesele teče;
 bída a psota pryč¹⁾ utíkají,
 radost a štěstí se přibližují.

Tak i těm pacholkům jejich čas plynul,
 bez práce obtížné den po dni minul,
 na každé haluzi²⁾ občerstvení,
 na každé rostlo jim posilnění.

Pracovat neznali, v potřebě brali,
 cokoli popadli, bezpečně vzali;
 hophophop! skákali, zpívali zas,
 jedli a pili, i pominul čas.

Spojení v rozličné radostné spolky,
 stíhali mládence, stíhali holky,
 loupili, lapali, mámili vše,
 loudili, vábili, bavili se.

Ale však nedlouho některým chvíle
 svítila, aniž se dočkali cíle.
 Brzo je ukrutná zmařila zlost,
 falešně prodala nevěrná ctnost.

Půlhora, Půlhora! hospodo hrozná!
 (cesta tu z Tisovce do Března vozná),
 jméno tvé bude vždy nemile znít
 zbojníkům, pokud jen budeš se stkvít.

Devět jich v hospodě léčilo srdce
 hroznovou polívkou, plésalo prudce:
 složivše strašlivou, ohromnou zbraň,
 před níž dost říkali: „Bože, nás chraň!“

Vrtkavý hospodský ubohé zradil,
 srdnatých pacholků zlapati radil:
 taký jim podvodně přistrojil kvas,
 na nějž, vím, zpomenu po všecken čas.

Jeden z nich při stkvělé zůstával zbroji,
 by své v čas potřeby vyvolal k boji;
 s děvečkou v náručí: (povídka dí;
 pravda-li čili ne, kdo tam byl, ví).

¹⁾ V prvotním vydání jest „preč“. Viz i na str. 51.

²⁾ V prvotním vydání jest „haluzy“.

Najednou horoucí olovo zřící,
bídného hlídače pospolu zničí:
raněná mladice zkřikne: „Kde jsem!“
Omdlevši padne a přikryje zem.

Sotva dva vyběhnou patřit, co vyje,
když i je ohnivý dešťíček kryje:
nyní již přebrozná různice vře,
chlapa chlap, muže muž na rychlost tře.

Tesáků, mečů a bodáků leskot,
ručnic a finet a pistolí třeskot
množí a zsilňuje společný vztek,
působí strašlivý okolo jek¹⁾.

Některé záhubné oruží stírá,
jiné pak železné pouto již svírá;
střílejí, šermují, bojují víc,
klesají, padají, smrti jdou vstříc.

Putnok sám jediný odpírá cele,
chrání a brání se zmužile, směle:
posléze stínnavý dostihne les,
(jestliže nezemřel, žije i dnes).

Putnoku, Putnoku! rozmilý hochu!
nenáhli, netěhni²⁾, počkej si trochu!
Okolo mé nemůže hleděti dost
na ten tvůj líbezný, přehezky vzrost.

Hleďte jen, hleďte, kdo oči své máte,
zdaž kde tak pěkného hošfka znáte?
Hleďte na výtečný, nebeský tvor,
znáte-li takovou okrasu hor?

Kadeře skroucené, zlaté a dlouhé
zmítají po krku větríčky pouhé,
čelo jak z mramoru, z lilium tvář³⁾:
oči, ach, pohleďte na krásný pár!

Nemohu vypsati stkvící se v oku
lepoty, nemohu učiniť kroku,
abych vám maloval milostnost tu,
ježto v něm panuje, ušlechtilou.

¹⁾ Viz poznámku na str. 50.

²⁾ Tak ve vydání prvotním od zastaralého „těhnouti“ místo pozdějšího „tíhnouti“.

³⁾ „tvář“ rýmuje se s následujícím „pár“ dle slovenské výslovnosti zcela „právně“.

Ramena, nemohu líčiti dosti
jejich i spanilou tvářnost i kosti;
prsý¹⁾ — ach, tmavý jen navrhnu stín,
tmavý, jak tmavý jest počerný kmín.

Krásný co topol, an v hoře se chvěje,
na nízké sosny a břechtany směje,
od paty do hlavy čerstev a zdrav:
totož jest maličké jádro všech zpráv.

Takoví pacholci, srdnatí, statní,
veselí, bojovní, do pŕtky platní,
krásili před časy některý les,
strašili, děsili některou ves.

Slované Slovanům, národu svému,
švižnému²⁾, hbitému, slavnému, ctnému,
ku počtě sloužili dostatečné,
k pochvale bývali nekonečné.

Dubiny, jedliny, bučiny husté,
topoly, javory dřevé, tlusté
popřály prostranné hospody všem
pacholkům, holomkům, šibencům těm.

V dolině, v rovině, vrchu a lese,
kudy se k oblakům stromoví nese,
kudy se veliké jeskyně dmou,
k bytu si zvolili chalupu svou.

Kudy se skalinou potůček řítí,
od roka do roka neroste kvítí,
slunce ni měsíček nedusí tmu,
tu, hle, ti pacholci bydlili, tu.

Volovec, Radzim a Králova Hole,
Tatranské, Fatranské, Matranské pole,
Kohout a Syneč, Tlst, Javořina,
Hrádek a rozličná borovina;

přemnohé, přehusté mající hory,
v nichžto se všeliké zdržují tvory,
ochotně poskytli přibytku těm
šibencům, holomkům, pacholkům všem.

¹⁾ Viz poznámku na str. 52.

²⁾ Zde jest „švižnému“ již i v prvotním vydání. (Viz i poznámku na stránce 48. a 73.)

Nyní již předešlá zhylnula sláva;
lesové zmenšení, zmnožena tráva:
jedvaže štěbetná povídka ví,
co se kdy dalo, a synáčkům dí.

Neslušná nevděčnost, nemá to býti!
Nikdy vás nebude nepaměť kryti:
potomstvo příjemný napadne strach,
stoupí-li náhodně na vás jen prach.

Na syny, slyšící máteře kázeň
o vašem hrdinství, prikvapí bázeň:
muži pak zpomenou s podivením
na vás a s podivným vyražením.

Sláva a chvála a vaše moc v světě
bude se zelenat v milostném květu¹⁾,
pokud jen Slovanů trvati svět
bude a spanilý stkvíti se květ.

Které jsou zásluhy větší než vaše?
Která jest uznanost větší než naše?
Který jest volnější život než váš?
Který pak trpčejší nežli jest náš?

Zahladit prostředky vedoucí k zlému,
podati k životu opatrnému,
břemena ulevit: není-li ctnost?
Protivné činiti, není-li zlost?

Tak jste vy mrhačům peníze brali,
bázlivým zajícům pistole vzali,
odjali břemena, odňali meč:
dobrá mdlým obrana — palice — řeč.

Krotiti zuřivost, dusiti pýchu;
mluviti žertovně, dvořiti smíchu;
cíditi od divých potvor les, háj;
skály a pustiny obracet v ráj;

poslušné k smělosti poněkud vésti;
zavilé trestati, ostříhat cesty;
strávit dva tolary, zakopat sto:
není-liž veliké umění to?

¹⁾ V prvotním vydání vytištěno „větě“, ale ve výtisku Riznerové připsáno „k“.

Nesíti ¹⁾, nežítí, bez péče býti,
nezoufat, netroufat, z potůčka píti,
lehnout bez starosti, pokojně spát,
bez psoty, bez cloty ²⁾ vesele vstát;

popadnout zazřené, chutně si jísti;
roky a hodiny na slunci čísti;
nohama hedbávný měřiti les;
švižný si začasté učinit ples;

na trávě, na skále přesladce spáti;
pod stromem před hromem bezpečně státi;
časem i milence písničku pět;
voněti strakaté lučiny květ;

kamkoli přijdeme doma vždy býti;
neznati o nouze, nadbytek míti;
nevzdychat, netruchlit, nekvílit víc;
ochotné, vesele smrti jít vstříc;

nemíti nad sebe vyššího pána;
nebyti poddánu večer ni zrána;
svobody, svobody požívat vždy;
líbatí líbezné přírody rty:

rozkoš jest rozkošná, útěcha čistá;
život nad životem, blaženost jistá.
Ten, ten, ach, jedině blažený jest,
jenžto se nikdy těch nespustí cest!

Nezdravý rozumu, zmatený třeskem,
na oko příjemným zvedený leskem!
Co jsi to učinil? Pomysliž jen!
Zkusíš, že rozkoš ta byla jen sen.

Rozkoš ta, která tě zmámila, sladká,
zdá se ti na oko uctívá, hladká.
Je-li však lotrovské loupení čest?
Jaké jest zbojníků skončení cest?

Život ten záleží z hrůzy a bázně,
mnozí ho pykali u domu kázně;
útlé jsa povahy, hyne co květ,
šťěstí s ním, naděje mine i svět.

¹⁾ V prvotním vydání vytištěno „nesyti“.

²⁾ „clota“, lépe „slota“ = špatné počasí.

Marnost nad marností, mámidlo pouhé.
 Žalost nad žalostí, trápení dlouhé:
 ten, ten, ach, jedině blažený jest,
 jenžto se nikdy těch neдрží cest!

Ohled na vlast.

(Připsáno J. B.)¹⁾

Ještě jednou slzí²⁾ plným okem
 zbíhám, vlasti drabá, strany tvé.
 Měj se dobře, pole přemilé!
 Měj se dobře! — Ját jdu těžkým krokem!

Květné louky! vyť se v nové s rokem
 oblečete roucho spanilé.
 Libý proudu! ty vždy vlny své
 s chřestem uzříš téci volným tokem.

Mé však růže v tváři denně vadnou,
 v stehně sfla klesá, — žfly chladnou,
 aniž více zkvete jaro mé,

když mi vrstvy sněhu na leb padnou.
 Měj se dobře, vlasti! — Kraje tvé
 slunce živ, a láskou prsy³⁾ mé!

Jitro.

Dafnys, Melina.

D. Zdráva buď, sestro! Kam včasné tak zrána?
 Ještě si dříme i straka i vrána.

M. Budiž mi pozdraven! — Lezu tu v háj;
 květen jej v květnici změnil a v ráj.

D. Pojď⁴⁾ jen sem, Melino, cosí ti povím.

M. Nepůjdu! — Sklamat, jak onehdy? — to vím.

D. Bláhová! Nech to a pojď⁴⁾! *M.* Kde pak květ
 vezmu? *D.* Je zahrada má toho svět.⁵⁾

¹⁾ Patrně Janu Blahoslavu Benediktínu.

²⁾ Tak ve vydání prvotním, a nyní jest doporučováno „slz“, ačkoli dle
 ottova „Slovníku“ III. 464. „slzí“ jest již od 300 let, a to bezpochyby proto,
 přirozená mluva ráda dává přednost libozvuku před správností.

³⁾ Viz poznámku na str. 52.

⁴⁾ V prvotním vydání vytištěno „Pod“, a to všude, kde se vyskytá.

⁵⁾ Je toho svět = plna (dle Tkáče).

M. Sama, ach, k tobě zde? Kdyby kdo hleděl.

D. Matka snad? — Což, byť i otec to věděl.

Jen se ty kasej a přes plot se vhoď!¹⁾

M. Tu jsem! Cos chtěl? Mluv a k květům mě vod.

D. Sedněm²⁾ si tuto, hle, pod vrby trochu!

M. Pod vrby! — rosa je, medový hochu.

D. Kvítky chceš? Darma nic. Dostaneš vše,
pozdrav však zpěvem prv jaro mi zde.

M. Schytralče! — pravda sic jitro je krásné.

D. Tobě pak hrdlo, jak víme, je hlásné.

M. Chceš-li se připojit, otevru rty.

D. Proměnné? — Budiž! jen začni již ty!

Melina.

Zima již klesá!

Leskne se máj!

Tvorstvo vše plesá.

Z země je ráj.

Flořiny dítky,

milostné kvítky

snesly se v háj.

Dafnys.

Větry již pouští

balšamu dech:

zřídlo pak houští

skropuje mech.

Krása se chvěje,

radost se směje

ode stran všech.

Oba.

Ó, vítěj, ó, vítěj, ó, rozmilý máji!

Ó, proudy, ó, růže, ó, palmy tam v háji!

Vy, všickni, jej slavte, on zajisté sám

vás vzkřísil a život i slíčnosť dal vám.

Melina.

Vlaštovku vlasti

vracuje cit.

Strnad si v chrasti

zvoluje byt.

¹⁾ Viz na str. 13.

²⁾ Tak v prvotním vydání.

Všecko jde k svému. —
Srdci, ach, mému
těžce se krýt.

Dafnys.

Všecko se pojí,
co se jen zná.¹⁾
Droзда drozd kojí:
s květem květ hrá.
Holeček holku²⁾
zůve si k spolku,
ját — tebe — má!

Melina.

Ach, milý, mně cosi jme srdce a klíží. —
Co! jistě se kdosi tam od zadu blíží.
Tak teskno mi nádra, ach, sevřelo cos,
jak kdyby mi truchlý měl nastati los.

Dafnys.

I k čemu je, dítě, ta bázeň? Aj, chřestí
jen s jekotem voda, ta zvěstuje štěstí,
a větry jen vanou, ti líbají květ,
a s námi se baví: my zpívejme hned.

Oba.

Příroda holá
zakvetla zas.
K blahosti volá
života hlas.
Zrostliny čijí,
blaženost pijí
z plnosti kras.

Nás však cos souží.
Nádra, ach, žhnou —
srdce jen touží —
prsy³⁾ již mrou.
Plamenem zhusta
žížnivá ústa
bez vlahy schnou.

¹⁾ Viz na str. 13.

²⁾ Viz na str. 13. a 57.

³⁾ Viz poznámku na str. 52.

Lilium pije,
 chřadne-li kdy,
 rosu a lije
 zápachy vždy.
 Nuže, my blažme
 prsy ¹⁾ a vlažme
 vyprahlé rty!

Zhasme jej, zhasme
 oheň ten zlý!
 Zhasme jej, zhasme,
 neboť jest zlý!
 Mozky i kosti,
 kudy se vhostí,
 spáliti ví.

Ach, láska, ta budí a koření štěstí!
 Již vře a již číše nám rozkoše chřestí.
 Ach, život — ó, duše, jenž miluješ, svol
 v to cítění sladké a v libý ten bol!

* * *

Tak ti dva Květen, hle, vítali pěkně.
 Dál co se dalo, kdo miloval, řekne.
 Slunce v tom vzejde: tu Melina vskok
 bez květin k domovu napiala krok.

Napomenutí.

(Připsáno O. C.)

Zkvetla země: v háji Nymfy vijí,
 rozdělené v spolky veselé,
 z hrdých růží věnce zardělé,
 vzácný dar, jímž ²⁾ jasně čelo kryjí.

Zde se z hrozna zlaté slzy lijí;
 zovou k stolu srdce zatmělé;
 jimi ³⁾ sladnou péče kyselé,
 duch se zpíná, zkřehlé síly žijí.

¹⁾ Viz poznámku na str. 52.

²⁾ V prvotním vydání jest „nímž“.

³⁾ V prvotním vydání jest „nimi“.

Tam se s chřestem zřídlo s houští řtí,
v moře běžíc: — naše polkne dny,
příтели, tak rychle propašť tmy.

Žij¹⁾, když jsi tu! — trhej živé kvítí,
pokud čerstvá v žilách chřestí krev!
Máš-li pak ho, pomni na — můj zpěv.

Poslední noc.²⁾

Jak zapadlo slunce, jak mrákota hustá
se rozlila nebem, až stála zem pustá,
jak mlčelo všecko, jen z řeky šel chřest,
a větrové váli skrz chrasti a klest³⁾):

tu v dolině tmavé, blíž jeskyně valné,
dva mužové silní šli po cestě skalné
a kráčeli dále a nohama les
ten měřili švižné⁴⁾ a strojili ples:

když obloha zavzní i rachotí hromy
a lítají blesky, až třískají stromy,
zem celá se třese a skaliny řvou
a proudy se valí a v dolinu jdou.

„Pojď, bratře,“ tak vece z nich jeden, „ať ujdem⁵⁾
té strašlivé bouře a v jeskyni půjdem.“
„Ach nejdu! mne srdce mé táhne tím víc:
jdu⁶⁾ dál, byt i smrti jsem jíti měl vstříc.“

„Jak's proměněn, bratře: k nám stydneš, co kámen?
Jen jedné⁷⁾ tě hřeje a zžírá vždy plamen.
Ta ohromná bouře, ta dalekost cest —“
„Mlč! jedno mně vše teď a tolikéž jest.“

Prv, nežli se vznese tam Dennice v nebe,
jsem při spolku opět, pak zhlídnu i tebe.“
V tu zbojníků vůdce, v tu Jánošík řeč,
hle, promluviv, chvátal skrz chrastiny přeč.

¹⁾ V prvotním vydání jest „ží“.

²⁾ Viz na str. 13. přítomného spisu.

³⁾ Viz poznámku na str. 48.

⁴⁾ Viz poznámku na str. 48. a 66.

⁵⁾ „ať ujdem“ v prvotním vydání vytištěno není, nýbrž inkoustem připsáno.

⁶⁾ V prvotním vydání jest „du“.

⁷⁾ Totiž milenky.

Jej pudila láska: a k Mařeně milé
ho nosily nohy, co šípové, čilé:
i mýjelo všecko, i zůstal vzad les,
a leží mu drahá již před tváří ves.

„Ó! Mařeno milá: můj poklade stkvostný,
I spíš-li? čis mrtva? či cit tě jal zlostný,
že čekati dlouho, že musím zde stát,
že nepohneš dveřmi, že necháš mě zvat?“

„Ach, ty-li jsi, milý? Jak pozdě! Hle, tvého
jsem neznala hlasu, tak dávno již mého
jsi neviděl krovu: nu, do kořen jsou
již dvěře, jen rychle vstup v ložnici mou.“

„Ó, dívčino zlatá! ó spanilé dítě!
jak miluji tebe! — Ó, slejte mě, slejte¹⁾
s ní, duchové, věčně, ať věčně jsem s ní,
ať cítí, ať pozná, jak miluji ji!

Ó, jediné milá! ó, života vnado!
již po tobě zdávna jsem toužil, a rádo
se srdce sem neslo a letělo v skok —
než dobře ti známý los stavoval krok.

Proč, útěcho srdce, ti praviti dále!
Mně hodina šťastná teď bila: já stále
se přibral sem k sobě: než krátký je čas,
onť roztrhne obou nás z půlnoci zas.“

„Nech, milý, nech toho, co srdce mi svírá,
co sužuje duši, co naději stírá!
Teď kvete nám radost, ta zaženiž mrak,
ta udusiž bázeň, ta vyjasniž zrak!“

„Ó, spanilé dítě! ó, dívčino zlatá!
mne spojila s tebou tak cítění svatá,
že oheň i voda mne nedělí víc,
bych třebaš i smrti šel pro tebe vstříc.

Jak sladká se rozkoš, jak příjemné muky
mých zmáhají náder, své kdykoli ruky
zde přes krk tvůj vztáhnou a dotknu se tvé
rty svými tam tváři té liliové.“

¹⁾ V prvotním vydání jest „slíte“.

„Ach, milý, jak hořím, jak líbezně chřadnu,
když v náručí tvém jsem, když v lokty ti padnu.
Ó, cítění sladké! ó, žádaný bol!
Svol v nevinné hříčky, ó, muži můj, svol.“¹⁾

Ó, život, ó, muky, ó, podivná číše!
Již nevře, již chladne krev, nádra jsou tiše.
„Slyš, milá! co ti je? i zdali pak spíš?
Tys usnula jistě: než vidím, že bdíš.“

„Již nespím, můj milý; mně prsy²⁾ cos lomí.
Mé srdce mi puká, a duchové chromí:
jáť znamenám cosi, mne napadá strach;
jen mračna již vidím a hroby a prach.“

„Nač medle ta bázeň? Ó, dítě mé zlaté,
mne spojilo s tebou tak cítění svaté,
že oheň i voda nás nedělí víc,
bych třebaš i smrti šel pro tebe vstříc.“

„Slyš, muži, ten osud, slyš znamení hoře.
Jak usnu, i spatřím hned zkalené moře,
a visetí nad ním dvě srdce, a vždy
jen hořeti ohněm, a zahánět tmy.“

I pukne se jedno, i pukne se druhé,
a krve se proudí z nich potoky tuhé,
a blednou a chřadnou, i shtlí je tma
a zkalené moře a hlubina ta.“

„Nech toho, má milá, je mámení pouhé!
Nač trápení zdarma si tropiti dlouhé?
Jest klamavé zdání, jest klamavý sen,
onť jako noc mine, když zasvítí den.“

„Mnou vidění nehrá: mé prsy²⁾ cos lomí,
mé srdce mi puká, a duchové chromí.
Jáť znamenám cosi: mne napadá strach:
jen mračna již vidím a hroby a prach.“

Ach, milý, náš život jen na vlase visí.
Zdaž, zhyneš-li jednou, mne více kdo vzkřísí?
Jest tisíc a tisíc již hotovo střel,
jenž čekají, kdybys jim na ránu šel.“

¹⁾ Tato druhá část uvozovek v prvotním vydání není.

²⁾ Viz poznámku na str. 52.

„Je pravda, můj život je podroben strasti.
 Já nemohu stálé mít ještě teď vlasti.
 Mé alevšak hrdé se neleká těch
 střel ohnivých srdce a pohrom tam všech.

Já zahvízdnu jednou, a mužů se černá
 mých přilíne lůza; a sekera věrná
 lid roubati mžikem je hotova vždy,
 jen jedno necht řeknou mé slovo jí rty.

Však potřebí není mně takto se bránit,
 i způsobem jiným já budu se chránit.
 Již lesů se spouštím, již vstupuji v svět —
 již po horách — hájích víc nebudu pět.

Teď na světlo vyjdu: má vino, buď nemá:
 mé srdce v tom lesku, v němž klesati nemá.
 Teď svobodně budu i s tebou si žít,
 jak lidé a já i ty chceme to mít.

Pak tebe, má milá, již vezmu teď k sobě:
 jáť o malý přijdu čas jistotně k tobě.
 Jen pomni vždy na mne: jen v srdci mě nos.
 Aj, šťastný nám oboum již nastává los?¹⁾

„Ó, výborný muži! ó, útěcho zlatá!
 mne sklonila k tobě tak citění svatá,
 že oheň i voda mne¹⁾ nedělí víc,
 bych třebaš i smrti šla pro tebe vstříc.“

„Tam v krajině štěstí a v pokojné říši
 se budeme blažit a rozkoš pít z číši
 té libosti plné a milostných vнад. —
 Tam k volnému bytu ti postavím hrad.“

„Ach, milý, již znovu v mých prsích vře hoře.
 Hle, nebem se ranní již zarděla zoře!
 I pomni, že kvapí, že pomijí čas.
 Jdi! v srdci tak volá mém jakýsi hlas.“

„Ó, duše! ó, rozkoš! ó, život! ó, štěstí!
 Jak loučit se s tebou, v mém srdci bol chřestí!
 Již hodina bije! — již uplynul čas! —
 kých tebe drahou já hned uvidím zas!“

¹⁾ Viz poznámku na str. 52.

„Buď pamětliv, muži, těch přesvatých slibů!“
 „Nu, ještě tě jednou v tvář políbím libou!“
 „Ach, nastojte!“ zkríkne ta mladice v tom
 a padne, jak kdyby ji potřel byl hrom.

Nebť oděnců houfy se sesuly k domu
 a vlomily dvěře a vkročily k tomu,
 jenž v světě se nebál, jenž zmužilý stál,
 když třískaly hromy a vicher ¹⁾ když řval!

I strhne se bitka; tu Jánošík zbraní
 svou udatně, směle a statně se brání.
 Již zahání mnohé, již tiskne je zpět
 a tepe a mlátí, až strachem mře svět.

Již rány jak kroupy se sypaly prudce,
 i byl by jich jistě ten vysekal vůdce,
 než bába se zjeví a záhuba s ní:
 tam neplatí mužnost, kde čertové bdí. —

Ta kázala sypat moc po zemi hrachu,
 by nemoh' krok pevný on učinit v prachu:
 ta kouznila přes to (tak rozprávka dí),
 a hrdina padá, jsa lapen skrz ní.

V tom, železem svázán jsa v nohy i v ruce,
 se ohlídne na choť, a sepiav se prudce,
 v nic ztroskotá pouta a roztrhne je
 a k milence letí a křísit ji chce.

I popadne ruku, — žeť studená, — vidí,
 i mřelo mu srdce, a zhlédna těch lidí:
 „Ját bez ní,“ řka, „žítí již nežádám víc!“
 Sám převčasné smrti tak pospíchal vstříc.

Již obětí jich se chlap ²⁾ prchlé stal zloby,
 kdy procitnouc dívka se pozdvihla z mdloby.
 Ó, bolestná ráno! aj, sotvaže zří
 dne světlo, jme znova ji závrat, a mdlí.

„Měj, světe, se dobře! Je v konci mé dílo!
 Zem bez něho pustá; s ním zemřítí milo!“
 V to zalká a bolem choť zkřehlá co sloup
 se v bezednou sřtí vln trhavých hloub.

¹⁾ Tak v prvotním vydání, ale Tkáč upozornil, že říká se „povicher“, nikoli „vicher“ a že by mělo být „vichor“ jako níže „Sevor“.

²⁾ = silný člověk.

Ach, láska, ta není jen žert a hra pouhá!
 Z ní rozkoše plynou, z ní trápení dlouhá;
 z ní balšamy sladké co mléko a strď¹⁾;
 než zároveň trpká žluč, často i smrt.

Potůček.

Zastav maličko,
 libý potůčku,
 vlny chřestící
 kyprým výmolem
 květné doliny!
 Poslyš zmlklého
 mého úpění!
 Poslyš původu²⁾
 rány bolestné!
 Spatřiv nedávno
 tamto přehezkou
 trhat Libinku
 v poli pod hájem
 jarní růžinky,
 cosi v srdci jsem
 cítil vznikati,
 an mě vždy víc a
 více rmoutilo.
 V sladkém mámení
 své jsem trávil dny,
 sprvu nevěda
 lásky chytrosti.
 Jednou Libinku
 opět nenadál
 zočiv na louce,
 k ní jsem s třesením
 blíže přistoupil,
 chtěje příhodu
 tuto sdělit s ní.
 Jedva slova jsem
 s bázní promluvil:
 když, aj, s zardélou
 tvář vzezřevši
 na mne, letěla
 do hustého kře.
 Nyní nadarmo
 touže po krásné,

¹⁾ Střed, med. (*Pozn. Šaf.*) — V prvotním vydání jest „strď“ místo „strď“.

²⁾ Tak v prvotním vydání místo „původu“.

bloudím sem a tam,
 místa nemaje.
 Dobrý potůčku,
 krásu přírody!
 ježto vždycky své
 vody stříbrné
 svým se vinoucí
 tokem lahodně
 pořád sprovázíš
 po světě, kdy snad
 někde uzíš ji,
 pověz, co jsi z mých
 úst teď uslyšel:
 že bez Libinky
 žítí nemohu;
 že pro Libinku
 živé pomíjím.

Ctnost. ¹⁾

Blaze tomu, kdo, nepoznaje zlosti,
 stezkou života kráčí v nevinnosti;
 v jehož šlechetné, jemné vidět tváři
 dobroty září.

Srdci toho se přirození směje;
 rozkoš do něho z lůna svého leje;
 vůní balšamovou jej naplňuje,
 obveseluje.

Kdo své zajisté, prost jsa hříchů světa,
 v stálém plnění povinností léta
 trávil, marností nepáchaje plzkých,
 chlípností mrzkých;

kdo po výměřené táhl cestě k cíli;
 kdo se nespustil ctnosti žádnou chvíli:
 tenť již koruny dostal nekonečné
 slávy a věčné.

Tomu radosti poskytuje čisté
 vlastní vědomí neviny, jenž jisté
 lidem veškerým uděluje moci,
 ve dne i v noci.

¹⁾ Viz na str. 13. přítomného spisu.

Ten buď k blankytu zdvihne oči nebe,
 buďto samého spatří jimi ¹⁾ sebe;
 buď po zeleném chodit bude háji;
 bude vždy v ráji.

Ten buď oblohou hromy hrozné hučet,
 buďto chrastinou vichry zpurné fučet
 slyší, mužnosti neutrácí pevné,
 stálosti zjevné.

Pustý pro něho se svým květem les má
 tolik sličnosti, kolik ona rovná
 v různém zahrádka rouchu, kolik sady
 beze vší vady.

Stejně přírodu všudy vyšlechtila
 ruka moudrosti ²⁾; by však v duši lila
 balšam nebeský, sluší ctnostným býti,
 poctivě žíti.

S e n. ³⁾

Tvé teď, ušlechtilý mládenče, zásluhy,
 synu černoocké Ročněny zdařilý,
 bude hluboko zvučným
 loutna velebit ohlasem!

Ty sám útěcha jsi smrtedlníka, an
 srdce, pohromou dne umořen, pozbývá,
 ty jej lehkými křídly
 zticha přikryti pospícháš.

V lůnu hedvábném pak zpoznova námodré
 chladfš výmoly žil nebeským balšamem:
 mozkiem napájíš lvovým
 hýzdí ⁴⁾ po krmi ⁵⁾ toužící.

Štědře zemdlenému také i tenkrátě
 duchu potřebné znáš živnosti podati,
 různé žádosti jeho
 plně způsobem podivným.

¹⁾ V prvotním vydání jest „nimi“.

²⁾ V prvotním vydání jest „múdrosti“.

³⁾ Viz na str. 18. přítomného spisu.

⁴⁾ Tak ve vydání prvotním, ale Tkáč míní čísti „hýzdi“ a praví: „jest to akk. od „hýzď“, což snad znamená to, co „hyd, luza“ (?) aneb „stehna“? (v. Kott: hýždě).“

⁵⁾ V prvotním vydání jest „pokrmi“.

Nuzný v okamžení oplývá zlatem a
zámky převysoké zakládá nádherně:
v ráji rozkoší dříme,
zpítý proménou šťastlivou.

Květlý v náručích mní hošfk an spanilou
drží milenku svou, jediné zvolenou;
věrnost zaslíbiv krásné,
žádá rovného srdéčka.

Zpupný v brnění svém hrdina poráží
soky choulostivé, ohromné křikaje:
řtí po hlavě s plachých
koní odpůrce zranené.

Takto rozmanité působě kochání
mysli, navracuješ lidi Dnu nazpátek,
vším je bohatě nadav,
čehož hledali ubozí.

Tys mne začasté již posilnil: budeš-li
schránkou budoucně mou, radostně zpívaje,
s roční obětí budu
v tvé ti dvořiti besídce.

Na lípu.

Lípo, ozdobo stínnavého lesu,
síllo bohopustných hor, tobě nesu
skrovnou vděčnosti obět v krátkém pění,
v nechlubném zuění.

Stín tvých ratolestí mou duši blaží
svatou rozkoší; srdce mírně vlaší,
jejžto horlivý plamen valně svírá,
pokryté zžírání.

Útlé trávníku lůno vysokého,
zdobné červenem jahod, zemdeného
údům básníka někdy podá časné
čerstvosti jasné.

Chladná jeskyně, jižto rozkladité
větvě tvého tam zdí pně, náležitě
mne před útokem slunce bude chránit,
před větrem bránit.

Z tvých si halouzek uplet věnec stkvostný
u tvých kořenů, stromu přemilostný,
svou já budoucně s šeptem tichých hlásků
hlásat chci lásku.

Zašlý a vzešlý ráj. ¹⁾

Kvetl ²⁾ ráj. I povstane vítr,
vítr půlnoční.

A povrchnost země zkřehla,
ta libost drnu zvlášť.
Zde louka zármutkem lehla,
ji bílý kryje docela ³⁾ plášť.
Tam strom, jsa zemdlín, mrazem spí,
když ratolest
schne pro bolest
a žluté listí pouští.

Zde hlavu lilie kloní,
již bledne, již chřadne, již mře, již je — po ní.
Tam zřídlo nešepce více,
co ledové dostalo líce,
i líbezný oněměl jek.
Jen Sevor ⁴⁾, ten zuřivý, houští
se s náramným třeskotem spouští,
až lesy klestí
tam, kudy chřestí
ten strašný nezhody zhoubné vztek.
Pustne háj i sad:
mrtvé krásy leží,
co chmurné nebe sněží:
zkáza, zkáza těží
v bouři rájem v před i v zad.

Již vzdálí smutná hledá
si jinou vlaštovka vlast.
Sám stehlík písňe lká žalostné,
že milostné
mu k příbytku více nedá
teď skrýše pustá chrašť.

¹⁾ Viz na str. 13. přítomného spisu. (Báseň tato snad účinkovala tak na podobu vnější některých míst Polákovy „Vznešenosti přírody“.) R. 182 jest otištěna v Macháčkové „Krasořečníku“.

²⁾ V prvotním vydání jest „květl“.

³⁾ Macháček „docela“ vynechal.

⁴⁾ Sevor, vítr půlnoční. (Pozn. Šaf.) — Macháček otiskl „Sever“.

Vše, ztráty želíc, kvílí;
 i ptactvo, i skoty ¹⁾, i bylí.
 Než darmo náfek zní!
 Ten, k němuž plyne, dřímá:
 co lidi i Bohy jímá,
 tím zhrdá osud zlý.

Zima kyne
 na zem:
 rázem
 život hyne:
 krásy mrou,
 podtaté zlobivou Sevora kosou,
 nevládnou balsamem, nevládnou rosou,
 klesají, prchají, v mizinu jdou.
 Truchlá, zpustlá země stojí!
 Smrt se rojí
 v nevoli
 po poli,
 zchvacuje, cožkoli popadne, z světa.
 Již po libosti života, již po kráse je veta!

Hrozné, hrozné jsou divy přirození!
 Samo sebe, aj, tráví, plod svůj plení!
 Sotva vzniklo, již všecko, což je zde,
 všecko, všecko, i byt můj na zmar jde!

I což to? nesu kamto ²⁾
 se z poušti v poušť?

Zdaž v duchu? Než jasně hledím,
 jsou čisté smysly mé.
 Kde jsem? Proč v oblaku sedím?
 Kdo sype rosu s mrákoty té? —
 Ha! mlha vstává, vstává výš,
 a s roviny
 se v strminy
 a vyšší zdlouha dme říš.
 Mně cosi mámenost vlelo
 a lahodné předcity v duši i v tělo.
 Mé prsy ³⁾ zvolněly milo,
 co libé se teplo v ně slilo,
 a nadbytek pochotných pár.

¹⁾ Macháček otiskl „skoty“.

²⁾ V originále také tento verš začíná se iniciálkou.

³⁾ Viz poznámku na str. 52.

Hle, jasné je bez mraku nebe,
 an v blankyt teď obleklo sebe!
 I života kmen
 svou přes oblouk ven
 tam slunce zlatou si vzneslo tvář.

Vše se chápe žít!
 Tam se nebe směje
 a sladkou rozkoš leje
 v nádra, jimiž¹⁾ chvěje
 dech, an zticha počne víť.

Kam vrhnout okem blíže?
 Aj, vyschlý zašustěl les. —
 Co zřím? — tam v myrtové dolině
 tři Bohyně,
 jež růžový řetěz víže,
 si lehký vedou ples.
 Tu jacint²⁾ ambrou kropí
 a tekuté zápachy topí.
 Tam perlami vře spád
 vln modrých; při něm stádo,
 tou hudbou jsa zpito, rádo
 svůj v pastvu spouští řád.

Zkvetly háje!
 Kvítí
 cítí
 krásu máje!
 Pstře se luh
 barvami posetý, zvlažený proudem,
 jemužto na odpor střeluje³⁾ bloudem
 tékavým hvězdami skropený pstruh.

Radost, radost všudy kvete
 v širém světě! —
 Pupenec
 ve věnec
 vine se nad hrobem s nebeské růže! —
 Kdo všecku rozkoš, kdo tu radost vysloviti⁴⁾ může?

¹⁾ V prvotním vydání jest „nimiž“.

²⁾ Macháček omylem má „jaynt“.

³⁾ střelovati (srv. „ničovati“ na str. 57. a 63.) = střeliti, probáněti se.

⁴⁾ Tak v prvotním vydání, ačkoli verš by lépe zněl, kdyby bylo „vy-
 sloviti“. (V prvotním vydání infinitivy, které nejsou ukončeny v „ti“, končí se
 tvrdým „t“.)

Divné, divné jest dílo přirození!
 Kde se mařiti zdá, tam — pokolení
 nových budí krás: pustý zimy rum,
 tak, co jara lesk, jeví věčný um.

Šetřiz zdárné světy změny,¹⁾
 kdo se octneš v losu jho!

Mračna mizí jako pěny,
 máš i vír své tiché dno.
 Nechtěj trudným nárkem smáčet
 tváři želem sevřeně;

že zkrz trny musíš kráčet
 v lokty²⁾ smrti studené.
 Nebť i v temné hrobů brány
 světlo s láskou proráží:
 z smrtebné smrti rány
 čerstvý život vyráží.

Když se obor světů boří,
 vadne zem a hvězdy mrou,
 tu se vesmír³⁾ znovu tvoří,
 z mdloby křísí krásu svou.

Darmo hloubat vtipu mdlému,
 stavět skladný tvarů⁴⁾ svět,
 výhošť dát zde bydlu svému,
 k vyšším bytům pnouti let.

Když se z země hlubokosti
 vznesu⁵⁾ křídlem orlovým,
 vzletím k hvězdné vysokosti,
 zbuzen třeskem hromovým,
 nad svým strojem téměř zajdu,
 patře na dno pískové,
 až se, promnuv oči, najdu
 v lůně houšti myrtové.

Toužení.

Sem pospěš, dítě zlaté!
 Pojď v lokty milovné!
 Mně chřadnou prsy⁶⁾ spiaté:
 sem pospěš, dítě zlaté!

¹⁾ V originále také tento verš začíná se iniciálkou.

²⁾ Macháček otiskl „rámě“.

³⁾ ves mír, universum, okršlek světa. (*Pozn. Šaf.*) — Jako „vesmír“ ud čarou a pod čarou „ves mír“ zde, tak i v prvotním vydání. Viz i na str. 13. přítomného spisu.

⁴⁾ tvar, vidka, idea. (*Pozn. Šaf.*) — Macháček otiskl „videk“. (Viz i na str. 13. přítomného spisu.)

⁵⁾ Macháček otiskl „vzhůru“ a ve verši předešlém „ze“ místo „se z“.

⁶⁾ Viz poznámku na str. 52.

Pak pocit toužby svaté
 zde v houšti zertovné.
 Sem pospěš, dítě zlaté!
 Pojď v lokty milovné!

Ó, libý lásky vzore!
 Ty kmene života!
 Mé srdce rmoutí hoře:
 ó, libý lásky vzore,
 kde nejsi, zem i moře
 i mne jme němota.
 Ó, libý lásky vzore!
 Ty kmene života!

Ó, krásný kvítku máje!
 Ó, panno milosti!
 Tvůj pohled budí ráje,
 ó, krásný kvítku máje!
 i duši mou, i háje,
 i zřídla k radosti.
 Ó, krásný kvítku máje!
 Ó, panno milosti!

Život a smrt. ¹⁾

Buď zdrávo, světlo denní!
 Mně hasne v oku zrak.
 Zde místa pro mě není:
 buď zdrávo, světlo denní!
 Jak náhle vše se mění:
 tu mrká, tam je mrak!
 Buď zdrávo, světlo denní!
 Mně hasne v oku zrak.

Jest sladký život v světě:
 jsou dnové mladosti.
 I mou, ach, stezkou v létě,
 kdy sladký život v světě,
 se smály v čerstvém květe
 krás zemských plnosti.
 Jest sladký život v světě:
 jsou dnové mladosti.

¹⁾ Viz na str. 8. přítomného spisu. R. 1823. jest otištěna v Macháčkově „Krasořečníku“.

Již, světe, táhnu z tebe!
 Buď věčně, věčně zdráv!
 Hle, dech mi cosi střebe:
 již táhnu, světe, z tebe!
 Což? — nové vidím nebe, —
 vlast novou, — nový stav. —
 Již, světe, táhnu z tebe!
 Buď věčně — věčně — zdráv!

Já a ty. ¹⁾

Cože si chechtáš, pokoutně číhaje? —
 To jde mi k duhu. — Přejem ti vděčně vždy
 těch líků, nám však z lásky odpusť.
 Tamto, kde oslice fíky mlsá,

tam hled, i nedbám, služ ti, co onomu
 to k zdraví starci. — Důtklivě utrháš.
 Než zdarma! nesmát se, když se ti
 po prachu papršlek zlatý válí? —

Tak mníš? Nás, milý, prouhové vzdálení.
 hned z rána žití pojali v lůno své.
 Mé svížíím v houšti mchem, tvé člány
 hedvábem zpevněly mhavotkaným.

Teď číš ti červcem růží se honosí,
 až k hvězdám v zpupné slávě se zpínajíc.
 Jak se to zlato rdí! I zslne,
 kdožkoli vrhne jen bokem naň vzor.

Má z prosté kůry zřezaná pod bílou
 (ó, nevinu té!) prázduje lilíí.
 Ta nelhá: rosná mně z ní čerstvé
 koření libivost každou ambra.

Ty žízníš! rty tvé vypráhly požárem.
 Jsi mdlý, jsi, až strach! Leskot tě zarazil.
 Proč po něm saháš? Žádné, věř mi,
 Tantalů vláhy ten zábrysk nedá.

Pojď, vrať se nazad! V chládku si pod šumným,
 kdy nás chuť ujme, hájkem mok perlový
 (ten balsam zocelil mně svaly!)
 hojně chcem čerpati z živých zdrojů.

¹⁾ Viz na str. 13. přítomného spisu.

I přec se zdráháš? — Z výšky té? Nemožná. —
 Jest mi tě líto. Slyš, zde je pelyňku
 moc: dám ho v číš, anť lék je proti
 závratu. Neboj se! Chápeš? Buď zdrav!

Lýdia.

Spanilá Lýdio, děvčátko krásné,
 bělíš nad mléko a lilium jasné,
 nad běločervenou růžinky ctnost,
 uměle hlazenou slonovou kost!

Holčičko, vyviň ty kadeře vité,
 rusé a stkvělejší nad zlato bité,
 kteréž by, vyrostši nad krkem tvým,
 polem se vinulo liliovým.

Vyviň i hvězdnaté oči i černé
 obrvy ¹⁾, holko, ty záslony věrné;
 vyviň i nádherných růžiček pár,
 zalitou červenem brunátu ²⁾ tvář.

Sem, sem tvé pysky, ty korály hladké!
 Dávej, jak holubě, hubičky sladké.
 Dívčino, ty mi ssáš (jaková lešť!)
 rozkoší ztřeštěné dušinky čest.

Srdce mi zžírá tvé hubičkování.
 K čemu ti živé, ha, krve mé ssání?
 Krej, krej, krej cecíčky, jablka dvě!
 Mlékem teď stesknutým bobtější hle!

Z lůna se pochotná ³⁾ skořice ⁴⁾ leje,
 všudy a odevšad s tebe se směje
 plný, aj, vnady a sličnosti svět.
 Krej, krej si cecíčky, vábící květ.

Jaké, ach, trápení! Zraněn jsem zcela
 pýchou a bujností bílého těla.
 Ukrutná, neznáš, že bolestí schnu,
 tak se mne ⁵⁾ zpouštíš, an odpoly mru.

¹⁾ Česky: obočí, staroslovansky, srbsky atd. obrva, jako u nás. (*Posn. Šaf.*) — Tkáč k tomu připomíná, chtě mti „obrvi“: „Šaf. tuším nezná dobře toho slova; ono sluje: obrv, gt. obrvi, duál obrvi, posud tak na Slováci i na Moravě.“

²⁾ brunát = červenec, purpur.

³⁾ = příjemný, libý.

⁴⁾ Synekdochicky místo vůně vůbec.

⁵⁾ V prvotním vydání jest „mě“.

Lenoch.

Hejsa, vzhůru, lenochu,
přestaň lenivěti!
Či snad mníš, vrtochu,
v loži zpráchnivěti?

Slunce dávno vyjelo,
v zlatém sedě voze:
na lid činný vzezřelo,
chodě po obloze.

Města, hrady, dědiny
k své se práci mají.
Vrchy, háje roviny
mrazem skřehlé tají.

Ptactvo s hlukem radostným
jítra pozdravuje:
Stvořitele milostným
péním zvelebuje.

Včely ranní ¹⁾ květin
slítají a domů
skrže hory, dolinky
nosí med s luk, stromů.

Jiné v úli medovém
sladké plásty strojí:
kdežto ony ²⁾ v jedlovém
lesku se brojí.

Každý pilně pracuje,
koná povolání;
orá, kopá, pečuje,
dělá bez přestání.

Každý síly nabývá,
jehož ruce činné:
splniv práci, spočívá
v chládku lípy stinné.

Vidět nelze lenosti,
vše jest živo v světě;
jasná v přirozenosti
všudy čerstvosť kvete.

¹⁾ V prvotním vydání vytištěno „ranní“ zde i všude jinde, kde se vyskytá.

²⁾ V prvotním vydání vytištěno „onny“ zde i všude jinde, kde se vyskytá.

Chtěl-li bys ty jediný
na zemi snad býti,
an, co mrtev, nečinný
umínil si žítí?

Tobě bys byl samému
k hanbě, k škodě věčné;
duši, tělu celému
k zkáze nekonečné.

Přirození nebude
trpět lenivého:
tělo zdraví pozbude
brzo takového.

Protož prospěš povstati
mžikem z lůžka svého:
prospěš slušně jednati,
dojdeš štěstí všeho!

Odláčet tvé pracnosti
bude přirození:
v každickém kři v hojnosti
najdeš potěšení.

Piseň.

Ó, dcero nebes s jarní tváří,
ó, zlatovlasé dítě mé,
mně růžovou tvé krásy září,
aj, slepnou oči žíznivé.

Již dávno pro cos chřadnu tise,
ach! pro tvou sladkou hubičku.
Jen sem s ní dobrovolně spíše,
sic políbím sám paničku!

Pak máš-li želeť mého činu,
jsem ti ji hotov mžikem zpět,
bych smazal svévolnosti vinu,
já stonásobně vrátit hned.

Bürger.

Dythyrambe.

Nikda, to věřte,
žáden se z Bohů
nezjeví sám.

Sotva jest Bachus, ten veselý, se mnou ¹⁾,
 již je i Amor zde, s radostí jemnou,
 Fébus též spanilý přichází k nám.

Již táhnou, již všickni
 se Bohové blíží,
 do příbytků zemských
 se nebeští níží.

Zbavte mně, Bohové, smrtedlnosti!
 Můž-li co Božskému člověk dát hosti?
 Vzneste mě k Olympu, tamté váš dvůr.

Ach, radost, ta bydlí
 jen v Zevsově říši,
 ó, lejte mi nektar,
 ó, dejte sem číši!
 Podej mu číse!
 Jen ty, ó, Hébe,
 básníři pň.

Ovlaž mu nebeskou rosou hned oči,
 by, že je Bohem, mněl, jako se točí
 Styx tam, a hrůzy těch nevida vln. ²⁾

Již hrčí, již chřestí
 ta nebeská číse,
 mé oko se jasní,
 a nádra jsou tíše.

Šiller.

Na Umku. ³⁾

Že včasně snad tvé okrasu zahrádky
 chtě květinami zmnožiti novými,
 jsem nesmyslné polních vtrousil
 bylinek, odpust, ó, Umko drahá!

Mé u toku vod kvetoucí otočník ⁴⁾,
 an hrdým mění blankytem zeleno
 luk, zmámil oko, zbláhající
 útěchu rozložitého pole.

Ne žádost slávy vzbuzená hanebnou,
 jest provinění původem, zpupností;

¹⁾ V prvotním vydání vytištěno „semnou“, a tak i na mnoha místech
 ých předložka splývá se slovem následujícím v jedno.

²⁾ V prvotním vydání za „Bohem“ čárka není a zase jest před „nevida“
 sa ním.

³⁾ Viz na str. 13.

⁴⁾ Rostlina piplovitá,

než zdobné ranným teprv pýřím
mladosti nevládných ¹⁾ kolen křehkost.

Strom z jara dnů svých ovocem trpčejším
svůj jevící vděk, na kroužky zbohatna,
tě sladkým někdy v roztomilém
povolně blažiti bude stínu.

Ha! svrchovaná! libé to vzezření,
jenž přerokošnou obrazí milostnost,
tam v zlatém blesku jasné tváři,
tvou mně, aj, zvěstuje zřejmě přízeň.

b) Básně po různu otištěné.

Oldřich a Božena.

Ballada. ²⁾

„Jen skokem, skokem za námi!
kdo v pole z houští strojí.
Aj! dým a páry před námi!
Tam jistě víska stojí.“
Tak Oldřich, kníže vznešené,
si zůve lovce zplašené
a bádá koně mdlého,
by našel ³⁾ jezdce svého.

Třikrát jim slunce zmizelo,
co hnali těmi klesty.
Třikrát se znova zastkvělo,
co s pravé sešli cesty.

¹⁾ Ve výtisku Riznerově slovo „nevládných“ není; jestit odřeno tak, že zbyla pouze vrchní část prvých tří písmen, i bylo z domyslu ve vydání z r. 1886. chybně otištěno „nevinných“, a teprve nyní na základě výtisku Jirečkova opraveno. (Na toto jakož i na to, co poznámeno na str. 61., pisatel přítomných řádků nahlédl za žití Jirečkova v jeho bytě; k jiným místům výtisku Jirečkova užito nebylo.)

²⁾ Ballada tato jest první báseň Šafaříkova, otištěná v „Prvotinách“ a to v dvojitém čísle 56. a 57., vydaném „ve čtvrtek dne 19. a v neděli dně 22. října 1815“; podepsána jest „Šafary“. (Začátek její Ferd. Schulz otisk v „Osvětě“ 1877., 233.) R. 1823. otištěna v Macháčkově „Krasořečníku“ a r. 1827. Václav Hanka vydal ji v německém překladě V. A. Svobody v „Českých historických zpěvech“.

³⁾ V „Osvětě“ jest „nesl“.

Již téměř všickni klesají,
když náhle v srdci zplesají:
jak kníže okem kyne,
tu strach a starost hyne.

„Kdo z vás zde místo toto zná?
Kdo jeho jméno zjeví?“
Tak ctné se kníže lovců ptá:
než nikdo místa neví.
Jdi, Smílu ¹⁾, ptej se děvčice,
an pere blízko studnice.
Ta tobě ves — a kdo ví? —
i vzdálí dráhy poví!“

„Bůh s tebou, švarná paničko ²⁾!“
„I s vámi, vzácný pane!“
„Jak sluje ves ta, sestřičko,
a v které leží straně?“
Ta víska slove Ztracená,
s den ode dráhy vzdálená:
kdo trochu touže ³⁾ půjde,
i dřívě tamo důže.“

To řekne dívka zděšená
a modré oči sklopí.
Než knížete se plamenná
a prudká žádost chopí.
„I můž-li říci dívčina, —
v čím panství leží dědina?
Kdo blíž ní cestu tratí,
tém jméno k smíchu platí.“ —

„Náš pán je hrabě borovské,
snad věru znám je s vámi?
Dnes bude v tvrzi otcovské;
jen včera byl zde s námi.
Pak ves ta slove Ztracenou,
skrz řeku spodem zhlcenou,
an s hlukem tamto s skálí
se dolů v propast valí.“ ⁴⁾

¹⁾ V „Osvětě“ jest „Smile“.

²⁾ Viz poznámku při básni „Jahody“. Macháček otiskl „dívčičko“.

³⁾ Komparativ k „tuže“. Macháček otiskl „tuže“.

⁴⁾ Macháček otiskl „skalí“ a „valí“.

„Tvé jméno dcerko?“ — „Božena,
 a ¹⁾ Křížin otce mého.“
 „Ó, šťastný, komu's zplozena,
 ty, krásu domu svého!“
 „Smích máte ze mne dítěte!“
 „Ó, věř, že's hodna knížete!“
 „I neměň proto líce! —
 Buď zdráva! — Brzo více!“ —

S tím, zvrtna koně, zaletí
 co hvězda v jasné záři.
 A skokem, skokem v zápětí
 se tratí jezdcí s tváří.
 „Můj Bože, co se děvčeti
 dá od těch pánů slyšeti! —
 Ach, jak mi tělo líce! —
 Než co to: Brzo více?“ —

Tu zmlkla: pak se zarděla
 ta panna jako růže.
 Čím více v srdci smýšlela,
 tím tlouklo srdce touže ²⁾. —
 Než kníže zdlouha, krok co krok,
 si jede polem v před a v bok. ³⁾
 Hle, všickni jasné hledí,
 on sám, ach, smutně sedí!

„Ó, Smflu, medle, jakové
 se dějí divy v světě!
 Ta krása ve vsi takové?
 Tot v trní růže kvete. —
 Jest svědek Bůh, že Boženu
 já sobě pojmu za ženu!
 Ta, ta jen v chotí lůže —
 ta, ta mě sklonit může.“

Již zašlo slunce za horu
 i znovu opět vzešlo,
 než přišlo kníže ke dvoru,
 než v zlatou síň svou vešlo.
 A hle, a i v záři blýštící
 se zastkví zámek knížecí!
 Jak svítí na vše strany,
 jak svítí jeho brány!

¹⁾ „a“ v „Prvotínách“ chybí.

²⁾ Macháček otiskl „tuže“.

³⁾ Druhé „v“ Macháček vynechal.

Trará! trará! ¹⁾ zvuk stříbrný
 se k hlučným vratům nese:
 a radostí se šetrný
 lid pána svého třese.
 „Ctné kníže, pán a vládce náš!
 Ctné kníže, pán a otec náš!
 Ctné kníže v brány vjelo!“
 Tak v celém hradě znělo.

Když zmlknou plesy radostné,
 když vše se tiše koří:
 tu vzniknou hlasy starostné,
 tu láska pokoj boží.
 „Ta ctnost a krása dívčete
 jest hodna ruky knížete!
 Ta, ta jen v světě může
 mě sklonit v chotí lůže.“

A když se ráno, raníčko
 mrak v horní zabral strany,
 a zoře tenko, teníčko
 se v zlaté nesla brány:
 „Znáš, Miloto, ves Ztracenou?
 Jdi, voď mi dívku volenou!
 Jen kolik budeš moci,
 se náhli ve dne v noci.“

„Jdi, pověz jí, že kníže sám
 ji za ženu si bere.
 Jen rychle, spěšně nech se k nám
 to božské dítě sbere. ²⁾
 Na, vezmi prsten knížecí,
 ať přijde v zámek blýstecí,
 ať přijde v zámek zlatý
 a vstoupí v sňatek svatý.“

I vsedne, bodne, odletí
 skrz pole, role, města.
 S ním švižní chlapci v zápětí,
 kam dlaha, dráha, cesta. ³⁾

¹⁾ V „Prvotínách“ vytištěno „Trarah! trarah!“; patrně délka označena způsobem německým.

²⁾ Macháček otiskl „bere“ a „sbere“.

³⁾ V „Prvotínách“ vytištěno „dlaha, drahá cesta“, níže pak, kde vers ten se opakuje, „dlaha, draha, cesta“; tedy prvně „drahá“ a bez čárky za slovem tím, podruhé „draha“ s čárkou za slovem tím. Podobné nesprávně tištěno i na jiných místech a zejména také „drahy“ místo „dráhy“ výše se vyskytá; „dlaha, dráha, cesta“ jsou synonyma. (Macháček otiskl chybně.)

A skokem, skokem k Ztracené
se ženou šiky plamenné;
a den a noc se mění,
než vísky nikde není. —

I svitne ráno, raníčko
a prchne s očí spání.
„Ó, zlatá matko, matičko,
ó, matko, jaké zdání!
Dřív, než se zoře zarděla,
jsem mnoho, mnoho trpěla.
Ó, máti, máti, mému
jest úzko srdci mdlému!“

„Jak usnu pozdě z půlnoci,
tu se ti v putách ¹⁾ spatřím,
i lkám a hledám pomoci,
než všady tma, kam patřím.
V tom sstoupí v září líbezná
a přetne pouta železná
ten z pánů, jemuž cestu
jsem ondy řekla k městu.“

„Jak přetne pouta železná,
jak nohy tíže zbaví:
tu vztáhna ruce vítězná,
mi řetěz na krk staví.
Než řetěz zlatem blýštěcí,
jak nosí slečny hraběcí.
Jak řetěz o krk vrhne —
ach! — cos mě ze sna ztrhne!“

„Jak hezky! Aj, to ²⁾ dcera má
si s pány sničky mívá!
Co člověk ve dne v mysli má,
to se mu v noci snívá.
Nech, dcero, marné myšlení,
pak zbude srdce trápení.
Kdo světlo v noci stfhá,
ten sám chtě v bahno vbíhá.“

A hle, a hle! Tam svatové
trap trap trap! zdola jedou;
kdy stanou státi svatové,
kdy družbu na dvůr vedou.

¹⁾ Macháček otiskl „poutách“.

²⁾ Macháček otiskl „hezky! ajto“.

„Ó, matko, což to znamená?
Co chce ta jízda plamenná?
Ó, matko, matko, mému
jest úzko srdci mdlému!“

„Bůh s tebou, panno Boženo!
Bůh žehnej práce vaše!
My přišli, jakž nám veleno,
nás slalo kníže naše.
Zde přijmi prsten knížecí
a sber se v zámek blyštěcí;
tam budeš panna veská
hned zítra kněžna česká.“

„Mé dceře prsten knížecí?
Ten prsten dceře naší?
Toť prsten slečně hraběcí,
ne prsten dceře naší! —
Ó, páni, to se nestalo,
sem vás ctné kníže neslalo!
Ó, věřte, medle, k čemu
jest dcera naše jemu?“

„Ba právě! kníže dobře zná,
proč tvou si bere dceru.
Když z honby jel, tu dcera tvá
s ním stála při svém džberu.
„Jest svědek Bůh, že Boženu
si někdy pojmu za ženu!“
Tak zvolal mnohdykráté,
ta slova jeho máte!“

„Ó, pomoz, máti milená!“ —
„Mluv!“ — slabé dítě klesá! —
„Zmuž, zmuž se, dívko blažená,
tvé srdce brzo zplesá.
Jen rychle, směle s námi pojd!
I budeš zítra panna chof:
a budeš dívce veské
ctná kněžna země České.“

„Ach, zůstaň při mně, duše má!
Kdo, jdeš-li, o mne stojí!“ —
„Ó, neplač proto, máti má!
Nás nebe brzo spojí.
Kde dcera chotě nabude,
tam matky chybět nebude.
Buď zdráva potud, máti! —
buď zdráva! — přestaň lkáti!“ —

I vsednou, bodnou, odletí
 skrz pole, role města.
 A švižní chlapci v zápětí,
 kam dlaha, dráha, cesta.
 A skokem, skokem z Ztracené
 se ženou šiky plamenné;
 až víska v bledé záři
 se ztratí s jejich tváři.

A dál a dále trap trap trap!
 se stkvoucí průvod vznáší:
 zde panna, tamto chlap a chlap,
 až ohněm skály práší.
 A kolem, kolem po cestě
 se všechno dívá nevěstě,
 jak v slunci s šfje její
 se zlaté vlasy chvějí.

Již třikrát na zem sypalo
 své perly jitro vlahé,
 co bylo kníže vyslalo
 ty posly k dívce drahé.
 I pozve starších ke dvoru,
 pak vejda s nimi v komoru,
 se prostřed sněmu staví
 a takto k sboru praví:

„Ctní páni, podle hodností
 a podle stavu svého,
 vy všickni přáli s vděčností
 dřív dožít sňatku mého.
 Teď vám se vůle splnila:
 mne láska k sňatku sklonila.
 Dnes večer s námi stolí
 ta, již si srdce volí.“

„Má choť je z vísky Ztracené;
 tam chudým otcem posla.
 Nicméně krásy vznešené
 a čistých mravů došla.
 A proto pannu Boženu
 já sobě беру za ženu.
 Ta, ta jen v světě může
 mě sklonit v chotí lůže.“

Tu vznikne šept a chřest a hluk,
 a všickni na se hledí.

I zmlkne šept a chřest a hluk,
a nikdo slova nedf.

V tom Hořín, hrabě borovské,
jsa pán té dívky venkovské
a maje slečnu v dvoře,
tak počne v hlučném sboře:

„My všickni ctíme pokorně,
co Jemnosť kníže velí.
To nám však padá odporně,
to hlasy hrabat dělí,
že, maje dcery hraběcí,
jenž pošly z krve knížecí,
se k sprostné dívce vineš
a sobě rovných mineš.

Ten obyčej vždy panoval
a chován býval stále.
I mníme, by ho zachoval,
by v cele zůstal dále. —
Zda není pro tě panenky? —
Nač, medle, v zemi hraběnky? —
Ó: ¹⁾ přijmi naši zprávu
a nekaz otců slávu!“

„Což nezná hrabě předků svých?
Což nemá o nich zprávy? —
Což nezná hrabě předků mých,
že slepne leskem slávy? —
Krok, první v zemi vývoda,
jímž kvetla vlasti svoboda,
Krok, soudce lidu svého —
kdo zplodil muže ctuého? —

Jest slouhům dáno volení,
jak komu lép a snáze.
Snad, co je slouhům k spasení,
to bude pánu k zkáze?
Lép nechať rodu vznešenost
než svou si zmrhať blaženost.
Ó, páni, k mému štěstí
jen láska cestu klestí!“

A slyš! a slyš! V tom ke dvoru
trap trap trap! jezdci letí.

¹⁾ „Ó“ chybí v „Prvotínách“ i v Macháčkové „Krasořečníku“, ale tuto ve výtisku univerzitní knihovny pražské jest připsáno.

I běží kníže ze sboru,
s ním první, druhý, třetí.
„Ó, vítej, panno rozmilá,
ó, vítej, choti spanilá!
Pojď, pojď sem k hochu svému,
pojď, přilni k srdci mému!“

„Ó, odpusť, kníže vznešené,
kdy dívka v bázni zplývá!
Zde, zde tě v prachu skroušené
mé srdce vroucně vzývá!“
„Préc s bázní, dítě medové!
Hle, již se sešli svatové,
a vše se k svatbě strojí,
jen choť se choť bojí.“

Jak vstane pana stydlivá,
jak v milé lokty klesá:
tu všechněm, všechněm citlivá —
co v ráji — duše zplesá.
„Nu, páni, tuto Boženu
si bere kníže za ženu!
Co srdce vaše cítí,
to vám všem v oku svítí!“

„Zdař tě Bůh, kníže, pane náš!
Zdař tě Bůh, kněžno naše!
My všickni ctíme spolek váš:
Bůh žehnej sňatky vaše!“
Tak zněly hlasy radostné,
až zašlo slunce milostné
a čisté panny růže
až stlaly kněžně v lůže.

Lel a Lila. ¹⁾

Ballada.

Když všecko ve tmě mráкотné,
co přes den tlelo, chladne,
i Lel se k Lile krásotné
když pozdě na noc kradne:

¹⁾ Otištěno v „Prvotínách“ 30. ledna 1816. bez podpisu, ale v Macháčkově „Krasořečníku“ udáno, že jest od Šafaříka.

„Ach, Lilo, Lilo! duše má!
 proč stydne ke mně láska tvá?
 Slyš, važ si slibu mého!
 Vpusť, vpusť mě, hochu svého!“

„Haha! tvůj slib! Tvůj slib a snh,
 ti jednak barvu mění.
 Kad slunce žhne, tad kape snh,
 a nikde znaku není.
 I Lel se slibům vysměje,
 kdy druhá hochu zahřeje.
 Vstup! však hleď, milý Lelu,
 by slib ten nebyl k želu!“

„Tak mě spas Bůh, tak nebe mi
 v den soudný budiž přáno,
 že žádné krom tě na zemi
 mé srdce není vzdáno!
 Smrt, smrt jen svazek rozpojí,
 když Lel se k Lile připojí.
 Ó, přej mzdy svému hochu!
 Slyš! pospěm' v jedno trochu!“

„Ba právě tak! když vřelá krev
 i mozk i žíly zbfhá.
 Jak hustne krev, tak jhne hněv,
 tak žalost vinu stíhá.
 Ó, Lelu! Lelu! stud a čest
 jen snadno zksesne v blud a v trest.
 Zbav, zbav mě medu mého
 a nech mi jedu svého!“

„Ó, nevěř, dítě milené!
 Jen stín a sen tě straší.
 Což neznáš lásky plamenné?
 Zda stín a sen ji plaší?
 Kde láska vře, tam nevěre jed,
 tam nevěre žluč, tam vře jen med.
 Znáš slib a slovo svaté?
 Jak's plaché, dítě zlaté!“

„Mlč! mlč! spoř řeči lichotné
 a pohřiz žádost v moře!
 Co pojde z touhy klopotné?
 Jen trud a strast a hoře.
 Ó, Lelu, na hry milostné
 se linou nářky žalostné!
 Kdy nebe stane přátí,
 tu sama budu lkátí.“

„Ha, dítě, mně se v lokty hoď!
 Pak rozkoš budeš čítí.
 Zda dravých obrů seč a bod
 tě mně kdy může vzítí?“
 „Jak statný — v teplém objetí!
 kde není obra v zápětí;
 kde starost¹⁾ a trud hne k němu,
 tam, tam je jináč jemu.“

„Šli, šli mě, dítě, do pekla!
 Šli, šli mě na kraj světa!
 Já pro tě půjdu do pekla,
 a půjdu na kraj světa.“
 „Ó, Lelu, peklo v pekle buď!
 I země má svůj bol a trud.
 Co rány srdce hojí,
 to za mzdu lásky stojí.“

„Šli, šli mě, dítě, do pekla!
 Šli, šli mě na kraj světa!
 Já pro tě půjdu do pekla,
 a půjdu na kraj světa.“
 „Nu, dobře, dítě zlatinké!
 Tak přej²⁾ mi prosby malinké.
 Chceš klásti život za mne? —
 Buď! měj vše potom na mne!“

„Jak vyjdeš ze vsi na hroby,
 tam kvete růže mladá.
 Kdo po ní sáhne, do mdloby,
 by lvem se stavěl, padá.
 Již mnohá mněla z paniček³⁾,
 ač darmo, nabrat růžiček.
 Choď pro ně! — troufáš sobě?
 Hle, zde jsem za mzdu tobě!“

„Stůj! stůj! — i jinde rolemi
 se mohou rodit růže.
 Na, vraz tam nůž ten do zemi!
 Toť za znak sloužit může.“
 Tak Lila: Lela slova moc,
 co blesk, ven žene v mrak a v noc.
 On projda z ticha vrata,
 skrz sady k hrobům chvátá.

¹⁾ Macháček otiskl „strast“.

²⁾ Macháček otiskl „Popřej“ místo „Tak přej“.

³⁾ Macháček otiskl „dívčiček“.

Jak mine lisy liskové,
 jak dál a dále kráčí:
 „I můž-li býti? — takové
 se divné služby ráčí? —
 Ó, Lilo! tys mi selhala,
 by mne snad na čas zahuala.
 Buď pokoj loži tvému!
 Buď jak buď srdci mému!“

I opře před se v pole zrak,
 i zdvihne oči k nebi.
 Tu v před a v zad jen mrak a mrak,
 tam hvězdy mřely v nebi.
 „Ó, to tě ¹⁾ strašno, strašlivo,
 až v srdci truchlo, truchlivo!
 Jak mnohem lép je tobě,
 an sladce dřímeš sobě!

Ha, co to mumle na roli?
 Co má ten bleskot s námi? —
 I buď co buď, buď kdekoli!
 Bůh, Bůh je všudy s námi! —
 Jak hloupne člověk z večera!
 Kdo viděl můry? — pověra!“ —
 Dost, dost se rozum chápe:
 ach! srdce hrůza sápe.

„Co medle chce ten štek a jek?
 Co huhlá výr tak pozdě?
 Či to vod šum? Či žabstva skřek?
 Či třeskot vichru v hvozdě?“
 Co blíže k hrobům klopotá ²⁾,
 tuž, tuže ³⁾ srdce drkotá.
 Co víc se mysl kojí:
 ach! vlasy vzhůru stojí.

„Ha, což ten modrý plamýnek
 se naschvál v bahně zmítá?
 To věru zmok či kamýnek?
 Či světlomuška lítá?
 Hle, kdo se v noci strachují,
 ti sami sebe sužují:
 kdo sobě směle vodí,
 i v noci šťastně chodí.“

¹⁾ Macháček otiskl „co to“ místo „to tě“.

²⁾ Macháček otiskl „lopotá“.

³⁾ Viz na str. 93.

A viz! a viz! tam z kostnice
 se bledé mûry hrnou.
 Tu tu ho sepe zimnice!
 Tu na smrt nohy trnou!
 „Strach! hrůza! mûry v před i v zad!
 Kam prchnu? Kolem duchů řad!
 Co vyšli? Co mně s duchy?
 Ach! nevěřil jsem v duchy!“

Než mûry po zděch huhuhu!
 Tu, tu se vrátit pozde!
 A s hlukem, s hlukem huhuhu!
 co vícher¹⁾ v pustém hvozdě.
 „Pojď, pojď²⁾ sem blíže, mladoto!“
 „Co to, co mumleš, holoto?
 Ha, kryj³⁾ se! Kohout píše,
 duch kape, půlnoc věje.“

„Slyš, nebluď v noci, mladoto!
 Pojď, poskoč sobě s námi!“
 „Klid, klid se v peklo, holoto!
 Čert, čert se toulej s vámi!“
 A s hlukem, s hlukem huhuhu!
 ta luza po zděch huhuhu!
 A kam jen okem hodí,
 hle, mûra po zdi chodí.

I stane přece na hroby
 a v strachu růže hledá.
 A kolem kolem podoby,
 než růže žádná nedá.
 „Co hledáš po tmě, mladoto!“
 „Klid, klid se v peklo, holoto!“
 To se mu pořád snívá,
 an hrůza srdcem chvívá.

Jak bouří venku holota
 a hůř a hůř se vzteká;
 jak strachem trne mladota,
 co těch se stínů leká:
 aj, doma dívka krásotná
 se v lůžku zhřívá samotna.
 Co Lela při ní není,
 i Lila mysl mění.

¹⁾ Macháček otiskl „vichr“.

²⁾ V „Prvotínách“ jest „Poď, poď“.

³⁾ V „Prvotínách“ jest „kry“.

I čeká, číhá, poslouchá,
 a sen se v tesknost mění.
 Nic neklepe, nic nebouchá:
 ach! milka nikde nenf.
 Již drahně chvíle ubylo,
 co dívče klidu pozbylo;
 již strachem bledlo líce;
 Lel zpátkem nejde více.

„Co, že se mešká milý můj?
 Snad v své se myslí klátí?
 Kýž brzo skoná základ svůj!
 Kýž mi se brzo vrátí!
 Sám obral hříčku dětinskou,
 by kázal mysl hrđinskou.
 Než vejde ke mně v lůže,
 ta hra mu škodit může.

Slyš! Co to cupe klopotem?
 Ha, chřest a chod noh jeho! —
 Ach! — to se pes pne za plotem!
 Ach! — ani stínu z něho! —
 Ó, vrať se, vrať se, dítě mé,
 ať zbude trudu srdce mdlé!
 Ach! co jsem sobě chtěla,
 když jsem tě sláti měla!

Co, ať ten kochan klamlivý
 se tamtud zabral domů?
 Ó, nikdy, nikdy horlivý
 Lel nelne k klamu tomu!
 Co, ať¹⁾ k té pouti lopotné
 jej nesly nohy klopotné?
 Buď jak buď, dobře není!
 Můj sen se v tesknost mění.“

A ještě lká to dítě tak:
 hle, kohout k jitru zpívá!
 I prchnou mhly, a z pole mrak
 se na zad v lesy skrývá.
 „Ha, co se leskue? Dennice!
 Ó, běda mně! Já zrádnice!
 Já, já jsem vinna všeho,
 co mohlo potkat jeho.

¹⁾ Macháček otiskl „ať“, ale v „Prvotinách“ jest „ač“.

Ozvěnná Nymfa. ¹⁾

Slyšte, vy, jenž nevěříte,
že se dějí divové;
slyšte — snad se napravíte —
co se v záři růžové
včera se mnou přihodilo
v květonosné úboči.
V zrcadle vše — buď vám milo! —
předestru to před oči.
V zvyk mi přišlo, každodenně
po zavřené práci své
v pole vyjít, pak se v změně
kochať, změně májové.
Zvláště onen krásný hájek
navštěvuji milerád,
v němž mi mysl, plnou bájek,
s šeptem kojí zřídla spád.
Tam mě včera srdce táhlo,
nohy vděčně zanesly:
tam, tam srdce tužbou práhlo,
údy v trávu poklesly.
Tamto v trudnost pohřížený
lehnou, vzdychám, hledím v tmou;
až i vzkřiknu vytržený:
„Ó, by byla Lína tu!“
„Lína tu!“ se ozve cosi;
já se vztrhnu: „Lína zde?“
„Zde!“ tak zvučí; ptám se: „Kdo jsi?“
„Kdo jsi?“ zavzní vůkol mne.
„Je to tuším hříčka holá,
jek, ježž budí les a klest!“
„Les a lest!“ zas někdo zvolá;
volá, volá: „Les a lest!“
Dost se divím, dost se mořím,
zkoumám smíšnou příhodu.
Jek to, myslím, přec si stvořím
zatím aspoň s jekem hru.
„Pověz, jeku,“ zvolám hlasně,
„jaké nejlíp hlásky znáš?“
„Lásky! znáš!“ to znělo ²⁾ jasně;
znělo pořád: „Lásky! znáš!“

¹⁾ Báseň tato otiskána v „Prvotínách“ 11. ledna 1816.; v názvě vytištěno „Ozvěna“ (jedno „n“ a krátké „a“). Délka samohlásek r. 1816. v „Prvotínách“ není označena a pravopis vůbec hrozný.

²⁾ V „Prvotínách“ jest „zněho“.

„Lásky? — Hádej, kolikrát mi
 přála požit Lína krás?“
 „Lína? ráz' ¹⁾“ — a tolikrát mi
 přála — než mne napad' mráz.
 Toť mi přišlo nenadále,
 docela se zděsil jsem.
 Vstanu, krácím, patřím dále;
 pusto tam a pusto sem.
 „Bože milý, což to,“ řeknu,
 „ještě z toho vykvitne?“
 V tom hle! — vizte pannu pěknou —
 Lína z křoví přikvitne.
 „Hezky, Líno! zkušovatí
 klamu prázdné děfátko!“
 „Pěkně, milý! štěbetati
 ve svět na ctné děvčátko!“
 Co tu dělaf? Rady není!
 Hněv — ten zde nic neplatí.
 Okus štěstí v okamžení:
 blázen, kdo ho utratí.
 Povím aspoň pravdu jistou,
 že, kdybych se někdy ptal:
 kolikrát jsem pannu čistou
 v náručí svém celoval,
 kolikrát jsem podnapilý
 plných jejích požil krás?
 neřekl by hlásek milý,
 neřekl by: „Jenom ráz!“

K jmeninám S. Šarkáně. ²⁾

— — ἡ μεγάλη χαρις
 δωρεω συν ὀλιγω. —
Theokrit.

Již se slunce za břeh krylo,
 již se s nebe sypal mrak;
 mně pak teskno v srdci bylo,
 mně se v slzech smáčel zrak.
 Na pahrbku, kdež se vinný
 přes rozsochy vine kmen,
 tam mne potkal soumrak stinný,
 soumrak potkal, minul den.

¹⁾ Ráz' = krát. Slovácky. T. j. jedenkrát. (Poznámka z „Prvotin“.)

²⁾ Prvotní název básně té otiskli jsme si na str. 10.

Tam to bylo, kdež jsem v skrýši

„Líno! Líno!“ tajně lkal;
když v tom cosi zavzní s výši:

„Tu jsem! Kdo jsi, kdož mne zval?“

Já se vztrhnu, jak by nebe
troskotalo nade mnou;
však když vzhlednu vůkol sebe,
ajhle, panna přede mnou!

Panna, jako palma v puku,
jako růže na pohled,
ta mi mlčkem stiskla ruku,
hned se ztratil z těla led.

Kdo pak byl to dítě pěkné?

„Lína! kdo by?“ povíte.

Lína? Ját i ona řekne,
žeť se věru mýlíte.

Múza byla, k níž se vine
přítelkyni duše má,
jenž, kdy sotva okem kyne,
již mě vězně v poutech má.

Tenkráté mne probudila
z hlubokosti horlení;
obličej mi vyjasnila,
zapudila truchlení.

Háj jsme měli přede tváří,
v němž se kvítky růžové,
obnažené zlatou září,
třásly v rose perlové.

Múza prstem liliovým
plné puky trhala;
mně je pořád s malinovým
usmíváním dávala.

„Nebešťanko, smím se ptáti,
mně-li se ta děje čest?“ —

„I to můžeš brzo znáti,
komu tento dárek jest.“ —

Sotva slova pověděla,
již jsme vyšli z křoviny;
sotva před se pohleděla,
ejhle, konec dědiny.

„Patriž, kdež se posvěcená
ona věže vzhůru pne,
kdež ta hvězda vyjasněná
přísným letem nad ní jde:

tamto svátek jména svého
slaví drahý přítel náš;
znáš-li muže vznešeného?

Ó, toť bratra dobře znáš!
 Jdi a nes Mu pozdravení,
 jaké Múza posylá,
 ať Mu bude k potěšení,
 že je skrz tě odsylá.
 Dej Mu toto čerstvé kvítí,
 dárek, pověz, skrovnější;
 nech Mu takto jaro svítí,
 jenom nech jest stálejší.
 Jako růže kvete v létě,
 ona růže plamenná:
 tak se nechať vždycky v světě
 život Jeho zelená.
 Jako růže kvete v létě,
 sladkou vůni rozlívá:
 tak Mu nechať vždycky v světě
 láska srdce rozhrívá.
 Láska nech Ho z prachu budí,
 nech Mu radost koření;
 nech Ho v květlé ráje pudí,
 do rozkoše stvoření.
 Bude-li Mu v prsích vřítí,
 jako posud, láska k nám,
 bude Mu i Múza přítí,
 zastkví se Mu v nebi chrám.
 Bude-li Mu v prsích vřítí,
 jako posud, láska k Svým,
 bude se Naň rozkoš líti,
 bude, bude blaženým.
 Drahá losů polovice
 osladí Mu každý věk;
 tato věrná holubice
 nebude jen přídavek. —
 Paprálky šarlatové
 s ní Mu cestu osloní,
 s ní Mu květy liliové,
 kam se pohne, zavoní.
 Nebe přijme v lůno čisté
 stejným poutem spjatý pár;
 nebude ctnost bez mzdy jisté,
 nelekne se pohrom, már.
 Když pak přijde *Samuele*,
 znovu srdce zaplesá:
 neboť pěkná duše v těle
 do neřesti neklesá,
 Zdráv buď potud, *Samueli*,
 kveť Ti stále rodu kmen!

Živ buď, živ buď, Samueli,
 spatřuj často tento den!
 Slyšel's slova Nebešťanky:
 zvěstuj pověst radostnou;
 by pak byly radovánky,
 zpívej píseň milostnou.“
 Pověděla: s tím se vzhůru
 vnesla v sídlo sester svých,
 tam jest s nimi spolu v kůru,
 v říši Bohů blažených.
 Muži vážný, pozdravení,
 jaké Múza posílá,
 nech Ti bude k potěšení,
 že je skrz mne odsylá.
 Kvítky ona natrhala,
 já jsem je svil ve věnec;
 nezůstal z těch, co mi dala,
 ani jeden pupenec.
 Příteli můj, přijmi věčně
 Múzin dárek skrovničký:
 nepokvete věnec věčně,
 jeho věk jest kratičký.
 Ale srdce láskou jaté,
 ó, toť věčně bude bít;
 věčně budou city svaté
 v hlubokosti jeho vřít.
 Zdráv buď, zdráv buď, Samueli,
 vrať se často tento den!
 Kázala sic Nebešťanka
 zpěvem trávil den a noc:
 byla by to radovánka!
 Bylo zvuku, hluku moc!
 Tenkrátě však odpuštění!
 Bude tomu jindy čas;
 harfy, harfy při mně není,
 sic by déle zněl můj hlas.
 Přijde-li však Samuele
 o rok, o dva zase k nám;
 bude-li jen duše v těle,
 ó, toť harfu v ruce mám!

Jahody. ¹⁾

Ach, lakomstvo hubené,
jsa vnitř zlé, proč jsi svrchu řízené?
Že pokážeš málo sladkého,
i dáš za to mnoho hořkého! —

— *Dalimů.*

V létě zakvétá lesíček:
v něm si na trnu slaviček
píseň žalostnou zpívá.
Pod ním na zemi košíček;
na tom studený větříček
zlatým páskem si chvívá.

Krásná Liduška v lesíček
nesla na ruce košíček,
vyšla maliny brátí.
Kde jen maliny zazřela,
dál se po hoře pouštěla,
nikde nestala státi.

Jak se daleko pouštěla,
kde jen maliny zazřela,
náhle zůstala státi.
O zem košíček ²⁾ hodila,
s tím se do pláče pustila,
na hlas počala lkáti.

„Co jsi hodila košíček?“
zvolá z chrastiny slaviček —
„co si panička ³⁾ pláče?“ —
„Což ti do toho, slavičku?
Co mně do malin v košíčku?
Co mně do tebe ptáče?“

„Co ti ranilo srděčko?
Šnad tě spálilo slunečko,
že se duše tak trápí?
Však jsi nabrala s košíček!
Nač ti medle ten deštíček
líčka slzami skrápí?“ —

„Jak bych nelkala, slavičku!
Což mi do malin v košíčku:
nejsou maliny zlaté.

¹⁾ Báseň tato otištěna v „Prvotínách“ 7. března 1816. R. 1823. otištěna v Macháčkově „Krasořečnicku“.

²⁾ Macháček otiskl „košíčkem“.

³⁾ Slováccky tolik co slečna, — vůbec panna. (Poznámka z „Prvotín“.) Macháček otiskl „panenka“ a dále „panenko“ místo „paničko“.

Přenes, přenes mě za vody!
 Tam jsou na břehu jahody!
 To jsou jahody zlaté.“ —

„Nechoď, paničko, do vody!
 Nechci ¹⁾ za břehem jahody.
 Tu si maliny sbírej.
 Pohleď! Voda je hluboká:
 skála na břehu vysoká.
 Tu si maliny sbírej.“ —

„Nechť je třebaš jak hluboká;
 nechť je třebaš jak vysoká,
 musím jahody mítí.
 Přijdu přece jen ku brodu:
 ač se dostanu za vodu,
 budu jahody mítí.“

„Nechoď, paničko, do vody!
 Víc je krása než jahody;
 víc než zlato ta platí.
 Nechoď, voda je studená.“
 Zbledne děvečka růměnná ²⁾,
 líčko růžičky ztratí. —

„Co mně do vody studené,
 co mně po barvě růměnné,
 mám-li jahody zlaté?
 Víc než oko to plamenné,
 víc než líce to růměnné
 jsou mně ³⁾ jahody zlaté.“

„Nechoď, paničko, přes vody!
 Lesoň ⁴⁾ varuje ⁵⁾ jahody.
 Nechoď, paničko, nahá!
 Nech ty blýskavé jahůdky:
 špatné, špatné to lahůdky.
 Cena jejich je drahá.“

¹⁾ Macháček místo tohoto tvaru imperativního otiskl „Nechtěj“.

²⁾ V „Prvotinách“ vytištěno „rumena“ a pod čarou poznamenáno: „Rumeny, naczzerwony, rubidus.“

³⁾ Macháček otiskl „mí“.

⁴⁾ Lesoň, lesní Bůh. (Tato i následující poznámka jest z „Prvotin“.)

⁵⁾ Varuje, ostříhá, aktiv. Taktě i v polštině.

„Nechť jich třebaš kdo varuje,
 srdce mé si je libuje,
 musím jahody míti.
 Arci! blýskavé jahůdky? —
 Sladké, sladké to lahůdky!
 Bez nich nemohu čítí.“

Krásná Liduška pravila,
 zlatý pásek si složila,
 stála na břehu holá.
 Již nic na sobě neměla,
 nohy ve vodě smáčela,
 ještě slavíček volá:

„Navrať, navrať se maličko!
 Nechoď bez pásu, paničko ¹⁾!
 Jak ti nohy se třesou!“ —
 „Arci! pásek si zmocíti?
 Lép ho zavčas složití.
 Huj! jak vlny mě nesou!“

„Navrať, navrať se maličko!
 Vezmi košíček, paničko ¹⁾!
 Slož si do něho štěstí.“ —
 „Arci! pustiti do vody?
 V ústech donesu jahody.
 Huj! jak vlny vod chřestí!“ —

Jak se na vlny vystřela,
 v modré zrcadlo nazřela,
 řeka zastála v toku.
 „Zůstaň, zlatinký slavíčku,
 při mém pásu a ²⁾ košíčku!
 Nevzdal, nevzdal se kroku.“

Kde jen po břehu hleděla,
 zlatá tráva se blyštěla:
 blesku neměla dosti.
 Kde jen jahody viděla,
 vůní nebeskou voněla:
 vůně neměla dosti.

Lída do jahod sáhala;
 sotva stébła z nich zlámala,
 ach! již obledlo líce.

¹⁾ Macháček otiskl „dívčíčko“.

²⁾ Macháček otiskl „u“.

Lesoň řehotal v jeskyni,
lkaly vlny a hlubiny.
Lída nepřišla více.

Pustý zakvétá lesíček:
v něm si na trnu slavíček
píseň žalostnou zpívá.
Pod ním na zemi košíček;
na tom studený větríček
zlatým páskem si chvívá.

Pozvání. ¹⁾

Dlouho se, bratře,
k sedlské vatře ²⁾
zblížiti zdráháš?
K čemu tak váháš?
Víš-li, že jasné
jaro se níží? —
Zefyrek svíží ³⁾,
narcisy včasné
vábí ven z trávy
do krajin slávy.
Vlaštovky čilé
hledají stíží
vlasti své milé.
Klesty a pouště,
háje a houště
z smutku se zvláčí,
kdyžto k nim tiše
z nebeské říše
Grácie kráčí.
Kde se prv nahý
lesíček tmívá:
své tam teď „achy!“
slavíček zpívá,
líbezně lká,
souzvuky tká
v hrdélku ⁴⁾ hladkém.
Kdožkoli v sladkém
zdřímá tom pění;

¹⁾ V „Prvotínách“ 7. května 1816.

²⁾ Vatra, Slovákům místo ohně, Srbům oheň.

³⁾ Sviží, sviží, čerstvý. (Tato i předešlá poznámka jest z „Prvotin“.)

⁴⁾ V „Prvotínách“ vytištěno „brdytku“. (Menší změny pravopisné, jichž učiněno mnoho v přítomném otisku, bylo by zbytečno poznamenati.)

tomu se mile
 pozemská chvíle
 v nebeskou mění.
 Kdožkoli krásu
 rosnalé růže,
 sprostěné pásu,
 v plamenné záři
 spatřiti může
 s bezmračnou tváří:
 tomu se libě
 srdéčko hýbe;
 duše se topí¹⁾,
 pak víc a více
 horké mu líce
 perlami kropí!
 Kdožkoli vlídně
 papršky zhlídne,
 papršky jarní,
 jak nebem chřestí
 na tvorstvo nové:
 tomu znik zdárný
 zvěstuje štěstí,
 ten, kudy dýchá,
 do sebe dmychá
 čerstvosti lvové. —
 Tebe však pusté
 města zdi újí,
 kdyžto se husté
 stíny tu dlouží:
 aniž kdy tebe
 blankytné nebe
 k radosti pozve.
 V hlučném-li kroku
 učiníš městě,
 co se ti ozve?
 Tíhota v cestě,
 nevole v boku. —
 Sem pojd²⁾ a s námi
 putuj v ty blahé,
 vznešené chrámy
 přírody nahé!
 Mína tě čeká —
 Míne se sní —

¹⁾ Topí se, rozpouští se — slovácky — jako staroslovanské: topiju, polské: topić atd. (Poznámka z „Prvotín“.)

²⁾ Zde vytištěno v „Prvotínách“ „pojd“, ačkoli jinde „poď“.

Mína se leká —
 Mína ti mdlí —
 že nejsi — s námi.
 Darmo ta touží;
 darmo se souží,
 ježto ty dlíš!
 Pospěš a spíš
 květem, jež v chládku
 uvila k svátku,
 ověncuj zlaté
 kadeře panna!
 Takto jen spiaté
 prsy nám zhojíš
 v obojí straně.
 Sestru si zkojíš,
 s bratrem se spojíš
 v rozkoši svaté.
 Pospěš! Necht chřestná
 číše se vlní!
 Nech ať nám čestná
 Mína ji plní!
 Tobě pak za to
 každyčkou tato
 usladí vroucím
 nevinným, žhoucím
 pocolováním. —

Žarko a Hanka. ¹⁾

Ejhle! tam v mráкотě hor, z nichž se mutné ²⁾ vlny vod valí,
 neveliká, však věrná družice přirozenosti,
 dědina ³⁾ stojí. Nedaleko té přátelský domek
 na břehu vlnobitném své nízké kazuje stěny.
 Zelenitá se k poledni louka v oděvu různém,
 pohledy jímajícím, a rajskou skropeném vůni
 milostně zabřeskuje, když ranní slunce se zastkví

¹⁾ Báseň ta otištěna v „Prvotínách“ 16. května a dokončení její 21. května 1816. K začátku, celé číslo vyplňujícímu, dána tato poznámka: „Skladatel přítomne básnie, gakkoliw wssého wykladu při vlastních pracech nenawistnikem gest, widiel se z prič'in, gichz' vylož'eni sem nepr'inalez'í, prič'nucena byti, niektera — Slowakum znama — dobra slowa ginymi wyswieliti, a za swiedky přeswiedc'eni sweho Slovanskych swych powolati bratr'i.“ (Pro zvláštnost, kterak v německé tiskárně bylo latinkou češtinu sázeti, buď aspoň tato poznámka v prvotní podobě. Následující zde poznámky jsou všechny z „Prvotín“.)

²⁾ mutný, česky kalný — srbsky, staroslovansky, polsky atd. jako u nás. — Odtud: moutiti, kaliti.

³⁾ dědina, vesnice.

od hory rozkvetlé, a zlatým paprskem zbarví
 operlanou říš jahod, jimž růměnné¹⁾ navřely líčka.
 Nejedna kvítek zde dýchá: nejedna růže se směje
 v lahodě srdcekojně, kdy plamennou spatřuje žádost
 hyacintu neb útlých klinčeků²⁾ hrdě, co ona,
 vyvstati toužebných, ač s marným usilováním.
 Spanilá Flora tu bydlí; spanilé rozsívá kvítí;
 rozsívá a neznamená, co krasotné dcerky
 mámí? proč si dnes vesele rostou, zítra se kloní
 k zemi a zarmoucené své truchlivě svěšují hlávky?
 Májozkvetlá je podvodně mámí kouzlednice,
 krašší než růžový puk³⁾, než jarní výstřelek palmy.
 Vesele rostou ty dítky, když na ně milostně patří —
 chřadnou, když vzdálí liliovou tvář růžová Hanka,
 liliovou tvář, nebeské krásy hledidlo⁴⁾ čisté.

Mnohé se jaro těmito minulo hříčkami; mnohá
 lilie odkvetla, přebolestně se loučila s Hankou,
 když v tom osmnáctý ráz⁵⁾ nebeská útěcha máje
 v pole se vysypala a na novo zkrásila tvorstvo.
 Zkrásila znovu i Hanku, než nedlouho kvetla ta krása.

Zlatovlasý již dávno si Žarko Hanku byl zvolil
 jedinou milovnicí a svou ji počestně lásku
 věnoval; Hanka ho rovným lubila⁶⁾ plamenem v srdci.
 Všecko se bylo teď zrodilo znovu: všecko to v stkvostné
 plnosti plesalo žít: i vřelost se splnila lásky.
 „Ó, ty vděkuplná,“ tak vzupěl až s třesením Žarko —
 v loubí jsa vyváben milostnicí svou nad život dražší. —
 „Ó, ty vděkuplná,“ lkal, „sladkosti života touho!
 Dlouho-li strastně se má mé ohnivě trýzniti srdce,
 pokud mu věnovaných mzda odměnně vykvete žáru⁷⁾?“
 „Netrap mě!“ řekne mu lahodně na to hanblivá⁸⁾ Hanka;
 „dlouho-li,“ mluvila dál, „mám ještě toužebně vzdychat,
 ježto ty hořeti tam, kdež hořeti nikoli nemáš,
 po věky více se jímáš! Ó, nechtěj horliti, nechtěj!“ —
 „Nemysli, dítě mé zlaté, býti mou pečlivost marnou.

¹⁾ růměnný, náčervený etc. Srovnej s srbským, polským, staroslovanským atd.

²⁾ klinček, česky hřebíček — květ známý.

³⁾ puk — poupě, pupen. Podobně v polském.

⁴⁾ hledidlo, jindy zrcadlo, jedno se srbským ogleadlo.

⁵⁾ ráz — t. j. krát. Tak i v ruském, srbském, polském etc.

⁶⁾ lubiti, milovati, lubost, láska etc. Tak se slova ta pší a užívají i v jiných nářečích, jakož: v staroslovanském, srbském, ruském, polském etc.

⁷⁾ žár, řřavost, zanícení, zde lásky. Polsky.

⁸⁾ hanblivá, stydlivá, hanbiti se, stydět se.

Kdož by ti nepoznal Milka? — kdo klamlivost milosti neznal? Skoro ¹⁾ se zažhne, skoro se topí ²⁾ a skoro i stydne.“ — „Jistší plamen, ač mírnější v mých plápolá nádrfích. Prudce jen prudký cit mizí: prsy mé zpovlovna tlejí. Náhle se zažhy, než tiše se topí a nestydnou nikdy.“ — „Nikdy! — mnoho mi dš! Čas uplyne, a časem i víra!“ — „Takto mě slunce to živ, an svědkem jest hodiny této, takto mě živ, že i v hrobě ti věrně zachovám srdce!“ — Pravila, a s tím rozpálenému Žarkovi sklesla. v náručí, již on pod pazuchu ³⁾ jav, na vonné, krás těch pohledem vytržené s ní zlehka se sklonil kvítí. Tamto se krásné to dvě lásce a laskavým hřččkám oddalo nerušeně: i útle se pěstili v jedno ⁴⁾. Nešetřeno tu srdcekojných les, nekryto bouřných popudu ňader, a horká touha jim zplynula na rtech. Soumrak tichaplný, jak třeslavé srdce ho žádá, lil na ně z lupenu chlad, a pokryl jim tesknotu v noc svou. Krásenka v ráji se octla, aniž víc hleděla valný spořiti toužby své proud, neb meškat žičiti hoča pěstotou záhubnou, již prahne tělo i duše. Tiše se zatvářely ⁵⁾ a ve tmě se vlašily oči po vzorech v zplameněných, jež černé obrvy ⁶⁾ kryly, z malinových úst libochřestný dešt kdykoli bosku ⁷⁾ hochu se v obličej lil, a to, čeho mu růženná panna hlídati oběcala ⁸⁾, i skutkem mu nastati ručil. Lahodou podnapilý těch kouzlů, vraceti Žarko toho se nestrachoval, jímž sám byl bohatě nadán. Můž-li snad smrtečný si tam studené věsti, kde ze dua játra mu zplápolají a příroda rozhodne spory? Oboum kypěla krev, jim oboum pronikla člany; hlasové zmlkli, a rozkoš, ta zrádná, byla již v koncích. —

¹⁾ skoro, Slovákům tolik, co: náhle; jindy, jako Čechům: téměř. V oboujím smyslu se nachází i v staroslovanském.

²⁾ topiti, rozpouštěti — topím se — rozpouštím se. Srovnej s polským, staroslovanským atd.

³⁾ pazucha, t. pažď, ohbí pod ramenem. Totéž v staroslovanském. Rozdílné od slove: pazouch, m., t. j. poboční výstřelek na straně.

⁴⁾ v jedno, spolu.

⁵⁾ zatvářely, od kořene: zatvořím, t. j. zavru. Staroslovansky: zatvořiju — jako u nás Slováků. Odsud: pítvor, česky: předsíní, staroslovansky épe: pítvor.

⁶⁾ obrva, česky obočí, nadočí. Staroslovansky, srbsky, jako u nás. Sem přináleží i polské méně pravé: brev, brvi. (Viz i poznámku na str. 88. přítomného spisu.)

⁷⁾ bosk, boskání, políbení — boskati, polibiti.

⁸⁾ oběcati (obesati), slíbíti. Staroslovansky, srbsky: obješčati, polsky: biecać. Srovnej s českým: obět atd.

Kvítek, ach, kvete a voní! Pohledem jeho se nabaž!
Zlámeš-li stéblo a strhneš, tu s jeho se krásotou¹⁾ žehnej!

Probudilo se zachycené dvě žádanou strastí
z dřímoty rozkošné, s probuzením však zmizely ráje.
Žarko volal pomámený, mdlé mu se moutily oči:
„Hanko, ty dobře se měj a pomni na sliby často!
Neochranný nás rozpojí los; ach, nemalou chvíli
darmo mě čekati máš, však dané se věrnosti nespust!
Celé jsem srdce ti vzdal, i já tvé celé chci míti.
Trpké jest oddělení, tím sladší spojení bude.“
Pravil a chvátal přes hory domů; aniž se mohlo
ptáti co starostlivé a zármutkem sklíčené dítě:
opřelo slzavý vzor, kam bouřlivý Žarko se hodil,
báň jeho chlácholil mníc, ač zdarma se soužily oči.
Žarko se ztratil, a Hanka se smutně sebrala domů,
majecí mysl tak těžkou, naproti srdce tak prázdné,
zmenšený naděje znik a zvětšené neřesti zření.

Matka se divila moc, že dlouho se meškala dcera.
„Dcero, ty pozdě přicházíš! Ještě jistě tě potkalo cosi?“
vzdorně se opytuje²⁾; než dcera mateři: „Nic! Nic!
Cosí jsem zapomněla a proto jsem musila zpátkem.“
„Pěkně ti přistane³⁾ lhát! Tak více se vraceti nechťej.
Jistě zas zvěřilý ten — však o tom my budeme jindy —
hnáti se za parobkem⁴⁾ — než lép je zkrotiti hněv svůj —
teraz⁵⁾ se k robotě⁶⁾ klid a nepopuzuj mě!“ I ráda,
dcera tu slyšela řeč a pluila výpověď strmou.

V tom se den k západu sklonil, a tichá Nočena vstříc mu
rozpíala šafránový rub⁷⁾, skaplému v náručí chladné.
Do říše obraznosti se octlo zpovlovna tvorstvo:
aniž víc od lískových jek příjemný mámil sluch chojkek.
Umlkly zpěvné ty kury: i strastné smrtedlníku
péče se potopily, co milá se zblížila chvíle?
Každé se kojilo tise, a každé se blažilo srdce:
Žarko jen samotinký své nemohl zchlácholit bouřky!
Neboť, ach, takto je tēm, jimž vnitřně chybujе klidu,
jestliže proviněním svých skutků zbudili soudce.

¹⁾ krásota, krásotný, slova u Slováků každodenní — sama sebou známá
Vědit i Rusové co jest: krasota. (Poslední slovo vytištěno azbukou.)

²⁾ opytuje se, zeptává se.

³⁾ přistane, česky sluší, přísluší; staroslovansky, srbsky atd. jako u Slovák

⁴⁾ parobek, mládenec. Srovnej s českým: robě, polským parobek atd.

⁵⁾ teraz, nyní, t. j. ten ráz, jako v polském.

⁶⁾ robota, práce.

⁷⁾ rub, česky: kasanka, pasna, fěrtoch. Srovnej s staroslovanským: p
rub; polským: rambek, česky: rubáš, obroubiti etc.

Rozhorlený stál na ječícím vod trhavých břehu;
s očima upětýma a zbouřenou ode dna myslí,
po tmě se mráкотné jen a přepasti ohlídal strašné.
Milo mu bylo to teď, nebt jeho tak mělo se srdce.

„Vědomost? — Nikde!“ zvolal, „naschvál klamem se kojíť.
Jen ty spusť! — Než taková prostota, oddanost celá,
obětování — muž-li to? — Nikdy! Obětování!
Mysleť, ne věřiti smích — i máš-li pak díky? Nyní
může ti naděje kvést, ta jistě tě vzdálená být mní.
Bláznivé muky! Ten divný slušno mi vyplésti uzal.
Po věky tlíť? Tu je jinác: po věky zahynout, aneb —
raději — či se mi snívá?“ Tu se co zločinec vkradne
v zahradu při domě, v níž svou znal léhati Hanku,
nedlouho obíraje, ten strastný! — Slyš! jaký to hlásek? —
„Možné-li? Ty jsi, a já přec nezemru rozkoší?! Ó, pojď
v náručí lásky plné, jenž zdávna po tobě práhlo!“ —
„Zradnice, zemři a zmiz!“ s tím Žarko probodne pannu,
aniž pak meškati mní, než¹⁾ i sám on nalehne na meči
dříve, než ohromený bratr ubohé sestry neb zbráníť
vraždy neb vraha se mstít mohl, s světem se žehnají oba.
Bratr, ach, přenešťastný bratr byl truchlého původem pádu;
z malička nevidaný, teď příchodem překvapí sestru
mněje, ji nevině v tom až k žalostné překvapí smrti.

Pozdě teď mateři lkáť, je pozdě kvíleti losů,
losů tak přebolestných, i darmo je vzdychati bratru!
Žáden, ach, na onen svět se nenese smrtedlný hlas!
Kvítkové nevinnosti tam nad hrobem svadlého páru
kvetou, a chladný svůj stín naň pohřební cypřiše lejíť.

Jarmila na Slavislava.

· Dva triolety. ²⁾

I.

Jak darmo prsy hoří,
mé prsy plamenné!³⁾ —
Co v světě toužbu⁴⁾ zmoří,
jíž darmo prsy hoří?

¹⁾ V „Prvotínách“ jest „nes“.

²⁾ Prvý otiskěn v „Prvotínách“ 9. ledna 1816. s podpisem „Jozef Jarmil Ssafarzik“ a druhý 26. listopadu 1816. s podpisem „V Jeně dne 9. září 1816. S.“ (viz na str. 21. přítomného spisu); každý z nich má název „Jarmila na Slavislava“. Prvý otiskl r. 1816. s některými změnami také Václav Hanka ve svých „Písniích“, odkudž otiskěn jest i v „Musejníku“, roč. 1871., na str. 295. a 296. a zároveň velmi nepříznivě posouzen. (Viz i v „Zevr. dějinách českého písemnictví“ na str. 772.)

³⁾ V „Prvotínách“ vytištěno „mi prsy plamene“; tedy tři změny tuto učiněny, a podobných změn bylo učiniti mnoho.

⁴⁾ Hanka otiskl „toužbu“.

Co v světě lásku zkoříd
 krom lásky odměnné? —
 Jak darmo prsy hoří,
 mé prsy ¹⁾ plamenné!

Kde růže trny nesla,
 tam slušně nářek zní.
 Kde žádost v žalost zksesla,
 tam růže trny nesla:
 mně žádost v žalost zksesla ²⁾,
 mé srdce lkáti smí.
 Kde růže trny ³⁾ nesla,
 tam slušně nářek zní.

I lkát a lkát a lkáti
 jest sladko duši ctné!
 Ach! můž'-li láska láti? —
 Jen lkát a lkát a lkáti,
 tak rozkoš z rány ssáti,
 můž' mírniť muky mé!
 I lkát a lkát a lkáti
 jest sladko duši ctné!

II.

Slyš, co to šepce v lese:
 „Sem, sem ty, děvko ctná!“
 Ha, jak se srdce třese,
 slyš, co to šepce v lese?
 Snad mi ho nebe nese,
 snad mi ho nebe dá!
 Slyš, co to šepce v lese:
 „Sem, sem ty, děvko ctná!“

Co život do mne lívá
 ten hlásek milostný? —
 Ach, mně se, mně se snívá,
 to život do mně lívá;
 ach, mně to v srdci znívá:
 „Sem, sem ty, hochu ctný!“
 Co život do mne lívá
 ten hlásek milostný?

¹⁾ Hanka na všech pěti místech místo „prsy“ otiskl „srdce“.

²⁾ Hanka otiskl na obou místech „ksesla“.

³⁾ Hanka na všech třech místech otiskl „trni“.

Ó, nebe nebe mého,
 ó, touho duše mé!
 Pojď, vzkřís mi ducha mdlého,
 ó, nebe nebe mého,
 pojď, přej mi srdce svého,
 aj, mé je celé tvé.
 Ó, nebe nebe mého,
 ó, touho duše mé!

Odehod. ¹⁾

Líno! Líno! kde si v světě stání
 těžce teskná najde duše má?
 „Kam se vrhnu? Kdo mi rady dá,
 když tě ztratím, jedině mé dbání?“

Ještě v tvém jsem vřelém objímání,
 mé však srdce předkem tejně lká:
 „Kam se vrhnu? Kdo mi rady dá,
 když tě ztratím, jedině mé dbání?“

Mdlíti budu v náručí tvém, mdlíti,
 odeprou mi slzy oči mé:
 plakat budu, budu slzy líti,

hořké slzy, základ lásky ctné,
 když můj nářek vzdálí počne zníti:
 „Líno, Líno, chraň mi víry ²⁾ své!“

Štědrý večer 1814. ³⁾

Tiše plyne v moři démantovém
 jasný měsíc, zdobný ⁴⁾ sborem hvězd;
 řídí volný ⁵⁾ stkvoucích pluků sjezd
 ctít ⁶⁾ to Kníže ⁷⁾ vzešlé v světle novém.

¹⁾ V „Prvotínách“ 25. ledna 1816. (Tato jakož i následujících pět znělek má v „Prvotínách“ pod názvem ještě „Sonet“ poznamenáno.)

²⁾ = věrnosti.

³⁾ O znělce této viz na str. 10. přítomného spisu. R. 1820. jest otiskována v Jungmannově „Slovesnosti“.

⁴⁾ Jungmann otiskl „jasná luna, zdobná“.

⁵⁾ Jungmann otiskl „valný“.

⁶⁾ V „Prvotínách“ jest „ctít“, což asi jest omyl tiskový.

⁷⁾ Jungmann poznamenal: „Krista v Štědrý večer.“

Nízké křoví v rouchu křišťalovém ¹⁾
plésá Tvorci vřelou vzdání čest;
sladkoplynný stříbrných vln chřest
schválně mešká v toku zefyrovém ²⁾.

Vše jen světí! Vše se k svátku má!
Lehkým vztrhům ³⁾ srdce podmaněné
dmouc ⁴⁾ se výš a zhůru k nebi hrá.

Než, ach, mé je duši zkormoucené
darino zřítí ranní záři vstříc!
Té, jíž živ jsem, není pro mne víc! ⁵⁾

Stud. ⁶⁾

Božské dítě, barvou nevinnosti
tvé se mění líce růžové
jako nebe v záři májové,
obestřené pláštěm řeřavosti!

Ty se rdíš, a já se v pochybnosti
zdrahám nazřít v zřídlo perlové,
s jehož zrcadla mi bleskové
paprskují jarní milostností.

Prchla bázeň, aniž více prahnou
plaché vzory po tmě mrákotné.
Nadra žhnou, jež vděky krasotné

k tobě, Líno, neúchranně táhnou.
Hle! již klesnem', lásky oběti,
klesnem' v útlé, vřelé objetí. —

Klam. ⁷⁾

Do myrtoví u květnaté řeky
své jsem sklonil údy zemdlené,
mněje zvlažít oko plamenné,
ježto zažhly krásné Líny vděky.

¹⁾ Jungmann otiskl „krystalovém“.

²⁾ Jungmann otiskl „saffirovém“.

³⁾ Jungmann poznamenal: „vztrh, něm. Entzückung.“

⁴⁾ Jungmann otiskl „dme“.

⁵⁾ Jungmann otiskl: „Jehož kochám, toho není víc!“ a poznamenal, že „kochám = miluji“.

⁶⁾ V „Prvotínách“ 5. března 1816.

⁷⁾ V „Prvotínách“ 12. března 1816.

Zefyreček nosil tiché jeky ¹⁾
 s útlým šeptem v ucho zmámené;
 makem skropěl čelo studené;
 ráje kúzlil, kúzlil ²⁾ zlaté věky!

„Líno! Líno!“ vdychnu v vytržení,
 pak se octnu v kraje žádoucí,
 kdež se stkví mzda lásce horoucí:

když mi na rtech zachřestí polibení,
 já se vztrhnu, však jsem samotný!
 Co to bylo? — Snídek lakotný. —

Syroba. ³⁾

Kam's se octla z loket druha svého,
 věčně drahá družko losť mých?
 Tak-liž jsi mi dbala srdce mdlého?
 Tak-liž oněch svatých slibů svých?

Zhoucí někdy plapol oka tvého
 vnadil cit mých růží libostných:
 čerstvý život lil se z lůna mého
 na stébľa tvých fiol milostných.

Ty jsi zašla v stranu oddálenou,
 já jsem ostal osiřelý stát;
 zdarma ⁴⁾ růží hlídám, zdarma lkát

chodím s jitem v úboč ⁵⁾ ocloněnou ⁶⁾.
 Růže vadnou, s nimi vadnu sám —
 Líno, nedli, vrať se, vrať se k nám!

¹⁾ Viz na str. 50. přítomného spisu.

²⁾ Viz na str. 51.

³⁾ Znělka tato v „Prvotinách“ otištěna bez podpisu; že jest od Šafaříka, vysvítá z posledního jejího verše (ze slova „Líno“) jakož i z toho, že hned a ní jest otištěna s podpisem Šafaříkovým básně „Pozvání“, kterou jsme si tiskli na str. 115.—117. (Snad i ještě některá jiná z básní, bez podpisů v „Prvotinách“ otištěných, jest od Šafaříka? — Viz i poznámku na str. 10. přítomného spisu.)

⁴⁾ = nadarmo.

⁵⁾ = úbočí, stráň.

⁶⁾ = osloněný, osvětlený, sluncem ozářený.

Na rozloučenou V. P. ¹⁾

V jaře, kdež se nebe k zemi chýlí,
v hluku světa, v chrámě návky (náuk) střízlivé,
ó, tam teskno, teskno duši citlivé —
zefyreček u studánky kvílí.

V létě, kdež blesk slunce parnem střílí,
světlo sype, plaší mraky bouřlivé,
ó, tam stydnou, stydnou prsy ohnivé —
na výsluní vadne jarní býlí.

Co jest světlo? Co jest z hluku v světě?
Lesk se leskne, duté slovo v uchu zní,
srdce v srdci doma, na rtech zrada tkví;

růže v puku, člověk v srdci kvete —
bratře! totě milá zem, stře lokty vstříc,
blaze v vlasti! Jdi a cit — a nechtěj víc!

Světlo a láska.

(Podle Buterweka.)²⁾

Řekl Bůh: „Buď světlo!“
A bylo světlo.

Tu v hromadu mlhy valné,
an hustou, temnou noc
skrz nebe trousily kalné,
až s třeskem strhne slova moc;
co střela první papršek
se v prudkosti
z hvězd vysosti
bral přes mrtvý okršlek.

A země hluboké doly
se všemocným životem zatřásly v poli,
i střelilo z byliny včasné
ven poupě, by čelo kdy jasné
si svíjelo ve věnec květ.

¹⁾ Ve dvojitém čísle „Prvotin“ 1. a 5. prosince 1816. s podpisem „V Jeně dne 3. října 1816. S.“.

²⁾ V „Prvotínách“ 9. května 1816. R. 1823. jest otištěna v Macháčkov „Krasořečníku“.

I hnuli se pučící háje,
i šustěli výstřelkem kraje,
jak vicher řvoucí,
kdy drahou dmoucí
strn chvátá s chřestem a nese v svět.

Láska Bůh a světlo jest.
Bez lásky a světla
by nebesa a země nekvětla ¹⁾);
dechem lásky a světla
země s nebem živa jest.

Než šerý ještě tváří
kryl mdlého zelena plášť!
Zem hledět nemohla v slunce lesk,
ten čistý lesk,
a mladosti věčnou záři,
v zrak ohněm žhoucí zvlášť.
A jarní větřík skropil
svá křídla si v mlze a stopil
mrak v modro v nebe všem.
Tu růže v jasnu světla,
jsouc zmáčena rosou, zkvětla,
již první pila zem.

A jako daleký hrom,
strun jekem změkčený, zněl hlas,
jímž k žití budil Bůh;
a lásku zas
vzkřísil, kdežto život
tvořil světu duch.
Od polypa, an se sotva hue,
skrz nesečtené stupně
až vzhůru k srdci v prsích člověka,
jež ²⁾ blízkost Božství jme,
jenž výš se k Božství dme,
skláníš, Nestvořený, se
v světle jen a lásce
k stvořenému zde!

Hleďte k nebes vzdálenosti!
Učte se, co tvorstvo dí!
Tam je hvězd ples na vysosti,
zde pak mušek v výsluní.

¹⁾ Ponecháno pro rým tak, jak jest v „Prvotinách“.

²⁾ Macháček otiskl „jejž“.

Světlo jest, kde láska budí
živobytí znamením.
Těm, jichž pouť se k cíli trudí,
příroda buď uměním.
Ohněm lásky zapalujte
samé pravdy pochodně!
Tak si poklad shromažďujte,
jenžto věčně s vámi je.

Potok.

(Podle Grysa.)¹⁾

Liběji, proudu, ticha v Elysium
Lethe neteče; aniž Bandusium²⁾
schválené své jasněji, než ty, mece
stříbrné perly.

Tesklivá hrůza jde po blažených též
tamto při Lethe stínech; ona kalných
podává, ach, nepaměť, než i pěkných
života hodin.

Ty však, ó, proudu, libé s jekem tichým
hlásáš zapomenutí hoře; než i
každá sladké rozkoše šepce vlna
připomenutí.

Hektorův odhod.

(Z Šillera.)³⁾

Andromache.

Tak-liž se mě věčně Hektor spouští,
kde Patroklů hroznou oběť louští
Achillovy ruce klopotné?
Kdož ti synka učít bude chtítí
šípů loučeti nebo Bohy ctítí,
kdy tě polkne Peklo mrakotné?

¹⁾ V „Prvotinách“ 14. května 1816.

²⁾ Líbezná studánka u Venusie.

³⁾ V „Prvotinách“ 30. května 1816.

Hektor.

Drahá ženo, koj bol, jenž tě souží,
 po bitvě mé prsy vroucně touží,
 toto rámě hájí Ilión.
 V boji za čest Bohu otců padnu,
 pak co chrance vlasti, když tu svadnu,
 vzejdu, kdež se krouť Acheron.

Andromache.

Nezaslechnu víc tvé zbraně znění,
 prázdně bude štít tvůj v síni dlíti,
 Priamův kmen hrdin vysychá.
 Půjdeš, kdežto hasnou dnové bílí,
 pustinami kde cit truchle kvílí,
 v kalné Lethe zemře láska tvá.

Hektor.

Všecky touhy, všecka pomyšlení
 vzdát chci tiché Lethe k pohřžení,
 ostane mi láska má.
 Slyš! ten divoch již se po zděch shání,
 přepaš muže mečem — nechej lkání —
 v Lethe nemře, nemře láska má.

BÁSNĚ PALACKÉHO.

Dvě písně Ossianovy.*)

I. Písně selmské.

Hvězdo Noci se spouští, krásné jest na západu světlo tvé!
Ty vznáššs čelo blýskavé z oblaku svého a čacky krácíš po pahorku
svém. Nač to hledíš na lučinu? Bouřliví větrové utichli; z daleka
přichází šumot potůčku; ječící vlny lezou na vzdálenou skálu.

*) Viz str. 24.—26. přítomného spisu. Z „Přístupu“, který Palacký překlada tomu předeslal, buď otištěno zde na porozuměnou toto: „V severozápadních Evropy krajích kvetl, zvláště v třetím a v začátku čtvrtého století, nevzdělaný, ale silný a nepokažený národ kaledonský (vlastně caeldon-ský, cael-ský, gaelický) — ráme široko daleko bydlevších Celtův. Rozdělen byl na mnohá menší knížetství, jejichžto držitelové nepamatní, v času války společnou držíce, poddávali se správě vyššího některého knížete aneb raději krále z národu svého, jaková bývali zvláště tři: v Morvenu, t. j. Skocii, rod Fingalův; v Erinu čili Hibernii familie Kormakova; a v Lochlínu aneb nynějším Jutlandu Annirové. Tito králové, nazývaní fergubretové (soudcové), měli za právo, aby na vozu do bitvy vstupovati a všecken lid ve válce spravovati mohli. Národ gaelický, neznající žití jiného kromě loveckého a válečného, byl mravův nejprostějších. Obydlí jeho domové, buď hromadně buď porůznu stojící; někdy též i jeskyně. Náboženství nějakého po vyhnání druidův, kněží svých, malou měli známost; až pak na počátku čtvrtého století křesťané, Diokleciánem v Římě zsušovani, k nim se utíkajíce, ve svém je náboženství vyučovali. Gaelové věřili, že zemřeli, z mlhavého těla složení, žijí v povětří; tam vše, co na zemi činvali, také konají: loví z mlhy zvěř, zpěvy a mlhavými nástroji hudebními se zabývají, ve větru litají a hněvajíce se, bouře a hromobití tropí. Slunce a měsíc, zdá se, že měli za živé, smrtelné, ale dlouhověké tvory. Vrch aneb raději obsah všech etností byla jim udatnost; vrch všeho štěstí — slavné jméno ve zpěvích bardův potomních. Bardové byli zpěvcové, jejichžto čestný stav měl tu povinnost do sebe, aby slavili hrdiny národu svého, vypovídali války, smlouvali pokoj a v bitvách rozněcovali zpěvem svým srdce bojovníkův k udatnosti. Svátý byl život bardův ve válkách. Jedenkaždý kněz měl bardy své, kteříž by slavivali činy pána svého a předkův jeho. Tím se viděti dáva, že básnictví bylo u tohoto národu velmi oblíbeno: odkudž i Ossian, syn a nástupce nejmocnějšího krále v místech oněch, Fingala, básnění a zpěvu se oddav, převyšil všecky

Mušky večerní na slabých se náší¹⁾ křídélkách; na poli slyšeti vucení letu jejich. — Nač to hledíš, světlo milostné? Ale ty jdeš, usmívajíc²⁾ se. Vlnky radostně tě obskakují, rosce milostné vlásky tvé. Měj se dobře, blesku tichý! I vzejdiž ty, světlo duše Ossianovy!

I vzešlotě v síle své! Vidím ztracené své přátelé. Jich sbor jest na Loře jako ve dnech časův minulých. Fingal přichází co vodnatý mlhy sloup; hrdinové jeho okolo³⁾ něho, a aj! bardové zpěvův, šedovlasý Ullín, čacký Ryno, Alpín libohlasný a milostně toužící Minona. Jak jste změněni, přátelé moji, ode dnů svátkův selmských, kdyžto jsme hrávali v závod jako větríčkové jarní, ježto⁴⁾, létající po pahorku, střídavě⁵⁾ shybují slabězníci býlí!

Minona vystoupila v kráse své; se spuštěnou tváří a slzíplným⁶⁾ okem. Vlasové její chvěli se slabě ve větríku, an se rázy s pahorku spouštěl. Smutnily duše hrdin, když pozdvihla hlasu libozvučného; neb často vidávali rov Salgarův a temný běloňádré Kolmy byt, Kolmy, zůstalé samé na pahorku, se vši líbezností hlasu svého. Salgar slíbil přijíti — ale noc se spouštěla vůkol. Slyšte hlas Kolmin, když samotná na pahorku seděla.

„Noc jest; sama jsem, ztracená na pahorku bouří! Vítr hučí v hoře, rucej ječí skalou dolů: mne neuchrání chaloupka před deštěm, mne ztracené na pahorku větrův!“

„Vynikni, měsíčku, z oblakův svých! Hvězdy noční, vzejděte! Vedež mne světlo některé k místu, kde samotný odpočívá od lovu milý můj! Luk jeho při něm nenatažený; supající psové okolo⁷⁾ něho. Ale zde musím seděti sama, u skály proudu mechovatého! Proud a vítr hučí hlasitě: neuslyším volání milého svého! — Proč prodlévá⁸⁾ Salgar můj, proč pahorku kuže za slibem svým? Tuté skála a tu strom, tu hučící proud! S nocí jsi slíbil býti zde. Ach, kam se octnul Salgar můj? S tebou chtěla jsem utéci od otce, s tebou

bardy. O životu jeho málo co víme; uvázav se v panování otcovské přežil i syna svého, udatného Oskara, jehožto hrdinské činy potom smutný, osleplý otec sám opěval ve starosti své.... Následující zpěv, „Písně selmské“, ukazuje nám obyčeje králův kaledonských, odpěvat dáti při slavnostech výročních znamenitější bardův písně. Ossian vypisuje zde slavnost takovou. Selma bylo obydlí králův morvenských.“ (V „Prvotínách“ slova ta znějí poněkud jinak; zejména slovesa stojí tam vždy teprve na posledním místě ve větě, a genitivы množné zakončeny jsou všude v „ů“, kteroužto druhou změnu Palacký učinil i v překladě samém kromě změn, níže na svých místech poznamenaných příspěvkem k dějinám řeči novočeské. Mimo to v „Prvotínách“ psáno „Ossián“ a za „známost“ v ř. 15. přítomné poznámky jsou slova „obradů tuším žádných“, v ř. 20. „smrtné“, v ř. 26. „básnířství“ atd.)

¹⁾ Viz na str. 92. přítomného spisu. V řádku 2. místo „vznášíš“ v „Prvotínách“ jest „vynášíš“.

²⁾ V „Prvotínách“ jest „usmívaje“.

³⁾ „ „ „ „vůkol“.

⁴⁾ „ „ „ „ani“.

⁵⁾ „ „ „ „střídně“.

⁶⁾ Viz i na str. 69. přítomného spisu.

⁷⁾ V „Prvotínách“ jest „vůkol“.

⁸⁾ „ „ „ „odlévá“.

ode bratra pyšného. Rodové naši byli dlouho nepřátelé; my nejsme nepřátelé, ó, Salgare!¹⁾

„Přestaň maličko¹⁾, větríku, proudu, poutični málo, ať slyšeti hlasu mého vůkol, ať mě slyší zabloudilí moji! Salgare! Kolma jest, ana volá tebe. Tutě strom a skála! Salgare, miláčku můj, tu jsem já. Proč váháš přijíti? — Aj, tichý vychází měsíček! Vody se blyští v údolí; šerí se skály na kolmé stráni. Nevidím ho na vršku! Psové nepředchází²⁾ ho, aby³⁾ oznámili příchod jeho! Tu musím seděti⁴⁾ samotná!“

„A kdo to leží dole na ladu? Jsou-li to milý a bratr můj? Mluvte ke mně, ó, přátelé moji! Mluvte ke mně! — Neodpovídají — bázeň svírá duši mou! Ach, mrtví jsou⁵⁾! Mečové jejich červenají se ode bitvy⁶⁾. Ó, bratře můj, proč jsi ubil Salgara mého? Proč, ó, Salgare, ubil jsi bratra mého? Drazí jste oba byli mně! Což mám říci ke chvále vaší? Tys byl krásný na pahorku mezi tisíci; on byl strašný v bitvě. Ó, mluvte ke mně, slyšte hlas můj, slyšte mě, synové lásky mé! — Ach, oni mlčí, mlčí na věky! Studená co hlína jsou prsa jejich! — Ó, se skály na pachorku, s vrchole⁷⁾ větrného srázu mluvte, duchové zemřelých, mluvte, nebudu se lekati! Kam jste se ubrali spočívát? Ve které slují pahorku najdu vás? — Ni slabý hlásek ve větríku ni polouzhaslá odpověď u bouři!“

„Zde sedím v žalosti⁸⁾ své, v slzách⁹⁾ jitra čekajíc. Připravte hrob, vy přátelové zemřelé, a nezavírejtež ho, dokudž nepříjde Kolma! Život můj mizí jako sen: proč mám zůstávati pozadu¹⁰⁾? Zde já spočinu sobě s přátely svými u proudu skály hučící. Když se noc na pahorek spustí, když větrové povstanou fícičí: stane sobě duch můj ve větru, touže smrti přátelův svých. Lovec uslyší mne z chaloupky své; bude se báti hlasu mého, ale milovati jej: nebo sladký bude hlas můj pro přátely mé; milíť byli oba srdci mému!“

Ten byl zpěv tvůj, Minono, libézdělá dcero Tormanova! Slzy naše padaly pro Kolmu, truchlé byly duše naše. —

Ullín, přistoupiv s harfou, dal nám zpěv Alpínův. Hlas Alpínův líbezný byl, duše Rynova jako paprsek obně. Ale již jsou spočívali v domečku¹¹⁾ úzkém; pomínul na Selmě hlas jejich. — Ullín, navrátiv se jednou z lovu, přede dnem pádu hrdin, slyšel zpěv jejich na pahorku: píseň jejich líbezna, ale smutná.¹²⁾ Toužilit pádu

¹⁾ V „Prvotinách“ jest „maličko“.

²⁾ Má býti „nepředcházejí“.

³⁾ V „Prvotinách“ jest „by“.

⁴⁾ V „Prvotinách“ i v „Radhostu“ jest „sedět“.

⁵⁾ „ „ „ jest za „jsou“ ještě „oni“.

⁶⁾ „ „ „ „bitky“.

⁷⁾ Má býti „vrcholu“.

⁸⁾ V „Prvotinách“ jest „žalosti“.

⁹⁾ „ „ „ „slzech“.

¹⁰⁾ „ „ „ „zady“.

¹¹⁾ „ „ „ „domečku“ zde i jinde.

¹²⁾ „ „ „ „líbezna“ a „smutná“.

Morara, prvního mezi smrtelníky¹⁾. Duše jeho, jako duše Fingalova: meč jeho, meč Oskarův. Ale on padl, a otec jeho žalostil; oči sestry jeho plny byly slz²⁾ — Minoniny oči plny byly slz, sestry mocného Morara. I ustoupila před zpěvem Ullínovým, jako měsíček na západu, předvídaje³⁾ bouři, ukryje v oblak krásnou hlavu svou. Já dotýkal harfy s Ullínem; zpěv smutku začal se!

Ryno.

„Přešli vítr a déšť⁴⁾, ticho jest o poledni, rozehnala se oblaka na nebesích. Nad zeleným pahorkem poletuje nestálý slunce⁵⁾ blesk. Červenavý hrčí potok dolů⁶⁾ kamenitým údolím. Sladký jest šum⁷⁾ tvůj, potůčku, ale sladčejší hlásek, kterého doslychám! Hlas to Alpína, syna zpěvův, truchlivého po mrtvých. Sehnutatě stáším hlava jeho; červení se oko ode slz. Alpíne, syne⁸⁾ zpěvův, proč samotný na tichém pahorku, proč to kvílíš jako v lesu větříček, jako vlnka na břehu samotném?“

Alpín.

„Slzy mé, ó, Ryno, tekou pro mrtvého; hlas můj pro ty, kteří pomínuli na věky. Štíhlýs⁹⁾ ty na pahorku; krásný mezi syny údolí: ale i ty padneš jako Morar; truchlivý po tobě bude sedávati na hrobě tvém: pahorkové nebudou znáti tebe více, nenap'atý¹⁰⁾ ležeti bude doma luk tvůj!“

„Rychlýs byl, ó, Morare, jako jelen na poušti; strašný co úkaz ohnivý! Hněv tvůj jako bouře; jako blýskání na poli byl v bitvě meč tvůj. Hlas tvůj byl proud do přívalu; jako hřímání na vzdálených pahorcích. Mnozí padali pod ramenem tvým, ztráveni hněvu plamenem. Ale když jsi z boje se vracel, jak pokojné bylo oko tvé! Tvář tvá jako slunce po dešti¹¹⁾ byla; jako v tišině noci měsíček: klidná co luno¹²⁾ jezera, když utichli větrové hučící.“

„Úzký jest nyní domeček tvůj, tmavé místo přebývání tvého! Třemi kroky obejdu hrob tvůj, ó, ty, co jsi před tím byl tak veliký! Čtyři kamenové obmešení jedinou jsou po tobě památkou. Strom bezlistý, vysoká tráva ve větru šustící ukazují oku lovcovu na rov

¹⁾ V „Prvotinách“ jest „smrtelníky“.

²⁾ „ „ za „slz“ jest v závorkách položeno také „slz“.

³⁾ „ „ jest „předvídaje“.

⁴⁾ V „Radhostu“ jest „dešť“, ačkoli v „Prvotinách“ jest „déšť“.

⁵⁾ V „Prvotinách“ jest „slunce“ zde i všude jinde.

⁶⁾ V „Radhostu“ jest „dolů“, ačkoli v „Prvotinách“ jest „dolů“.

⁷⁾ V „Prvotinách“ jest „šum“.

⁸⁾ „ „ „synu“.

⁹⁾ „ „ „Číplýs“.

¹⁰⁾ „ „ „nenapatý“.

¹¹⁾ „ „ „slunce“ a „dešti“.

¹²⁾ „ „ „luno“.

mocného Morara. Opravdu nízko jsi padl, ó, Morare! Nemáš více matky, ana by kvílila tebe, ni milenky se slzami ¹⁾ lásky: mrtva jest porodila tebe, padlatě Morglanova dcera!“

„Kdo jest onen na holi své? Kdo jest to, jehožto hlava stářím se bělá ²⁾, jehož oči červené jsou od slzení, ježto se tetelí po kroku každém? — Tot otec tvůj, ó, Morare; otec nížádného syna kromě tebe. Slyšeti o slávě tvé v boji; slyšel o uteklých nepřátelích; slyšel o slávě Morarové ³⁾ — proč ne i o ranách jeho? — Plač, otče Morarův, plač, ale syn tvůj neuslyší tebe více! Hlubokýtě mrtvých sen: nízka z prachu podhlavnice jejich. Neposlechne on více hlasu tvého, neprocitne k volání tvému! A kdy nastane jitro ve ⁴⁾ hrobě, ať se dí dřímači: „Procitni!“ Měj se dobře, nejstatnější z mužův: vítězi v poli, měj se dobře! Ale pole neuvidí tebe více; ni temný les osvíti se bleskem ocele tvého. Nepožůstavil's syna žádného: ale zpěv zachová jméno tvé Budoucí časové uslyší o tobě, uslyší o padlém Moraru!“

Vznikla ⁵⁾ všech žalost, ale nejvíc Arminovo hlasité lkání; zpo-
menultě smrti syna svého, padlého ve dnech mladosti své. Karmor byl podle hrdiny, kníže zvučného Galmalu. „Proč se dáva do lkání Armin?“ praví. „Je-li tu příčina smutku? Zpěv přichází s libozvuky svými utěšit a rozkochat ducha. On jest jako mlha lahodná, co, povstavši z jezera, snáší se do tichého údolí; kvítkové mladí napojí se rosou — ale slunce vrátí se v síle své, a mlha zmizela. Proč jsi tak truchlý, Armine, kníže Gormy mořem obteklé?“

„Truchlý! To jsem! Ni malá jest příčina smutku mého! Karmore, tys neztratil syna, neztratil dcery krásy. Kolgar udatný žije, i Annira, dítě nejkrášší! Ratolesti domu tvého pnou se, ó, Karmore, ale Armin poslední jest rodu svého sám. Tmavá jest ložnice tvá, ó, Dauro, hluboký je v rově sen tvůj. Kdy procitneš se zpěvy svými, se vši líbeznotí hlasu svého?“

Povstaňte, větrové předzimní, povstaňte! Fičte ladem pustým, proudové horní, hučte bouře v houštinách duboví mého! Prostup roztrhané oblaky, měsíci, ukaž mi časem bledou tvář svou! Představ mi opět onu noc, kdyžto všecky zahynuly ⁶⁾ dítky mé, když padl Arindal mocný, když Daury milostné nebylo více! Dauro, dcero má, byla's krásná jako měsíček na pahorcích Fury, bílá jako mladý sníh, líbezna co dech jarního větríčku. Silný byl luk tvůj, ó, Arindale; rychlé kopí tvé v poli. Pohled tvůj jako mlha na moři; štít co červený oblak v bouři. Armar, slavný v boji, přišed, hledal lásky Dauriny. Neodpíráno mu jí dlouho: pěkná byla naděje přátelův jejich.

¹⁾ V „Prvotinách“ jest „slzemi“.

²⁾ „ „ „ „bělí“.

³⁾ „ „ „ „Morarové“.

⁴⁾ „ „ „ „v“, ačkoli níže (viz na str. 137.) jest „ve hrobě“.

⁵⁾ „ „ „ „Znikla“.

⁶⁾ „ „ „ „zhynuly“.

Nad tím se hněval Erath, syn Ogdalův; nebo bratr jeho ubit byl Armarem. Přestrojený přišel jako plavec. Krásná byla loďka jeho na vodách; vlásky jeho bílé, a pokoj na čele ¹⁾ jasném. „Nejkraší mezi pannami,“ praví, „milostná dcero Arminova! Skála jest nedaleko v moři, na jejím boku vyniká strom; zdaleka viděti ovoce červené: tam Armar čeká Daury. Přicházím převézt milenku jeho.“ — Daura šla, i volala Armara: nikdo neodpovídal kromě skály hlas. Armare, miláčku můj, miláčku můj! Proč mne trápíš bázní? Slyš, synu Ardnartův, slyš! Daura jest, ana volá tebe! — Se smíchem ušel zrádce Erath na břeh. Ona pozdvihši hlasu, volala na otce i bratra svého. Arindale, Armíne! Žádného-li není k zachování Daury?

Hlas její donesl se břehu. Arindal, syn můj, sstupoval s pahorku, strašný v kořisti lovu. Šípové cinkali mu po boku; luk v ruce jeho; pět tmavošedých chrtův provádí kroky jeho. Viděl divého Eratha na břehu: uchopiv ho přivázal k dubu. Hustě oplývá ře-mení údy jeho, obtěžoval povětrí stonáním ²⁾. Arindal nastoupí měno na bárce přenést Dauru na zem. Armar přihnal se ve hněvu svém, i vypustil šedoperý oštip. On letí — fičí — a padne do srdce tvého, ó, Arindale, synu můj! Na ³⁾ místo Eratha, zrádce, zahynul's ty! — Najednou stane veslo; on klesna na skálu umřel! Jaká byla bolest tvá, ó, Dauro, když okolo noh tvých bratrova tekla krev! — Bárka rozbila se vlnami. Armar hodí se do moře zachovat Daury své anebo zemřít. Rázem se spustí víchr s pahorku — on padl i nevstanul více. Samotnou na mořem obteklé skále slyšeti ⁴⁾ bylo kvíliti dceru mou. Často i hlasitě bylo volání její! Což mohl učiniti otec její? Celou noc stál jsem na břehu, vida ji v bledém měsíce světlu. Celou noc slyšel jsem volání její. Vítr hučel a déšť bil silně do stráně. Před úsvitem zeslabnul hlas její. Vyhnulaf jako večerní dech větříku mezi skalním býlím. Ztrávena ⁵⁾ bolestí zemřela, samého zůstavíc Armína. Tamté síla má v boji, tam ozdoba má mezi ženami! Když povstává bouře a Sever zdvihá ⁶⁾ vlny vysoko, sedím na hučícím břehu, hledě na záhubnou skálu! Často vídám při západu měsíce duchy dítek svých. Polounevidomé procházejí ⁷⁾ se spolu

¹⁾ V „Prvotinách“ jest „na čelu“.

²⁾ Nyní místo „stonání“ máme „stenání“, protože „stonání = nemoc“. V obecně mluvě takto význam slov rozštěpuje se dříve nežli v mluvě spisovné (na př. „řepa“ a „řípa“, „měřiti“ a „mříti“, „klatba“ a „kletba“, „hrozný“ a „hrůzný“, „děvka“ a „dívka“, „domysl“ a „důmysl“ atd.), a proto „stenati“ místo „stonati“ vyskytá se již i v rukopise Královédvorském, oplývajícím známkami mluvy lidové. Také patrně, že padělatel rukopisu toho byl by neužil „stenati“, když tehda, jak z překladu Palackého vidíme, bylo užíváno v tom smysle ještě „stonati“.

³⁾ V „Prvotinách“ jest „V“.

⁴⁾ „ i v „Radhostu“ jest „slyšet“.

⁵⁾ „ jest „ztrávená“.

⁶⁾ „ „ „vydvihá“.

⁷⁾ Žde Palacký chybně „prochází“ z „Prvotin“ opravil, výše (viz na str. 132.) tak neučiniv.

smutně. Žádný-li z vás nepromluví z útrpnosti ke mně! Ale oni neslyší otce svého. — Truchlý jsem, ó, Karmore, ni malá jest příčina smutku mého!¹⁾

Tato byla slova bardův ve dnech zpěvu, an poslouchal zvukův harfy král a povídek časův minulých. Knížata sešli se se všech pahorkův slyšet¹⁾ hlasy milostné a slavili hlas Kony, první mezi tisíci bardův! — Ale nyní zemdlilo stáří jazyk můj, oslábila²⁾ duše má! Časem, uslyše duchy bardův, naučím se lahodnému zpěvu jejich. Ale paměť utíká myslí mé; slyším volání let, ana praví přecházejíce: „Proč pje Ossian ještě? Skorot on ležeti bude v úzkém domečku, a žádný bard neoslaví jména jeho.“

Běžtež jen, léta zatmělá! Není pro mne radosti v nich! Otevřete hrob Ossianovi, nebo síly jeho nestává více! Synové zpěvu odešli k pokoji svému: můj jen hlas ostává jako samotný větrík na mořem obteklé skále, když pozutichali větrové. Ještě šustí šerý mech: daleký plavec vidí stromy se kolébající! —

II. Válka inisthonská.³⁾

Mládí⁴⁾ jest jako sen lovce na pahorku ladovém. On usne v libém paprsku slunce a procítí v bouři: červení bleskové lítají vůkol, stromové chvějí hlavami svými ve větru. S radostí on patří zpět na slunné⁵⁾ dni⁶⁾ a libé sny spočívání svého! I kdy se vrátí mládí Ossianovo⁷⁾? Kdy se bude zvuku braní radovati⁸⁾ ucho jeho? Kdy budu já jako Oskar kráčetí v blesku ocele⁹⁾ své? Pojďte s potůčky svými, pahorkové Kony, naslouchejte hlasu Ossianova! Vznikáť zhůru zpěv, jako slunce, v duši mé! Já cítím radosti časův minulých.

Vidím věže tvé, ó, Selmo, vidím buky zastíněných zdí tvých: potokové tvoji zní v ucho mé: hrdinové scházejí¹⁰⁾ se vůkol. Fingal jest mezi nimi, spočívaje na štítu Trenmorově. Kopí jeho postaveno ke zdi; on poslouchá zpěvu bardův svých. Slaví se činové ramene jeho: činové krále ve mládí¹¹⁾ jeho. Oskar navrátiv se z lovu a slyše slávu hrdiny¹²⁾, pojal štít Brannův ode zdi; oči jeho plny byly sléz; červené bylo líce mladosti, hlas třesavý a slabý. Kopí mé chvělo hlavu blýskavou v ruku jeho: on dí králi morvenskému:

1) V „Prvotínách“ jest „slyšeti“.

2) „oslábila“.

3) Inis-thona, ostrov Škandinávie. (Poznámka Palackého.)

4) V „Prvotínách“ jest „Mládectví“.

5) „slunné“.

6) „dny“.

7) „mladost Ossianova“.

8) „radovat“.

9) Má býti „oceli“.

10) V „Prvotínách“ jest „schází“.

11) „v mladosti“.

12) „hrdiny slávu“.

„Fingale, králi rekův, Ossiane, první po něm v boji, vy jste bojovali za mládí¹⁾: jména vaše slavná jsou ve zpěvu. Oskar jest jako mlha na Koně: poukáže se, zmizím opět. Bard nebude znáti jména mého; lovec nebude hledati hrobu mého na pláni. Pusťte mne v boj, ó, rekové, do Iuisthony. Dalekýté kraj války mé, neuslyšíte Oskarova pádu. Některý bard ať najde mne tam a dá zpěvu jméno mé. Sestra cizozemce uvidí hrob můj, i zapláče nade mládcem z daleka příšlým. Bardové budou pravívati při svátcích: Slyšte zpěv Oskara z daleké krajiny!“

„Oskare,“ vece král morvenský, „půjdeš do boje, synu slávy mé! Připravte mou černolunní loď, by donesla²⁾ do Iuisthony reka mého. Synu syna mého, měj v paměti slávu naši; jsíť z rodiny slovtných! Ať nedí dítky cizozemcův, slabí jsou synové morveští! Buď ty v bitvě hučící: milostivý v pokoji, co slunce večerní. Řekni, Oskare, králi inisthonskému, že Fingal zpomínává mladosti své, kdyžto jsme sešli se do půtky, ve dnech milostné Ajandekky.“

I roztáhli plachty hučící: vítr fícel řemením steznův jejich. Vlny bíjí do modrého³⁾ skálf; ječí slla oceanova⁴⁾. Z moře uviděl syn můj krajinu hájův. Vběžev v šumné Runy stanoviště, poslal meč svůj Annirovi, králi kopí. Šedovlasý hrdina vstal, vida meč Fingalův. Oči jeho plny byly slz; zpomenultě bojův mladosti své. Dvakráte on byl zdvihl kopí o milostnou Ajandekku; hrdinové stáli z daleka, jakoby duchové dva ve větru se potýkali.

„Ale nyní,“ počne král, „já jsem stár; meč leží neužívaný v síněch mých. Ty, ježto jsi z rodu morvenského, i Annir vidával boje oštípův, ale nyníť zbledlý a svadlý jako dub na Láně. Nemám syna, an by tě s radostí přijal a uvedl v síně otcův svých. Zblednul Argon ve hrobě⁵⁾, a Rura mého není více: dcera má, v síněch cizozemcův jsoucí, žádá viděti hrob můj⁶⁾. Choť její potrásává⁷⁾ desíti tisíci kopí a přichází jako smrti oblak od Lána. — Pojdiž k hodu Annirovu, syne⁸⁾ Morvenu hláholivého!“

Tři dni hodovali spolu; čtvrtého Annir slyšel jméno Oskarovo. Veselili se při kvasu mušlí a lovili kance na Runě. — U kamenův mechem obrostlých odpočinuli sobě ustalí rekové. Slza ve⁹⁾ skryté padne Annirovi z oka; tajil své lkání, vyražející násilím¹⁰⁾. „V té tmavé schráně,“ dí hrdina, „spocívají synové mladosti mé. Tento kámen jest rov Runův; tento strom hučí nade hrobem Argonovým. Slyšíte-li hlas můj, synové moji, v úzkém domečku mém?“

1) V „Prvotínách“ jest „mládí vaší“.

2) „ „ „ „odnesla“.

3) „ „ „ „mokrého“.

4) „ „ „ „oceanova“.

5) Zde i v „Prvotínách“ jest „ve hrobě“, ačkoli výše jest „v hrobě“.

6) V „Prvotínách“ jest „hrobu mého“.

7) „ „ „ „trásává“.

8) „ „ „ „syna“.

9) „ „ „ „u“.

10) „ „ „ „svého lkání, násilím vyražejícího“.

Či to mluvíte vy v šustění listoví tohoto, když povstávají pouště větrové?“

„Králi inisthonský,“ pravil Oskar, „kterak ¹⁾ padly dítky mladosti? Divoký kanec zháň se často po hrobkách jejich ²⁾, aniž kormoutí klidu jejich ³⁾. Ale oni honí zvěř oblakovou a napínají větrné kuše své. Ještěť oni milují zábavy ⁴⁾ mladosti své a sstupují u větry s radostí.“

„Kormalo,“ vece král, „jest vůdce desíti tisícův kopí. On bydlí u vod Lánských, vyzývajících páry smrti. ⁵⁾ — Přejda do zvučných Runy síní, hledal slávy oštípův. Byl to mládce milostný jako první záře sluneční: málo jich bylo, kteří by se mohli potkati s ním v boji. Moji rekové ustoupili před Kormalem; dcera má prahla k němu milostí. Argon a Ruro vrátili se z lovu: slzy hrdosti jejich padaly; tichým ohledají se okem po recích Runy, ustouplých před cizozemcem. Tři dni hodovali s Kormalem; čtvrtého mladý Argon šel ve dvouboj. Ale kdož mohl odolati Argonu? Přemožen byl Kormalo. Srdce jeho nadmulo se bolestí pýchy: ustanovil podtaji viděti smrt synův mých. Oni, přišedše k pahorkům Runy, lovili snědé laně. Tajně letěl síp Kormalův: v krvi své splývaly dítky mé! A on přišel k děvčeti lásky své, k inisthonskému děvčeti krásovlasému; utekli pouští, a Annir zůstal samotný. Přišla noc, a nastal den: ni Argonova ni Rurova hlasu! Naposledy vidín jejich nejmilejší chrt, rychlý a skákavý Runar. Vyje přišel do síní a zdál se ohledati ve stranu pádu jejich. Jdouce po něm, našli jsme je zde a položili u tohoto proudu mechovatého. Zde odpočívá Annir po lovu laní skončeném. Jako letitého dubu kmen prostírám se nad nimi, a vždy tekou slzy ⁶⁾ mé!“

„Ó, Ronnane,“ dí povstana Oskar, „Ogare, knížata oštípův, svolajte hrdiny ke mně ⁷⁾. syny proudného Morvenu. Dnes půjdeme k vodám Lánským, smrt vyzývajícím. Nebude dlouho veseliti se Kormalo: smrt bývá často na špici mečův našich!“

Přišliť pouští jako bouřlivá oblaka, větrem po ladu huaná; ostří jejich barvená bleskem hromovým: šumící les předvídá ⁸⁾ bouři. Zvučí roh bitvy Oskarovy, a všecky vody Lánské trásly se. Synové jezera sešli se okolo hlasného štítu Kormalova. — Oskar bojoval, jakž bojovával vždy. Kormalo padl mečem jeho: synové zhoubného Lána skryli se do údolí svých. Oskar přivedl dceru inisthonskou do zvučných síní Anrirových. Radostí se blyští starcův obličej: on požeňnával králi mečův. —

¹⁾ V „Prvotinách“ jest „jak“.

²⁾ „ „ „ „jich“.

³⁾ „ „ „ „jeho“.

⁴⁾ „ „ „ „zábavy“.

⁵⁾ „ „ „ „smrti páry vyzývajících“.

⁶⁾ „ „ „ „slzy“.

⁷⁾ „ „ „ „mé ku mně“.

⁸⁾ „ „ „ „předzdivá“.

Jaká byla radost Ossiana, spatřivšího daleké plachty syna svého! Toť bylo jako světla oblak povstanoucích na východu, když poutník truchlí v neznámé krajině, a zhoubná Noc s duchy svými vůkol se klade. Se zpěvy uvedli jsme ho do síní selmských. Fingal dával hody mušlí. Na tisíce bardův vychvalují jméno Oskarovo: Morven odpovídá hlasu jejich. Dcera Toskarova byla tu; hlas její byl jako harfy hlas, rozléhající se pod večer v liběvějícím rolny větríčku. —

Ó, položte mne, vy, co vidíte světlo, podle skály některé pahorkův mých! Ať léskoví vůkol husté jest, a blízko dub šustící. Zelené buď místo spočívání mého; slyšen budiž opodál potůčku hlásek. Dcero Toskarova, ty vezmi harfu a pěj líbeznou Selmy píseň; ať sen pojme duši v radosti její, ať se vrátí dnové mládí mého a dnové mocného Fingala. Selmo, vidím věže tvé a stromy a zdi zastíněné, vidím hrdiny morvenské, slyším zpěvy bardův! Oskar zvodí meč Kormalův: tisíce mládcův obdivují ozdobený jeho závisník. S podivem hledí na syna mého a na sílu ramene jeho; vidí radost v okou¹⁾ otcových a dychtí po rovné slávě. I obdržíte ji, synové proudného Morvenu! Duši mou často rozněcuje zpěv, i zpomínám přátelův mladosti své. Ale dřímota připadá na mne ve hlásku harfy, líbezní snové jmou se procítati! Synové lovu, stáňte podál a nekormuťte spočívání mého? Starožitný bard má rozmluvy s otci svými, se knížaty časův minulých. Synové lovu, zůstaňte podál, nekormuťte snu Ossianova!

Při pohřbu Štěpána Fabriho.²⁾

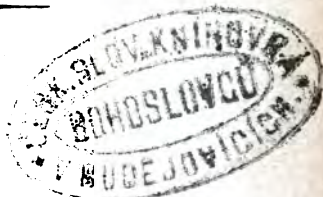
Jdiž, ó, Otče! Čeká v nebesích Tebe vítěze palma.
 Jdi! — Dokonal's běh slávy a života! Byltě šlechetný tento běh, a blahosti se hojně přýštili vlasti pramenové z něho! Jdi! — Ale teskné se srdce svírá při Tvém odchodu, Oslavený, a žalost se prochází oněmělá v zvalinách Tvé slávy, ó, Pannone! — Zvadlat ozdoba věnce Tvého! — Zemřel padl vůdce udatný k Múz oltářům, padl! A libé kryje Múza již úplně své struny — Slávie smutná dlí u památky žalostné. — Onť to byl, on věrný učitel, ochrana nouze kvílící a srdcí vlada a vlasti miláček, on to byl, z jehož úst tobě, ó, mládenče, se hojně přýštily proudy svaté moudrosti, jehožto milostně oblétovaly Grácie vždy! — Jej Mátě lyceum

¹⁾ Má býti „očíh“.

²⁾ Viz na str. 26. přítomného spisu. Ve „Světozoru“ i v „Lumíru“ 1859. báseň ta jest otištěna bez názvu; v přítomném otisku několik chyb tiskových a několik slovákismů pravopisných opraveno.

s utěšeným vždy srdcem slýchala. Životy líval's do škol uveselených, a vlasti Tě háje radostně v lůno pojímaly své, — ale, ach, již víc nevidí Tě truchlící pole vlastí! V samotném zůstaly smutku Tvé oltáře, ni více chlubí obětí se lahodnou od Tebe přinosenou Uměnám! Ty mlčíš — a lyceum, Máti drahou, svírá němý žel! — A slzy hořké valně lijí se opuštěncům: Tebe vůdce a chrance, manžela, otce volá hlas jich — ale hasne daremný! Kdo vrátí sešlého do bran nebytí? Kdo odejme storamenné Smrti objetím ledové ty kořisti? „Vznikej a květ a zvadni!“ volá hromovým všudy tvorstvo hlasem, a „zvadni!“ vryté Osudem tkví na čele jasném člověka! Kdo zmaže písmo neuprošené? Kdo pováže ruce kruté Osudům? — Tak otcovi syn, synu dobrý otec a choť věrnému milenci se odtrhává z objetí vroucného! Tak, Otče, vyňat, ach, skůro vyňat jsi nám z prostředku našeho — ne z srdce našeho — a vcházíš ve studené Smrti brány! — Zde však ho není, zde, Oslavený, bytu Tvého! Ty nastupuješ v udivenství světy nové, a nová blaženosti Boží Tě pojímá jiskra nyní, — Ty slavně se stkvíš nad hojně tisíců bydlitelů nebes oblažených! — Ale Tvé útrpně zpět na milé své pohlédá oko; laskavě v srdce svých Ty opuštěnců blahocinnou odlevu líváš. — Truchlící mládenče, podíž¹⁾! U svaté tu památky Oslavence zaruč se vážně, že stesky se nikdy neschýlíš, kterou on šel, na kterouž i starostně bloudícího uváděl vždy. Tak hodně okrášíš věncem důstojným jemu hrob: a zalíbeně shledneš shůry blahý jeho duch a vzniklé ctnosti požehná!

¹⁾ = půjdíš! Viz i na str. 69. přítomného spisu „pod“, od kterého „podíž“ úplně vhodně utvořeno.

Z „POČÁTKŮ ČESKÉHO BÁSNICTVÍ“ *)

Elegie.

Žel po Adónu upím; spanilý, ach, zesnul Adónis¹⁾!
 Zesnul Adón spanilý; upějí též s pláčem Eróti.
 Více na purpurovém, ó, Kyprido, lůžku nedřímej;
 vstaň, ubohá, tmavorouchá vstaň a v své prsy bij²⁾ se,
 bij²⁾ a volej všechném: „Spanilý, ach, zesnul Adónis!

Žel po Adónu upím; upějí též s pláčem Eróti.
 Tam na horách spanilý mře Adón, jsa v stehno bělounek,
 v stehno zubem poraněn; tam Kypridě srdce ranívá,
 když ducha ven pouští; jemu pak synalými již údy

*) Protože nelze snadno rozhodnouti přesně, které básně do „Počátků českého básnictví“ složil Šafařík a které Palacký, a protože snad i vzájemně si je zdokonalili, jsou zde otiskány zvlášť a týmž pořádkem, jako prvotně. Jisto nepochybně jest jen o básních „U hrobu přítele“ a „Na horu Radošť“, že jsou od Palackého, a o básni „Mé zpěvy“, že jest od Šafaříka, protože jinde později s jmény jejich byly vytištěny. Mimo to jest od Palackého také básně „Ideálů říše“, protože sám Palacký, že jest jeho, zprávu nám zanechal (viz na str. 33. přítomného spisu). Lze však i básni ostatních původce aspoň poněkud udati. Básně „Elegie“ jest otiskána na konci listu IV., který napsal Šafařík, tak jako básně „Ideálů říše“ na konci listu V., který napsal Palacký, i jest bezpochyby od Šafaříka. Co pak týče se básně „Moudrost“, jest u ní modrou tužkou připsáno ve výtisku „Počátků“, pražské knihovny musejní „P“ (= Palacký) a u básně „Slza milosti“ „Š“ (= Šafařík). Toto „Š“ jest i u básně „Mé zpěvy“ a „P“ u básni „Ideálů říše“, „U hrobu přítele“ a „Na horu Radošť“. Také jednotlivé „listy“ jsou takto označeny, a to prvé čtyry „Š“, pátý pak a šestý „P“. Protože však toto označení „listů“ dle slov Palackého, která jsme si v „Úvodě“ o vzniku „Počátků“ uvedli, není správně, není „Š“ a „P“ ani při básních tak spolehlivo, abychom úplně přesně rozhodovati mohli, kdo které jest původcem. Kromě toho básně „Moudrost“ otiskána jest i r. 1823. v Macháčkově „Krasořečníku“, a v „Obsahu“ udáno, že jest „od P. J. Šafaříka“.

¹⁾ V „Počátcích“ jest „Adónys“.

²⁾ „ „ „ „bí“. Viz i „ž“ na str. 78.

krev se valí černá a v očích mdlé pohledy hasnou;
s tváří mu růže prchá, na rtech mu stydne hubička,
stydne, co jí¹⁾ vroucná přikrývá Kypris Adóna.
Kypridě sic neživého je sladká ještě hubička,
však teď Adón to neví, že ho po smrti Kyprida líbá.

Žel po Adónu upím, upějí též s pláčem Eróti.
Hroznou, broznou ránu to má v svém stehně Adónis;
hroznější ale má tam v srdci Idália ránu.
Proň bědují psy vyjíc vůkol mládence milého,
proň bědují Oreády slzíc. Ale, ach, Afrodíta,
své vlasy rozpustíc, v křovinách kormutlivě bloudí,
prostovlasá, zobutá; jí ostrý, kamkoli kráčí,
trn patu rozdírá, a z rány se krev line božská.
Nežť ona teskně upíc po horách zoufanlivě pádí,
hned muže Assyria, hned zas mládence volává;
ať jemu náčerné krve proud až k pupku a nádrům
z stehna syčí, a prsou klenutí mu pobarvuje červcem;
jindy bělostkvoucí brunatá, teď srdce mu důlka.

Žel tebe, žel, Kyteréo; želi též s pláčem Eróti!
Jí muž umřel spanilý, spanilejší umřela tvář s ním
Kypridě, tvář spanilá, pokavádkoli živ byl Adónis;
zesnul Adón, Kyterée za ním hned odumřela tvář, žel!
Žel! to volá pahrбек, to volá háj: žel, žel, Adóna!
Aj, potoky s hrkotem žalují Kyteriny bolesti,
i prameny s šeptem na horách jen Adónisa kvílí,
chřadna bolem kvítí opadá. Ale, ach, Afrodíta
jen po horách dolinách truchlé své nářky pronáší.

Žel tebe, Kyprido, žel; spanilý, ach, zesnul Adónis!
Echo se ozvalo: žel! spanilý, ach, zesnul Adónis!
Ó, kdo by té strastné neplakal Kyteréiny lásky!
Jak viděla hroznou, jak poznala ránu Adóna,
jak viděla ssedlé krve prouh na stehně uvadlém,
vroucně rukou vystrouc, tak zalkala: „Zůstaň, Adóne,
zůstaň, Adón strastný, a naposledy dej se obejmout,
dej ku prsoum přilnout, dej k ústům ústa přitisknout?
Povstaň málo, Adóne, polib mě naposledy ještě.
Jen dotavď, pokavď je živá, mi hubičky podávej,
ať v prsy mé duše tvá, když ke rtům připlýne dech tvůj,
ať vteče, a v duši mou; ať sladkých tvých vnad okouším²⁾;
ať mě milost opojí; co Adóna samého hubičky

¹⁾ V „Počátcích“ jest „ní“.

²⁾ „okousím“. (To buď poznamenáno na doklad, kterak úzkostlivě dbáno otisknouti vše tak, jak jest prvotně.)

té budu ostříhat; neboť ty, ubohý, mě utíkáš,
 pryč mě utíkáš, tam v dalekou jdeš říš k Acherontu
 krále krutého krutou. Ale, ach, mně bídnicí jen lkáf,
 lkát jen, umřít za tebou smrtiprázdné, ach, mně nedáno!
 Vezmi si, Persefone, vezmiž sobě manžela mého;
 vždyť si mě mocnější; každé se ti dostane krásy:
 mne však strastiplnou přebolestná sevřela rána;
 mně jen Adóna plakat, co mi umřel; ty jsi mi hrůza!
 Umřel's, milovaný, a milost jako sen mi uprchla!
 Aj, vdova teď Kypris, nemají již práce Eróti.
 S ním spolu pás se minul. Ale proč ty, smělče, na lov jdeš?
 Tak spanilozrostlý divoké smíš potkati zvíře?⁴
 Tak Kyteréa upí; upějí též s plácem Eróti.

Žel tebe, Kyprido, žel; spanilý, ach, zesnul Adónis!
 Pařia méně slzí necedí, než stehnem Adónu
 krev se valí; to obé ale, aj, z země kvítky vyvádí,
 krev jeho růže budí, slzy krásnou ctnost anemonek.

Žel po Adónu upím; spanilý, ach, zesnul Adónis!
 Smutně v lesích, Kyteréo, nařkati manžela přestaň.
 Aj, zde je lůže měkké postláno Adóniovi listím;
 aj, zde Adón, Kyteréo, bledý tvé lůže přikrývá;
 i v smrti je krásný, krásný v smrti, jak kdyby dřímal.
 Vlož ho nyní, kam jindy chodil, na to rouchu lehounké,
 kdež při toběť po nocích kdy božho snička požíval
 v lůžku zlatostkvoucím; a miluj i bledého Adóna.
 Věnci ho krij ¹⁾, posypuj kvítím. Ale, ach, coť Adónův
 květ zoprchal mroucí, zoprchal s ním květ spolu každý.
 Skrop ho myrhou vounou, olejem ho a balsamem obmij ²⁾;
 miň se co balsamu ináš, pomínul se ti balsam Adónis.
 Ajhle, Adón v šarlátě leží zde na lůžku milounký:
 vůkol Eróti želíc vzdychají a že zesnul Adónis,
 z smutku kadeř si holí; zalkav tenť šlápe po šípích,
 ten kuši přistoupá, v ruce ten toul láme peřestí,
 tento obuv zouvá, ten zas vodu čří a donáší
 v džbánú zlatém; než onen krvavé mu stehno umývá,
 anť v tom onen perutí ho budí svých po hlavě váním.

Žel tebe, žel, Kyteréo; želí též s plácem Eróti!
 Aj, vyhasil přede dveřmi pochodni svou Hymenús,
 již i choti vñek potrhal; teď více ne: Hýmen!
 Hýmen ne v zvučných, teď zpívati: žel tebe! písniček.
 Žel tě, Adónisu, žel; tebe víceť než Hymenéa.

¹⁾ V „Počátcích“ jest „kry“.

²⁾ V „Počátcích“ jest „obmý“.

Aj, i Charýty želf Kynyrášova krásorozenec:
 „Zesnul Adón spanilý!“ to volá z nich upěnlivé každá.
 Teskněji hlas jich zní, než snad sama Kyprida tesklí.
 Přišlyt i Múzy plakat mládence Adónisa: „Slyš nás!
 Nás slyš, Adóne,“ pějí; ale onť ani jich neposlouchá.
 Ach, ne to nechtěje sám, nedopouští Persefonéa.

Nelkej již, Kyteréo, slušit dnes přestatí nátku;
 ještě se dost nalkáš, naslzfš i po léta budoucí.

Bion.

Ideálů říše.

Zlomek z prvního hymnu.

Sláva ti, sídlo svaté, kde v jarním světle nebeští
 u pramenů blaženosti vinou sobě palmy nevadlé!
 Sláva ti, nesmrtelných obydlí! K tobě vážně se blíží
 posvěcený let můj, a do harfy milostivě zvučné
 ve hluku strun veselostiplném tvé zpívati chvály
 horlivě se vznáší. Ó, sly dodej klesající
 zemské peruti mé a do srdce mi sešli paprslek
 tvé svatosti¹⁾, nechat svěcené v člověčí prsa lívá
 plápoly harfa nová, by k rajským chvátili sídlům.

Krásný jest svět onen, kam vyvzlétnouce šlechtní
 k chrámům nesmrtnosti boží zastínění láskou
 slavněji se schází; tu do svých je radostně pojímá
 bran vznešená ideálů říš, a mateřsky vinoucí
 k svým je prsům, jako dítky milé, udatněji k věčné
 vznéstí se sláve učí; tu brunátné jasněji svítí
 světlo nebes veselých; v amarantů háji kvetoucím
 obživená loubí, co na Hermonu krůpěje rosné,
 stály v srdce lejí tiše poklid a sílu hrdinskou;
 tu vznešeným, jako plápolavou duši mládcovu tajná
 toužba plní, proniká život ohněm háje svatého
 veškery stíny; boží duchové jasných u potůčků
 krystalových své krásy jeví důvěrně miláčkům.

Krásný jest ideálů kraj; vysoké jeho chvály!
 Slávou věncovaná božskou své rozbila věčné
 sídlo milé zde Čtnost; a její bezmračně se svítí
 krása, velebnější nad valné oblohy jasnost.

¹⁾ Podobně z příčiny metrické „svatost“ psal i na př. V. Stach. (Viz v „Zevr. dějinách čes. písemnictví“ na str. 44.)

Jenž jasným proniká věděním světa končiny všecky
 odhalená Moudrost tu miláčky vodí zpytující
 do svatyní tajností svých; tuť Láska pověčná,
 hojně vinoucí darů blažených, svůj růžemi víže
 svět; spanilý stoupiv s nebe Genius, u zdroje krásy
 nezkaleného učí po nebeské toužiti sláve.

Mocnou on pravici zachytí struny jemně natáhlé
 srdce milostnějšího a z pouštiny ráje si kouzlí. —
 Slyš! zvucný hlasitou háj rozláhá se radostí,
 slyš! aj, v záři tiché sám Pán se milostivě blíží.
 Skloňte se skály, skloňte, pahorci, ty věčně živoucí
 cedře a palmo, boží přede tváří skloňte se vroucně!
 On přemilé navštíviti své a do srdce radostí
 nadzemských, neuhasnoucích sám proudivi ráčí!

Moudrost.

Komuž nebeská věrněji slíbila
 v kolíbce Moudrost ochranu laskavou,
 a svou stužíc mu srdce číší,
 do svatyní směle jíti dává:

nepohne nikdy jím Osudů divých
 pohled hrozící; ni světa v odporu
 celého moc povstávající;
 pevně pokoj v jeho srdci sídlí.

Smělou nevinny kráčeje odvahou
 k oltáři chvátal Hus; a milostivé
 na tváři jasné tkví mu ještě
 úsměchy, k říší kvapíc nebeské.

„Ty prach jsi, útlá schráno! I buď tedy
 prachem; a duch můj k Pánu se vyvznesa,
 nesvaďnulé dosáhne palmy!“
 dí, a ve plápolu jest co fénix.

Hořká se, bítí, vám slza rdí v oku!
 Zhoubnou že berlu nad člověkem drže,
 mračný Osud vítězně náš
 tanto v obět krvavou neviinnost?

Do výše pohled! Nezkaleným tokem
 plynou z éterské studnice proudové
 Moudrosti božské a blaženství
 hojně lejí v prsa žíznivého.

Co lesk a prázdna prospěje příznivost
 losů pozemských? Tam k nevyváženým
 letí radostem duch svobodný,
 vzhůru v Olymp se vynášející.

Ó, kéž nebeských dotknu se blížeji
 Moudrosti proudů; horlivě oblažen
 Bohům se oddám nesmrtelným,
 volně do lýry pějíc milostné.

A Múz tajemné krásně se rozvine
 hraní: a harfa od Boha dotknutá
 opět citů do srdce líti
 proudy a vděk bude nejživější.

Mé zpěvy. ¹⁾

Plésám Hospodinu! Vzhůru světem ²⁾ světů
 vroucně zplamenělá ³⁾ písně letí perut
 k stánkům světlooděnců,
 k světějším Serafů sborům! —

Kdo jsem já zeměsyn, že vzletem ohnivým
 z pozemských se mezí k obrubě hvězd vinu ⁴⁾?
 Nízký je v prachu byt můj;
 nízké jsou v prachu mé zpěvy! —

Však mocný v prachu Pán! — Dfka mu! Dfka mu! —
 Do tmy pohřžena ⁵⁾ dřímala má duše;
 jarní sladce bolestí
 ještěť srdce nezalkalo:

když, aj, bleskookem s výše nebes Cherub
 na mdlý kmen duše mé louč života sklonil!
 Citem chřestělo poupě;
 stkvostnosť růže se rozlila. —

¹⁾ Báseň tato s některými změnami, svědčícími, že již i Jungmann dovolil si k účelům školním měnití práce cizí, jest otištěna v Jungmannově „Slovesnosti“ r. 1820. s poznámkami jako „óda“, r. 1845. pak jako „hymna“ bez poznámek; nejnověji (r. 1887.) otiskl ji K. Vorovka v díle III. své „Čitací knihy“. (Viz o ní také na str. 11. zde.)

²⁾ Místo „světem“ v Jungmannově „Slovesnosti“ jest „davem“ s poznámkou: „dav, tiseň, množství, Gedränge.“

³⁾ V Jungmannově „Slovesnosti“ jest „zplápolalá“.

⁴⁾ „ „ „ „ „hvězd vinu k obrubě“.

⁵⁾ „ „ „ „ „přidána tato poznámka: „Lépeji sice pohřžena, avšak i Bratři v Kralické bibli píší pohřžen.“

Ach, klidný Zoře¹⁾ svit bouřku podál nese! —
 V kastalských dolinách snem diamantovým
 ranní péče milostným
 dárce, věstec²⁾ opásaný

s vábnou v lůně lepých krás amarantových
 pohrával citarou³⁾; buď plesem omžený
 ploul harmonie proudem,
 buď smutkem vztetelil struny,

bezpečný! neviděv, jak mu odumdlělá
 v bedřích⁴⁾ síla klesá; jak řeřavé dechy
 náhlý val⁵⁾ vlnobitný
 s rozkošným utrhá břehem!

Černý nad zeleným rájem oblak visel,
 až jasnou nade ním Pán duhu vyvstavil⁶⁾
 a své lásky⁷⁾ paprskem⁸⁾
 vadnoucí porosil duši.

Jest mocný v prachu Pán! Díka mu! Díka mu!
 Ont oblouk pokoje přes prsy rozklena
 bleskem dno zdroje⁹⁾ hřívá,
 v němž kalný třepetá život.

Aj, vroucí plamenem proudně Vesuv kypí
 v blankytnou nebe tvář; aj, řeřavá polem
 chřestí krev z jeho rány;
 bouř snu v hloubi prsou zraje:

ant lehkou pode ním loďku na břeh veda,
 v obrazný moře spod¹⁰⁾ zvolně hledí plavec;
 hledí v krásy tajemství,
 svítící na vodách plamen.

¹⁾ Zoře = Aurora; svit = světlo, úsvit. (Z Jungm. „Slov.“.)

²⁾ Jungmann otiskl „věstec“ s poznámkou: „věstec = vates, zde tolik co básník, pěvec.“

³⁾ Jungmann otiskl „kytarou“.

⁴⁾ „ „ „bedřích“.

⁵⁾ „ „ „přidal poznámku: „val = veliká vlna.“

⁶⁾ „ „ „otiskl „vystavil“.

⁷⁾ „ „ „krásy“ místo „lásky“.

⁸⁾ „ „ „paprskem“.

⁹⁾ „ „ „přidal poznámku: „zdroj = pramen, fons.“

¹⁰⁾ „ „ „otiskl „obraznou hladinu“.

Tak nech¹⁾ kouř z obětí, v hloubi prsou zřatých,
zablání struny mé; nechť Genius volá:

Aj, tvé krásy tajemství —
věčné, Slávie, mé hoře!

Když jen zodražený²⁾ sladčeji přátelům
zábřesk³⁾ nádra kojí, ohlas uším vzeje:

Aj, tvé krásy tajemství —
věčné, Slávie, mé vděky⁴⁾!

U hrobu přítele.

Okem slzícím ke⁵⁾ hrobu přítele
přistupte, bratří! Aj, tu ve chladku svém⁶⁾
za mládí svadlá⁷⁾ růžolící
schrána ducha v pokoji spočívá!

Jej více žádné jitro nevyzvolá
z temného lůžka; více nepozbudí
k radosti jasné světlo denní:
jej studená kryje zem pověčně.

Avšak ne ranní být obětí smrti
mládec zasloužil; jej mile krásila
i srdce přímostí i světlejší
Pallady láska i Múzy přízeň.

Božský v prsích mu časně zaplápolal
oheň, a krásný, vzhůru se náseje,
duch se svatou tam horlivostí
k cíli letěl, k ideálu říší.

A přece⁸⁾ přísný Los mu na úsvitě⁹⁾
v srdce mladosti¹⁰⁾ šíp studený vbodl
a z objetí vytrhna bratří¹¹⁾,
mráкотě jej za kořist odeslal!

¹⁾ Jungmann otiskl „necht“; v následujícím verši „necht“ jest i v „Po-
čátcích“.

²⁾ Jungmann otiskl „odražený“.

³⁾ „ „ přidal poznámku: „t. záře: cf. pol. brzask = svítání, záře;
boh rozbřeskuje se, rozbřestuje se = svitá.“

⁴⁾ Jungmann přidal poznámku: „t. co vděk jest, radost, odplata.“

⁵⁾ „ „ v „Slovesnosti“ otiskl „ku“.

⁶⁾ „ „ otiskl „Aj, tuto ve chladu“.

⁷⁾ „ „ „z mládí usvadlá“.

⁸⁾ Jungmann otiskl „vezdy“.

⁹⁾ „ „ „úsvětě“.

¹⁰⁾ „ „ „mladistvé“.

¹¹⁾ „ „ „vyrvav bratrakých“.

Nebraňte, bratří, volně linouti se
slzám útrpným! Ach, Osudů ruka
krutá nešetří nic plačící
prosby ni kvítku mladosti ¹⁾ útlé.

Tvé zbytky smutné, příteli, nekryje
zemí domácí matka žalostivá;
ni rámé sestry hrob posýpá
kvítky, — slzou skropený tužebnou.

Cizí zavírá kraj Tebe v lůno své;
nevšímanou Tvou schránu nemá Zoře
skrápí, a chladný vítr zívá ²⁾
truchlivě na hrobu Tvém utichlém ³⁾.

I pojďte, bratří! — Ve smrti hájoví
svatém na místě tomto, u přítele ⁴⁾
žalostně zesnulého, vážně ⁵⁾
spolku svatého ⁶⁾ památku sadte!

Tu vezmi každý z posvěcené země
poklad památný: že v světě nic není
trvánlivého, ni kvetoucí
růže mladosti ni sfla mužská!

A ten, co zvěčněv nezkaleným okem
radostně sbíhá teď světa končiny,
on sejda sám s své hůry jasné,
símé památky svaté zúrodní. ⁷⁾

Slza milosti.

Darmo toužebnou oka zář zapadlé
víčko zastírá; duše jich se kradmo
ve tmě rozvodniv plamenem polívá
líce panenské.

¹⁾ Jungmann otiskl „ani květu mládi“.

²⁾ „kvíle“.

³⁾ „na hrobu mutnotichém zavívá“.

⁴⁾ „tom, kde žalostivé“.

⁵⁾ „druh zesnulý pohřben, svatého“.

⁶⁾ „družebné“.

⁷⁾ Jungmann poměnil slohu tu takto:

A zvěčnělý druh, nezkaleným okem
jenž tam jiných zří končiny teď světů,
s výsosti jasné sám milostné
zplodní sejde památky símé.

Tak svatou tvář své spanilosti zorní
v oblaků tajné zavítí pohříží
slunce vyvzešlé; ale blesk se rouškou
vlnadněji prýští:

až vřelou setřev slzu svou v brunátném
lůně červánek vznešený paprsků
Tvorce zaplěsá a novou zanítí
Tvorstvo radostí. —

Vzezři, žádoucí! studu tvého kroupě
sladce prahnoucí duši mou napájí;
sladčeji vzešlá oka zář okřálé
srdce večerní.

Na horu Radošť (Radegast). ¹⁾

Tak světovládná Slávie stojí!
Oceánové se pění pode trůnem
panujícím věčně, a nízce hrdé
družky se koří před vládkyní.

Tak vysoký pne vzhůru se Radošť!
Kryje v oblacích hlavu svou starožitnou,
kryje ve střevách země základy své:
tak panuje důstojný horám.

Sláva ti, Mocný! Aj, tobě hrdý
patu líbá skroušené Karpat, a valné
Sudetů skrývá se řadí za tebou;
laskavě panujž ty v říši své!

Když se velebné tvé čelo mračí,
spěchají služebně tu ze ²⁾ sboru tvého
chmury trestu, tvým hněvem ozbrojené:
tesklivé úpí země před tebou.

Jasně, Radošti, vznes korunu svou,
Slovanů oltáři a Slávie věrná
ty památko! Pohled tvůj veselý,
aj, v duši radosti čilé budí!

¹⁾ V „Radhostu“ I. 3. Palacký k názvu do závorek před „Radegast“ přidal „Radhošť“. (Viz i na str. 29. přítomného spisu.)

²⁾ V „Radhostu“ jest „se“. (Jiných změn v „Radhostu“ není; jen verše jsou tam otištěny jako zde, kdežto v „Počátcích“ začínají se všechny stejně daleko od kraje, a také v „Radhostu“ všechny genitivy plur. jsou zakončeny v „ův“.

Přestali valných kouřit obětí
rodové hostinští; více ni zvučné
„Radogosti!“ háj svěcený nevolá;
věčně oněměl i chrám i kněz.

Přece tajemství věrně ti chová
starožitný dub; a do srdce potomkům,
při utichlém slavněji kůru lesů,
sílů věje otců zesnulých.

Díka ti, útlých mého jara snů
ty, důvěrný tvorče! Plnou k tobě chvátá
duše má radostí: dej, Vznešený,
žítí mi ve stínu svatosti tvé!

Tu z pramenů já čerpáti živých
chci slovanskou sílu; a skály Olympské
ožijíc roznášeti divně budou
hláholy slovanské lýry mé.

OBSAH.

	Stránka		Stránka
Úvod	5	Ozvěnná Nymfa	107
I. Básně Šafaříkovy.		K jmeninám S. Šárkáně	108
a) Tatranská Múza s lýrou slo-		Jahody	112
vanskou:		Pozvání	115
Loučení s Múzou	47	Žarko a Hanka	117
Zdání Slavomilovo	51	Jarmila na Slavislava	121
Časové	57	Odchod	123
Jiskra božství	58	Štědrý večer	123
Láska	59	Stud	124
Slavení slovanských pacholků	60	Klam	124
Ohled na vlast	69	Syroba	125
Jitro	69	Na rozloučenou V. P.	126
Napomenutí	72	Světlo a láska (<i>Buterwek</i>)	126
Poslední noc	73	Potok (<i>Gryps</i>)	128
Potůček	78	Hektorův odchod (<i>Schiller</i>)	128
Ctnost	79		
Sen	80	II. Básně Palackého.	
Na lípu	81	Dvě písně Ossianovy	130
Zašlý a vzešlý ráj	82	Při pohřbu Štěpána Fabriho	139
Toužení	85		
Život a smrt	86	III. Z „Počátků českého	
Já a ty	87	básnictví“.	
Lýdia	88	Elegie (<i>Bion</i>)	141
Lenoch	89	Ideálů říše	144
Píseň (<i>Bürger</i>)	90	Moudrost	145
Dythyrambe (<i>Schiller</i>)	90	Mé zpěvy	146
Na Umku	91	U hrobu přítele	148
b) Básně po různu otištěné:		Slza milosti	149
Oldřich a Božena	92	Na horu Radoš	150
Lel a Lila	100		

